احمد رفيق

ايكى قوميت ، ايكى قتال

استانبول
كتابخانهٔ اسلام و عسكرى ، ابراهيم حلمى
باب عالى جاده‌سى
١٩١٩
مطبعهٔ اورخانيه

احمد رفيق

ایکی قومیته ، ایکی قتال

استانبول

کتبخانهٔ اسلام و عسکری ، ابراهیم حلمی

باب عالی جاده‌سی

۱۹۱۹

مطبعهٔ اورخانیه

(ایکی قومیته ، ایکی قتال) عثمانلی تاریخنک فجیع صحیفه‌لرندن بریدر ؛ سلطان حمید ثانینک استبدادینه نهایت ویرمك ایچون روم ایلندن چیقان عصیانی متعاقب دولتك اجلاف النده کچیردیکی اون سنه‌لك یغما دورینك صوك صفحه‌سیدر. عثمانلی تاریخنده ، فی الحقیقه ، پك قاریشیق وعادتا نفرتله یاد ایدیله‌جك دورلر واردر ؛ فقط هیچ بری بو زوربالر اداره‌سنه مقیس دکلدر . حسن نیتله باشلایان ، نتیجه‌ده قوجه بر دولتك اضمحلالیله نهایتله‌نن بو دور ، عثمانلی تاریخنك الك الیم صفحه‌سیدر . هیچ بر زمانده عثمانلی ملتی کندی افرادی طرفندن بو درجه ظالمانه بر غدره اوغرامامشدر . هیچ بر دورده عثمانلی دولتی درت بش زوربانك شقاوتی یوزندن بو مرتبه آجیقلی بر فلاکته کرفتار اولمامشدر. هیچ بر وقتده عثمانلی پادشاهی ، اطرافنده دوکولن قانلردن ، سونن خانمانلردن بی‌خبر ، کیجی بر سلطنتك رونقلری ایچنده ، بدبخت ملتنك فلاکتنی ادراك ایده‌میه‌رك اجدادینك مقدس میراثنی دشمنلره پارچالاتمامشدر. سلطان محمد خامس دوری عثمانلی تاریخنك الك منحوس صحیفه‌سیدر .

بو کتابده انسانیتدن باشقه هیچ بر شی نظر دقته آلنمایارق صرف حقیقت تصویره چالیشلمشدر. انسانلر اولدیرمك ، طوپراقلر قاپیشمق ، بشریتی قان و آتش ایچنه بوغمق ایچون کوستریلن احتراصلر نظریمزده کلیاً مردوددر . سومن بر قلب ، طویان بر روح ، حسن وصنعتی تبجیل ایدن بر دماغ ، دائما معزز ، دائما محترمدر . بو فجیع دورده تورکلردن وارمنیلردن الیم بر صورتده حیاتلرینه نهایت ویرەنلر ایچون روحم متساویاً مضطربدر .

بو کتاب ، فتح ایدلدیکی مبجل کونلردن بری هیچ بر دشمن

آیاغنی باصمایان کوزل استانبول ائتلافجیلرك چیزمه‌لری آلتنده چیکنه‌ندیکی بر زمانده یازلمشدر . مندرجاتی بودوری یاشایانلرجه واقعا معلوم شیلردر ؛ فقط یوزسنه صوکرا کله‌جك بر مؤرخ ایچون بو اوفاق کتاب ، حقیقی بوتون فجیعه‌لریله کوستره‌جك بر وثیقه اولاجقدر .

بویوك آطه ، ١٦ كانون ثانی ١٩١٩

احمد رفیق

ایکی قومیته، ایکی قتال

— ۱ —

اسکیشهر ۲۰ ایلول ۱۳۳۱

بدبخت آناطولی ینه سفالت ایچنده ایکله‌یور .

ترەنلر طولوسی عسکر ، آچ وچیپلاق ، سورو سورو مقتله کوتورولیور . ینه بیکلرجه عائله‌لر آچ قالاجق، بیکلرجه معصوملر یالین آیاق، پلاسپاره‌لر ایچنده، نفقه‌سنی اوتلرله تأمین ایده‌جك . اوکسوز قالان یاوروجقلرك بدبخت آنالری ، کویا عدالت ایچون کوندریلن غدار مأمورلرك قارشیلرنده، باشلرینی پاچاورالرله اورته‌رك، آیاقلرنده لیمه لیمه شالوارلر ، طوپراق بلله‌مکدن شکلی غائب ایدن بوروشمش اللرینی اورتولرینك آلتندن اوزاته‌جقلر ، آنالرینی بابالرینی جهلنه واحتراصنه قربان ایله‌ین حکومتك مرتکب مأمورلرینه یالواره‌جقلر ، آغلایه‌جقلر، صیزلایه‌جقلر، بویونلرندن پاره‌لری قوپاریله‌رق، أولرندن تحمللقلری آلنه‌رق ، تارلالرندن اوکوزلری صاتیله‌رق ویرکی نامنه غصب ایدیلن پاره‌لرینی وحقلرینی هیچ برزمان خاطرلرینه کتیرمیه‌رك ظالم برحکومتدن صدقه ، احسان ، عاطفت دیلنه‌جکلر ...

اسکیشهرده بر سکونت وار . عثمانلی سلطنتنك ایلك قهرمانلق دورلرینی یاشایان بو کوزل بلده عمرنده کورمدیکی بر وظیفه‌یی ایفا ایده‌جك : برزمانلر سلطنت تأسیسی ایچون سقاریا اووالرندن بیزانس سورلرینه طوغری آقینلر ایدن قهرمان عثمانك ضعف واهمال ایچنده یاشایان حفیدی سنه‌لردن بری توره‌دیلر الٔنده بازیچه اولمش، شمدی سلطنتی ، پایتختی ، ثروتی ، سرایلرینی ، جامعلرینی

جهل وحماقتنك قربانی اولان تبعه‌سنی براقارق قاچاجق ، سرایلرینك
شوكت و داراتی ، سلطنتك دبدبه و احتشامنی ترك ایده‌رك
كویلولر آره‌سنه صیغینه‌جق . خزینهٔ همایون چوقدن قونیه‌یه
طاشینمش . . استاسیون جوارنده‌كی ظریف ارمنی اولری
بوم بوش . ثروتیله، تجارتیله فائقیت كوسترن بو عنصر ، حكومتك
امرینه تابع اولمش، اولرینی بوشالتمش، اسكیشهرك یوقاری محله‌لرینه
چكلمش، شمدی بوتون بوشالان اولر ، قیمتدار خالیلری ، ظریف
اوطه‌لری ، قاپانمش قاپیلریله ، عادتا فراریلرك تشریفلرینه منتظر .
اسكیشهرك اك معتنا ، اك كوزل اولری استاسیون جوارنده . بو بنالر
آلمانلرك هنوز دیوارلری بادانه‌دن محروم ، طیشی بیله صیوانمامش
مكتبلری سلطان محمد خامسه، جسیم بر ارمنی قوناغی شهزادكانه ، صاری
صو كوپریسی جوارنده قناریه صاریسی رنكنده یان یانه ایكی ارمنی
اوی طلعت بكله یار غاری جانبولت بكه ، ایچریده ارمنی محله‌سنده
محتشم بر ارمنی كوشكی طوپال اسماعیل حقی‌یه ، استاسیونه یاقین ،
اوطورمایه صالح بوتون اولر اتحادك اك مهم رجالنه تخصیص اولونمش .
شهرده خفیه‌لر، ژاندارمه‌لر، پولیسلر، استاسیونده جاسوسلر ، هرشی
احضار ایدلمش . غریبدركه ، سلطان عبدالحمیدك خفیه‌لرینی تلعین
ایده‌رك ملتی اغفال ایدنلر ، اسكیشهره قاچمازدن اول ، ایلك اوكجه
قوناقجی مفرزه‌سی مقامنده اورایه خفیه‌لرینی و پولیسلرینی كوندرمشلر .
زواللی اسكیشهر خلقی، برزمانلر حق وحریت نامنه بایراقدار ولینك
بایراغی آلتنده طوپلانمایه حاضرلانیركن ، شمدی قلبلری انتقام
حرصلریله طولو ، عاجز، زبون ، قوتدن، مقاومتدن، هرشیدن محروم
استانبول جانیلرینك كلمه‌سنه انتظار ایدییورلر.

كونلر كچدی . بورصاق صویی یشیل سازلر ، كوموش یاپراقلی
سوكودلر، كلكون چیچكلر آره‌سندن آقیور، سلطان سلیمان قانونینك
وزیری مصطفی پاشانك قورشونلی جامعی یوقاری محله‌نك اولری
آره‌سنده پارلاق ماضیمزك دیغی بر آبده‌سی شكلنده ، كچمش كونلرك

عظمتنی کدرلی و مغموم کوکلریمزه الهام ایدییور . قارشیده ، یوکسک برتپه اوزرنده ، غروبک آتشلری ایچنده یوکسه‌لن خراب برحصار، معظم برسلطنتک متروک وپریشان برشاهدی کبی آقشامک ارغوانی سیسلری آره‌سنده غائب اولیور. استاسیونده مانمی برفعالیت وار: بدبخت وطنک محتاج اولادلری، آرقه‌لرنده پولیس اونیفورمه‌لری، اللرنده کاغدلر ، یاشامق ، فقط ظلمه آلت اوله‌رق یاشامق ایچون برشیلر یازییورلر ، هیچ شبهه‌سز وطنه اهانت ایدنلرک ، آلتی یوز سنه‌لك بر دولتی اوچورومه سوروکله‌ینلرک ملوث حیاتلرینی محافظه ایچون چالیشیورلر، اسکیشهره کلنلری قید ایدییورلر .

کونلر کچدی. استانبولدن هیچ برکلن یوقدی. فقط ایلك فراری قافله‌سی اسکیشهره چوقدن یرلشمشدی. اسکیشهرك قرمزی چارشافلی، کللی چورابلی، اوموزلری بوغچه‌لرله قانبورلاشان قادینلری آره‌سنده، یوکسك اوکچه‌لی اسقارپینلری، آژورلی ایپك چورابلری، ظریف چارشافلریله استانبول خانملری‌ده کوریلیوردی. بوتون استانبول فراریلری آره‌سنده معروف بر سیما، هرکسك نظر دقتنی جلب ایدییوردی : آرقه‌سنده سیاه صالطه‌سی، آیاغنده کنیش شالواری، ایری وآق صقالیله اسکیشهر سوقاقلرنده طولاشان بوذات ، استانبول خلقنك حیثیتی ، ناموسنی ، شرفنی، حقنی محافظه ایچون انتخاب دکل ، فقط اتحاد وترقینك تعیین ایتدیکی محترم بر مبعوثدی . آرتق پك صریح کوریلیوردی‌که ، مملکتده اخلاق، متانت، شرف وحیثیت قالمامشدی .

کونلر کچدی . نه‌خبر ، نه‌یار ، هیچ برشی کلمیوردی . فقط بو کله‌جکلر یار دکل ، دار آغاجنه چکیله‌جك اشقیا ایدی . مملکت سنه‌لردن بری بو اشقیانك استبدادی آلتنده ایکله‌یوردی . وطنك اضمحلالنه ، تورکلرك فلاکتنه سبب اولانلر، آلتی عصرلق بر دولتی آلتی سنه ایچنده مضمحل وپریشان ایلدکارینی قطعیاً دوشونمیه‌رك آچلقدن اولدیردکاری آناطولینك آغوشنه قاچاجقلردی . استانبول خلقی کندیلرینی فلاکته آتان ، عائله‌لرینی دشمن عنصرلرك تجاوزلرینه

براقان بو غاصب حکومتك ظلمنه الآن تحمل ایدییوردی .

استانبول جداً تهلکه‌ده ایدی . چاناق قلعه مدهش قوتلرله صارصیلیوردی . استانبولك ضبطی ائتلافجیلر ایچون بك مهمدی . ناپولئونك « جهان حاکمه‌سی » تسمیه ایتدیکی کوزل بلده ائتلافجیلر طرفندن ضبط اولوندیغی تقدیرده آلمانیا ده‌میر برچنبر ایچنه آلنه‌جق، چارك مغلوب اردولری انکلیز و فرانسز قوتلریله دیریله‌جك، بشریتی قان و آتش طوفانینه بوغان مدهش حرب بر آن اول ختامه ایره‌جکدی. استانبولك آلینماسی بوتون عثمانلیلق و تورکلك ایچون بویوك بر فلاکتدی . استانبول خلقی ایچون حقیقی تهلکه ، شهره کیره‌جك دشمنلر دکلدی؛ عصرلردنبری عثمانلی نامی آلتنده یاشایان ، عثمانلیلرك جهلندن و اداره‌سزلکندن ضرر کورن ، شمدی دشمندن زیاده تورك اضمحلالنه یاردیم ایدن روملر و ارمنیلردی. عثمانلی قلبلرنده فرانسزلره محبت، انکلیز سجیه‌سنه حرمت باقیدی؛ برقاچ سنه‌دن بری دوام ایدن حرب بو اعتمادی بردرلو سوندیره‌مه‌مشدی ؛ همان تورکلرك اکثریتی آلمان اتفاقنی قلباً تلعین ایله‌یورلر ، فقط حکومتك اغفالاتنه قاپیلانلر بو اتفاقی حرب عمومی فلاکتندن قورتولمق ایچون یکانه چاره تلقی ایلیورلردی . حق مدنی دشمنلرك سلاحدن ، حقدن ، سعادتدن محروم یاشایان خلقه برشی یاپمایه‌جقلرینه‌ده امینلردی ؛ اونلر ایچون اك مدهش دشمنلر ، برلکده یاشادقلری عنصرلردی .

بالقان حربی بوکا پارلاق بر مثالدی : یونانیلر کیردکلری شهرلرده تورك عنصرینی امحا ایتمشلردی ؛ شهرلری یاقمشلر ، ملیت ادعاسنده بولوناجق هیچ برفرد براقمامشلردی . عثمانلی تبعه‌سندن اولانلر دها حربك بدایتنده یونان اردوسنه قاچمشلردی ؛ قاچمایه موفق اولامیانلرده ، محاربه‌نك اك قیزغین زمانلرنده التحاق ایله‌مشلر، عثمانلیلردن آلدقلری قورشونلرله بدبخت تورك عنصرینی امحایه چالیشمشلردی . غیر مسلم عنصرلرك استیلاکار دشمنه برلشدکلری، برسنه اول قومشو صفتیله یاشادقلری تورکلری سونکولرله ،

بیچاقلرله امحا ایلدکلری فجیع منقبه‌لر شکلنده ایشیدلمشدی .
استانبولده ناموس ، عرض ، مال ، جان ، همان هرشی تهلکه‌ده
ایدی . برزمانلر : « یاشاسین ! » نداسیله کندیلرینه قاتللرحاضرلایان
خلق ، شیمدی‌اونلرك ظلملرینه‌وجهالتنه قربان اولاجقدی.استانبول
خلق بوفلاکته مستحقدی ؛ فقط آره‌ده ، معصوم ، بی‌ظرف ،
بی‌گناه براکثریت واردی . اتحاد حکومتی بو اکثریتی، حتی بوتون
استانبول خلقنی نظر اعتباره آلمامشدی : اونك ایچون یکانه چاره
قاچمقدی ؛ ذلیلانه اولسه ینه قاچاجق ، وطن باتسه ینه قاچاجق ،
تورك عنصری مضمحل اولسه ینه قاچاجق ، قانلی اللری ، جاهل
دماغی ایله قاتللر کبی فرار ایده‌جکدی . یکانه مقصد کندیلرینك
قورتولماسیدی ؛ خلق ایسترسه دشمن آیاقلری آلتنده چیکنه‌نسین ،
عائله‌لر سونکولرله پریشان ایدیلسین ، معصوم یاورولر، عفیفه قادینلر
بیچاقلر آلتنده جان ویرسینلر ، اونلر ایچون بونك هیچ بر اهمیتی
یوقدی . . .

کونلر کچدی . فقیر آناطولی ، چپلاق اولادلرینی ، باغرلری
یانیق چوجقلرینی سرحدلره کوندردی . چناق‌قلعه‌نك طارجبهه‌سنده
یوز بیکلرجه عثمانلی کوکسلرینی آچدی . قانلی سینه‌لرینی ، سقط
عضولرینی ، کسیك قوللرینی بدبخت وطنی قورتارمق ایچون سپر
ایتدی ، چناق قلعه‌نك طار جبهه‌سنده عثمانلی جسدلرندن سپرلر
وجوده کلدی ، استانبولده سلطنت سوره‌نلر بوقانلرله ملمع جسد ،
کوکده ، باش ، قول ، باجاق پیغینلرندن مرکب مقدس بر سپر
کریسنده اك شنیع ظلملری اجرا ایتمکدن کری طورمادیلر . بو
قوللرك صاحبلرینی ، بوجسدلرك یاوورولرینی ، بوباشلرك فضل وکماله
محتاج اولادلری استانبولده آچلقدن اولدیردیلر. بشریت تاریخی بویله
برظلم قید ایتمه‌مشدی.

بوکوزل وطنك هیچ بر صاحبی یوقمیدی؟ - پادشاهمی؟ - هیهات !
عثمانلی تختنی همان آلتی سنه‌در سلطان محمد خامس اشغال

ایدییوردی . بو اشغال ، عثمانلی دولتی ایچون برفلاکتدی . عثمانلی اداره‌سنده پادشاه مهم برعنصردی . مملکتك محترص وجاهل قوتلرینه قارشی یگانه ناظم ، پادشاهدی . پادشاه نفوذینك عطالتی عثمانلیلر ایچون دائما فلاکتی موجب اولمشدی . سلطان محمد خامس دوری ، بردرجه‌یه قدر ، سلطان محمد رابعك ایلك دورلرینی آکدیرییوردی . اوزمانلرده برقاچ توره‌دی ، حمیت کسوه‌سنه بورونه‌رك ، سلطان ابراهیمك ظلملرینه قارشی عصیان ایتمشلردی . فقط حکومت اللرینه کچر کچمز سلطان ابراهیم زمانتی خلقه مومله آراتمشلردی . سلطان محمد خامس دوری بوندن‌ده بدتردی . آغالر سلطنتی ، اوزمانلر ، آنجق ایکی اوچ سنه دوام ایتمشدی ، سلطان محمد خامسك فاصله‌ٔ سلطنت دوری ایسه آلتی سنه‌در دوام ایدییوردی . مملکت اضمحلال ایچنده ایدی . اوتوز اوچ پادشاهك آلتی عصرده قانلر دوکه‌رك فتح ایلدکلری کشورلر ، سلطان محمد خامسك آلتی سنه‌لك دورهٔ سلطنتنده ظلم وآتش ایچنده زیروزبر اولمشدی . قهرمان یاووزك سجدهٔ شکرانه قاپانه‌رق ، کوزلرندن یاشلر دوکه‌رك نائل اولدیغی خلافت‌ده تهلکه‌یه اوغرامشدی . جهل وشقاوت اسلامیت رابطه‌سنی بوزمشدی . هند وسندده ، آفریقانك هجرا چوللرنده ، خلیفه‌نك براشارتنه مطاوعت ایدنلر ، شمدی ، حق وعدله رعایت ایدن ، رفاه وسعادتلرینی تأمین ایله‌ین انکلیزلرك امرلری آلتنده خلیفه اوردولرینی هزیمتلره کرفتار ایدییورلردی . اسلامیتی عصرلردن بری اعلا ایدن عثمانلیلر بر آووج اشقیا النده بازیچه اولمشلر ، اسلامیتك تملنی اللریله ییقیورلردی .

وطن دشمندن هرضربه یدکجه ، عثمانلی سینه‌سی دشمنك مدهش مرمیلریله قانلر ایچنده ده‌لیندکجه ، سلطان محمد خامس خرقهٔ سعادت دائره‌سنه کیدییور ، آق صقالی ، مائی کوزلری ، تترك اللریله سجدهٔ نیازه قپانیوردی . پادشاهك معصوم قلبندن چیقان مناجات صدالری خرقهٔ سعادتك آلتونلر ، یالدیزلر ، صیرمه‌لر ، یشیل اپه‌کلر ، نظر

قریب چیچکلرله مزین دیوارلرینه عکس ایتدکجه ، الیم بر عکس صداء جلوسنك ایلك کونی ، ینه عینی محلده سلطان محمد خامسك لساننده‌ن چیقان بردعانك عکسلری بومقدس محلك قبه‌لری اوزرنده آجی بر ماتم صداسی کبی ایشیدیلیوردی :

— یاربی ! بکا خلع فلا کتنی کوسترمه . .

فقط آرتق خلعه لزوم قالمشمیدی؟ عثمانلیلغك، حتی تورکلکك عصرلردن بری پارلاق و محتشم بر صورتده دوام ایدن سلطنت واستقلالی، دشمن سونکولریله خلع ایدلمیورمیدی؟ سلطان محمدخامس دیندار ، مشفق ، حلیم ، معارفی سور برپادشاهدی. فقط سلطان عبدالمجیدك طالعسز شهزاده‌سی یوکسك مزیتلر کوستره‌جك متانته مالك دکلدی . زهدوتقواسی، صفوت قلبیه‌سی، حتی «ملك خصلتلکی» ملتك سعادتنی تأمین ایده‌میوردی . بونك ایچون باشقه فضیلتلر ، باشقه مزیتلر لازمدی. سلطان محمدخامس ، اجدادندن بر پادشاهك، سلطان محمدرابعك یدی یاشنده کوستردیکی جلادت ومتانتی یتمش یاشنده بیله کوستره‌میوردی . عثمانلی تاریخنده بومذبذب ، ظالمانه ، قهارانه دوره نظیره اولا بیله‌جك هیچ بردور یوقدی . هیچ بر دورده پادشاه بودرجه نفوذسز دکلدی ؛ هیچ بردورده اشرا ، اولاد وطنك معصوم وجوال اولانلرینی بودرجه خائنانه برظلمله‌دار آغاجنه چکمه‌مشدی ؛ هیچ بردورده اخلاق ومحیط بودرجه تفسخ ایتمه‌مشدی . هیچ بردورده عثمانلیلر بودرجه صاحبسز قالمامشلردی . حتی سلطان مراد رابعك ظلمنه ، سلطان ابراهیمك خفتنه محکوم اولانلرك مقداری بیله بودرجه یوکسك دکلدی . هیچ برپادشاهك جلوسی ، وطنداش جسدلریله ، انسان نعشلریله تبجیل ایدلمه‌مشدی . سلطان عبدالحمیدك ظالمانه اداره‌سی ، بواعتساف دوری یاننده‌سیاست ومدنیت نقطهٔ نظرندن سالم بر دوردی . ١٠ تموز حادثه‌سنی متعاقب سلطان عبدالحمید دورینی تزذیل ایدنلر ایچون آرتق استغفار ذنوب فرضدی . عبدالحمید دورنده الك زیاده نظر دقته آلنه‌جق

شی ، پادشاهك شخصیدی . فقط پادشاه ، بردی . شمدی بر سورو توره‌دی سلطان محمد خامسك تخت وسلطنته نفوذلریله ، استبدادلریله اشتراك ایدییورلردی . سلطان محمد خامس بو استبدادك فرقنده دگلدی . برزمانلر اوفاق بر (اوزی) قلعه‌سنك سقوطی سلطان عبدالحمید اولك وفاتنه سببیت ویرمشدی ؛ شمدی عثمانلی وطننك اك قیمتدار پارچه‌لری دشمن الینه کچیور، سلطان محمد خامس ، مملکتك فلاکتندن بی‌خبر، اعدام فرمانلری امضالایوردی. خلق، سلطان محمد خامس زمانتی‌الیم برشئامت دوری تلقی ایدییوردی، وبو تلقیسنده حقلیدی ؛ سلطان عبدالحمیدك جلوسنده آغاجلره قنارلر آصیلیردی؛ سلطان محمد خامسك جلوسنده صارارمش ، یالین آیاق، باشی آچیق انسان نعشلری، ضابطلرك، عسکرلرك، منورالافکار کنجلرك جسدلری آصیلمشدی. آلتی یوز سنه‌لك عثمانلی تاریخنده استانبولی تارومار ایدن متوالی یانغینلرك اك مدهشلری سلطان محمد خامس دورنده وقوعه کلمشدی. خلق پریشان ، پایتخت آتشلر ایچنده سوزاندی. قلبلر دلخون، دولتك شرف وحیثیتی جهل ومظالم آلتنده سر نکونیدی .

خلقك نظرنده، اتحادجی فلاکتندن قورتولمق ایچون یگانه چاره، عثمانلی تختنه نیك وبدی تفریقه مقتدر، وطنه وملته آجییان، عثمانلیلغك شرف وناموسنی بیرلك حرصنه فدا ایتمه‌ین بر پادشاهك کچمه‌سیدی. سلطان محمد خامس بو اوصافه مالك دگلدی. سلطان عبدالحمیدك نفینه هیچ سس چیقارمایان، دامادینك بیله هیچ بر جرمی اولمادیغی حالده اتحاد زمامدارلری طرفندن اعدامنه رضا کوسترن پادشاه ، مملکته خدمت ایدنله ایتمه‌ینی فرق وتمیزدن عاجزدی. اتحادجیلرك سقوطنی مخالفلرینه قارشی آلقیشلادیغی حالده بر کون صوکرا اتحادجیلره تملقدن کری طورمامشدی. ملت ایچون نجات وسلامت چاره‌سی یوقدی؛ پادشاهك عزمندن وادراکندن امید ایدیله‌جك هیچ برشی قالمامشدی. یالکز ایکنجی بر امید قاپیسی واردی؛ اوده اعیان ومبعوثاندی.

فقط بو امید هیچ‌سندن ضعیفدی. اعیان و مبعوثان، معین بر فکری، وطنک سلامتنه خادم اندیشه‌لری تمثیل ایده‌جک ماهیتده دکلدی. بونکله برابر اعیانک مبعوثاندن زیاده بعض حاللرده جلادت کوستردیکی ده کورولیوردی. اعیان اعضاسی، مملکتک علماً و فکراً یوکسک سیمالرندن ترکب ایتمه‌یوردی. ایلک تشکیلنده بر درجه‌یه قدر کزیده و یاشلی سیمالردن ترکب ایدن اعیان، بالآخره سلطان عبدالحمید دورینک شورای دولتی مقامنه قائم اولمشدی. اتحاده خدمتی سبق ایدن ذوات اعیانه کچیوردی. بونکله برابر اتحادک ظلملرینه اشتراک ایدنلردن بر قسمنک اعیانه کچدکدن صوکرا استغفار ذنوب ایتدکلری، اتحادجیلرک ظلملرینه و شقاوتلرینه قارشی مخالفت کوستردکلری ده واقع اولیوردی. اتحادجیلر بوکاده بر چاره بولمشلر، ظلملرینی حقلی کوسترمک، شقاوتلرینی تماماً مدافعه ایتمک ایچون فقیه بر مبعوثی اتحادک اعیان مرخصی تعیین ایلمشلردی.

مبعوثانه کلنجه: بونلردن قسم اعظمنک حق و حقیقی مدافعه‌یه مأمور، ملتی تمثیل ایدن بر هیئت تلقی ایدلمه‌لری زائددی. مبعوثانک اکثریتی منصوبدی، اتحادک صادق و وفاکار بنده‌لریدی؛ وظیفه‌لری تجارت، مداهنه، جمع ثروت و سفاهتدی. آناطولینک اک هجرا کوشه‌لرندن کلن بعض مبعوثلر، دها دیللرینی دوزه‌لتمکه وقت بولمادن، کلینلک قیزلری، یتیشمش اوغللری، درت بش چوجقلریله برابر استانبولک عشوه‌کار قاپاتمه‌لری پیشنده ازدواج دیله‌نیورلردی. دائرهٔ انتخابیه‌لرینک سفالتنی دوشوننلر نادردی. حق اک غریبی، دائرهٔ انتخابیه‌لرنده آجلقدن اولن خلقک سفالتنی، ثروتلرینی و تجارتلرینی تأمین ایچون وسیله اتخاذ ایدییورلر، بدبخت خلقک احتیاجنی تهوین ایچون آلدقلری واغونلرله شکرلری استانبولده صاتارق سفاهتلرینه صرف ایدییورلردی. ایچلرندن بر قسمی جاهلدی؛ منور اولانلری، اتحادک جنایتلرینی فضیلت شکلنده کوسترن بر قسم غزته‌جیلرله محرزلر و متفکرلردی. بر قسمی ده اتحاده خدمتلری سبق ایلمه‌مش

ضابطلردی . مع مافیه ایچلرنده ارباب ناموس ده واردی؛ فقط بو صنف ساکت براقلیت تشکیل ایدییوردی . بونلرك یگانه جرملری بو آغیر ووجدانی وظیفه‌دن استعفا ایتمه‌ملری ، ظلمه قارشی ملتك حقوقنی مدافعه ایده‌مه‌ملریدی !. مبعوثی بولوندقلری ملتك حقوقنی علناً ، هیئت عمومیه‌ده مدافعه ایتمه‌مکده اونلرك ده قصورلری واردی . مع مافیه بو احوال یالکز تورك مبعوثلرده دکلدی؛ روم وارمنی، بتون مبعوثلر ، مؤکللرینك حقوقنی مدافعه‌ده تکاسل کوستریبورلردی . اودرجه‌ده که ، ملتداشلرینك نه تهجیری ، نه قتلی هیچ بر غیر مسلم مبعوثك اعتراضنی موجب اولمایوردی. ملتك سلامت ونجاتی اوغورنده حیاتی تهلکه‌یه قویمقدن ونجیبانه بر جلادت کوسترمکدن همان هرکس اجتناب ایدییوردی. خلقك منورالافکار ، حقیقته واقف صنفلری، مبعوثلرك بو حرکتلرینی نفرتله تلقی ایدییورلردی .

عثمانلی سلطنته مستولی اولانلر، هیچ بر حقه ، هیچ بر خدمته مقابل اولمدیغی حالده عثمانلی ملکنی عادتا تملك ایتمش کبیدیلر : کیسه‌لر ، خزینهٔ ملتی اسراف ایدییورلردی . بوتون بو فلاکتلره قارشی خلقده اوفاق بر عصیان اثری، قلباً مؤثر بر غلیان بیله کورولمیوردی. بر زمانلر اتحادجیلرك انتخاب آرابه‌لری پیشنده ، اللرنده بایراقلر ، اوکلرنده زورنالر ، قان تر ایچنده قوشان خلق ، شیمدی آجلقدن اولیوردی . اك بیوك قسمی ایسه اللری باغلی ، پیشلرنده آج وسفیل بر عائله، قوربانلق قویونلر کبی داوول سسلرینه قوشیور، تورەدیلرك سلطنت واحتشامنی تقویه ایچون جسدلرندن سپرلر تشکیلنه کیدییوردی. بو فلاکتده اك زیاده متضرر اولانلر بدبخت وفقیر تورك عنصریدی.

ارتکاب وارتشا علنیدی. روم، ارمنی، سلانیکلی مغازه صاحبلری، بقال چیراقلری، اوچ درت آیلق بر غیبوبتی متعاقب، پاره قوتیله تبدیل هوا آلیورلر، بیاض پروسته‌لالریله تکرار میدانه چیقیورلردی . بو سفربرلك تجارتلرینی یالکز، غریب وبیکس بر عائله‌نك، پاره‌یدیره‌رك اولادینی قورشوندن قورتارامایان عاجز بر والده‌نك ، اطرافنده

اوکسوزلریله برابر آغلاشان کیمسه‌سز بر قادینك آجی چیغلقلری اخلال ایدییوردی . بعضاً بو چیغلقلرده ، زنکین مبعوثلرك ، حرب زنکینلرینك ذوق وطربلری آره‌سنده غائب اولیوردی . بیزانس بیله ، سقوطنك صوك کونلرنده بودرجه تفسخ ایتمه‌مشدی . مملکتده مرحمت ، انصاف ، مروت ، هیچ برشی یوقدی . سوقاقلرده خلق آجلقدن وکدردن اولیور ، اوچوق بکزی ، بی مجال آدیملریله عائله‌سنك نفقه‌سنی تدارك ایچون کیدرکن ، جاده‌لرك ازدحاملری اوتوموبیل ضربه‌لریله یاریلیور ، که بر قادین اوتوموبیل آلتنده پارچه‌لانیور ، که بر فقیرك قولی قوپیوردی . حربده أولنلری تشمیورمش کبی استانبول سوقاقلرنده‌ده فقیر خلقك پارالاندیغی کورولیوردی .

بو آشکار ظلملره قارشی هرکس ، مطیع ومنقاد ، بویون اکیوردی . خلقك ظلملره قارشی عصیانی مشکلدی ؛ بونكده مختلف سببلری واردی .

اولا : مملکتده عین فکر اطرافنده طوپلانان کتله‌لر موجود دکلدی . تجارت وزراعتله ثروتلرینی تأمین ایدنلرك مقداری آزدی . همان هرکس ، معیشتنی حکومتك یاردیمیله تأمینه چالیشیوردی . حکومت قوتی اولمادن یاشامق ، ثروت صاحبی اولمق ، حق جانبی بیله قورتارمق مشکلدی . بو سببدن بر قسم خلق حکومته مطیع اولیور ، جمعیته انتساب ایدییور ، ایسته‌میه‌رك اتحادجیلرك قوتنی آرتدیرییوردی . مع مافیه بوصورتله اتحاده داخل اولانلر آراسنده مملکتك یوارلاندیغی اوچورومی کورن محررلر ، متفکرلر ، تاجرلرده پك چوقدی .

ثانیاً : اتحادوترقی اردوده اکثریتی کندیسنه آلت ایتمشدی . سیاسی بر آلت اولان اردونك یوکسك وملی بر قیمتی حائز اولامیه‌جغی طبیعیدی . ضابطاندن متصرفلر ، والیلر ، سفیرلر نصب ایدلمه‌سی ، جمعیته منسوب ضابطلرك آرقداشلرندن اول ترفیع ایتملری ، اردوده طبعاً ضعیف واحترام صاحبی اولانلرك جمعیته انتسابنه میدان ویرمشدی . طلعتك اوتوموبیلنده برقاچ آی یاورلك ایدن ژاندارمه

ضابطلرینی برمدت صوکرا والیلك موقعنده کوره‌نلر ، یا عین سعادته نائلیت‌ارزوسیله انتسابه چالیشیورلر ویاخود قلبلرنده درین برعداوت حس‌ایده‌رك ، عسکرلکدن ووظیفه‌دن نفرت‌ایدییورلردی . بوحال ، اردونك قوهٔ معنویه‌سی اوزرنده مضر بر تأثیر حاصل ایدییوردی . حالبوکه بر اردونك سیاستله اوغراشماسی اس‌الاساسدر . اردو ، یالکز بر وظیفه‌یی بیلملی‌در : وطنك مدافعه‌سی . اردو ، منفعتلرینی تألیف‌ایچون طوپلانان ، سیاسی أنتریقه‌لرله رقیبلرینی‌دویرمکه‌چالیشان فرقه‌لرك ألنده آلت اوله‌ماز . هرهانکی بر حکومتده‌که مسلح‌قوت سیاسیانه ، فکره ، اجتماعی حیاته حاکمدر؛ اوراده استبداد ، اضمحلال سقوط محققدر . عباسیلرك انقراضنه سبب ، خاصه عسکرلریدر . روما ایمپراطورلری ، ایمپراطورلق نفوذی پره‌طوریه‌نلره کچدیکی تاریخدن اعتباراً سقوطه محکوم اولمشلردر .

بو حقیقتلر اتحاد ارکانجه نظر اعتباره آلنمایوردی . قوتك چوغالماسی ، طرفدارلرك آرتماسی ، اونلرجه موفقیته الك برنجی واسطه تلقی ایدیلیوردی . بوصورتله ، اتحادجیلردن وخلقدن مرکب اولمق اوزره ایکی فرقه وجوده کلیوردی . فقط اتحادك تشکیلاتی وار ، اهالینك وبی طرفلرك هیچ بر تشکیلاتی یوقدی .

١٠ تموز حادثه‌سندن بری مملکتك باشندن ادارهٔ عرفیه‌ا کسیك اولمامشدی . مشروطیت ، لفظاً موجوددی . قانون اساسی همان هراجراآتده‌پایمال‌ایدیلیوردی . حکومت‌عدالته وقانونه‌یاقلاشمیوردی؛ اساساً موجودیتی غیرقانونی وغیر مشروعدی . همان ایکی کشی ، طلعت وانور ، نفوذلری ، استبدادلری ویالانلریله قوجه دولتی پارمقلرنده چوویرییورلردی . مملکت صاحبسزدی . خلق ، حق خلقك الك منورلرندن بر قسمی ، ریاکارلقده جاهللره بیله تفوق ایدییورلردی . بعضلری طلعتك دهاسندن بحث ایدییورلر ، الك آتشین ادیبلری بیله : « ایکنجی یاووز ! » دییه محترم برخاقانك نامنی تحقیر ایدییورلردی . طلعتك دهاسنی تبجیل ایده‌رك منظومه بیله

انشاد ایدنلر واردی . بوتون بو دلیللر وتظاهرلر کوستریوردی که، طلعتك یاشادیغی محیط قاباقجی مصطفانك یاشادیغی محیطدن دها بسپایه، دها ذلیلدی . قاباقجی‌یه ویا پاطرونایه هیچ بر کیمسه منظومه یازمامشدی . هیچ بر تورەدی ، استانبول محیطنده برقاچ آیدن فضله یاشایامامشدی . چونکه محیط دها ناموسکاردی ؛ چونکه پادشاه مملکتنه صاحبدی ؛ چونکه سلطنت غیر مشروع قوتلری تپه‌لەمکده عنعنوی بر جلادت کوستررد ؛ خاندان ، حقوقنه تجاوزه اصلا تحمل ایده‌مزدی . شمدی خاندانی آوجلری ایچنه آلان ، خاندانه صهریتلر پیدا ایدن تورەدیلر پادشاهه بیله اهمیت ویرمیورلردی. سلانیکدن ، بش چنار قهوه‌سندن کله بر سرکرده بتون مملکته حاکمدی .

قابینه‌ده الک زیاده نفوذ صاحبی، انور، طلعت وجمال ایدی. صدر اعظم سعید حلیم پاشا ظواهری قورتارمق ایچون رأس کاره کتیرلمشدی . یکرمنجی عصرك ابشبر باشنسی هیچ بر نفوذی حائز دکلدی. بوتون صدارت ، بوتون اداره ونفوذ طلعتك الندە ایدی . طلعتك سیاستده وادارەدە مستشاری ، مبعوثانه تعیین اولونان، ایفای وظیفه حالنده انضباط تفرینی قتل ایدن ، اتحادجی ضابطلر طرفندن مجلسدن قاچیریلارق داخلیه نظارتنه قدر ارتقا ایدن بر احتیاط ضابطیدی . بوذات ، اتحادجیلر آره‌سنده بویوك بر دیپلوماتدی .

وار قیاس ایت وسعت دریای رحمت نیدوکن

طلعتك جهلی، اشرافنه طوپلانانلرجه‌ده معلومدی . حقنده‌کی مدحلری‌ده قطعیاً صمیمی دکلدی. فقط منفعتلرینی تأمین ایچون طلعت کبی برسرکرده‌نك رأس کارده بولونماسی ، کندیلرینه قوت تشکیل ایتمه‌سی اونلر ایچون لازمدی. بناءً علیه کندیلرنده بیله موجود اولمایان خاصه‌لری طلعتك شخصنده موجود کوسترمك، جاهل زوربانك آرقه‌سنده مرفهاً یاشامق، مبعوث اولمق، تجارت ایتمك، یوکسك معاشله آربه‌لقلر الده ایتمك ایچون خلقی اغفالدن کری طورمامق، منفعتلری ایجابیدی.

اویله‌لری واردی که، محبسدن قاتللری قاچیررلر، هیچ برجزایه‌دوچار اولمادقلری کبی ، مکافاته بیله نائل اولورلردی . اتحادك بوتون جنایتلری جزاسز قالیردی . بر محرر ویا وطنك سعادتی نامنه حقیقی سویله‌ین، اتحادك شقاوتلرینی تلعین ایله‌ین ناموسلی و محترم بر ذات اولدیریله‌جکی زمان، ایچلرندن بر ضابط بو غدارانه وظیفه‌یی درعهده ایدر ، جنایتك نره‌ده و ناصل ایفا ایدیله‌جکی تعیین اولونور ، او منطقه‌ده پولیس‌ده ایشدن خبردار ایدیلیردی. بدبخت آدم ، قلبی وطن اندیشه‌سیله متأثر ، اوینه ویا وظیفه‌سنه کیدرکن قاتل برقورشونله یرلره سریلیردی . ایرتسی کون غزته‌لرده اوزون اوزادی‌یه قاتلك ایزی آرانیر، بالطبع بر شی کشف ایتمك قابل اولامازدی. حکومتك وضابطه‌نك یاردیمیله یاپیلان بو جنایتلر هپ جزاسز قالیر، هیچ برجزا کورمیه‌جکنه امین اولان ضابطده اتحاد فدائیسی نامیله حمایه اولونوردی. بو قاتللر ایچنده پاشالغه و مبعوثلغه بیله چیقانلر واردی . بو شرائط داخلنده محبوسلری بکله‌ین اتحادجی ژاندارمه‌لره ، انضباطی تأمینه مأمور پولیسلره ، عدالتی ایفایه مأمور شخصیتلره ، اردویه ، اتحادجی حکامه ، هیچ کیمسه‌یه اعتماد جائز اولامازدی . اتحاد خارجنده یاشایان ملت افرادی ایچون حق ، عدالت ، رفاه ، سعادت هیچ برشی ممکن دکلدی .

اهالیده اتحادسزلق، دولت رجالنده وقوفسزلق پك آشکاردی. اتحاد خارجنده قالان اسکی دور رجالی عزمدن وعصرك ترقیاتی ادراکدن محروملردی . عبدالحمید دورینك سرای بنده‌لکیله بومذبذب و پریشان دولتی قورتارمق ممکن دکلدی . بناءً علیه اتحادجیلرك عزملریله برابر جهللری ، اسکی رجالك تمکینلریله برابر عزمسزلکلری خلقك منور الافکار وبیطرف رجالی دلخون ایده‌جك ماهیتده ایدی. قحط رجال پك بارزدی . ارمنیلر وروملر مملکتك بوحالندن کاملاً نومیدوانتقامه حاضر ایدیلر . فقط اونلری متسلی ایدن یالکز برامیدواردی ، اوده ترکیه‌نك بواداره ایله هرنه‌صورتله‌اولورسه

اولسون انقسامه اوغرایه‌جغی و کندیلرینك آرتق بوسبتون قورتوله‌جقلریدی. مع مافیه بو اداره‌دن تورکلرده بیزاردی، فقط اونلر ایچون نه بر استنادگاه ، نه بر استقلال ارزوسی ، هیچ برشی یوقدی . تورك کندی وطننده‌ده اك عاجز ، اك استنادسز بر قوتدی . سلانیکلیلر بیله تورکی اسلامیت کسوه‌سی آلتنده اغفال ایدرلردی . تورکلردن زیاده موسویلرله تشریك مساعی ایدن دونمه‌لر ، مغازه‌لرنده موسوی قوللانیرلر، تورك بولوندورمازلردی. بو حقیقی رأس کارده بولونانلرده قسماً آکلامشلر، روملرك یونانیلك، ارمنیلرك ارمنستان، عربلرك عربلق مسئله‌لرینه قارشی اونلرده بر تورانجیلق مسئله‌سی اورته‌یه چیقارمشلردی.

اتحادجیلرك بو غایه‌لر پیشنده قوشمالرینه اك زیاده اجرای تأثیر ایدن سبب، کندیلرینك روم ایلیده یونانیلره و بلغارلره قارشی چته‌جیلك یاپمش اولمالری ، بولغار و یونان اصوللرینی نمونه اتخاذ ایتملریدی . بولغارلر کندیلرینه خصم عنصرلری ناصلکه کوکندن تمیزلرسه ، یونانیلر ماکدونیاده‌کی اسلاملری ناصلکه قلیجدن کچیرولرسه ، اتحادجیلرده کندیلرینه مخالف محررلری اولدیردلر ، روملری وارمنیلری‌ده عین فلاکته دوچار ایتمکی دوشونورلردی. بوبایقوتلر ، ملی تجارتلر بو دوشونجه‌نك مقدمه‌سی کبیدی . فقط ملی تجارت ، تورك عنصرینك سعادتنه مدار اولمقدن زیاده فلاکتنی حاضرلامشدی. طوپال اسماعیل حقینك ملازملکدن و بیطرلقدن مستعفی کنج متعهدلری ملیت محبتلرینی سوقاق محبتلریله مزج ایده‌جك طاقتدن کیمسه‌لردی . بونلرك پیشلرنده بر موسوی، بر روم ویا بر ارمنی ، کویا ملیت نامنه تجارت ایدییورلردی. اوقاری یالکز رومه کاروبرن لوازم شمدی برده تورك حصه‌دارك منفعتنی ویرمکه مجبور اولیوردی. جمعیت منتسبلرینك تجارته آتیلماسی ایسه آرتق مناقصه‌لرده ، مزایده‌لرده اورتاقلقلر وجوده کتیرییور ، زواللی ملت حربك اك آجی فلاکتلری ایچنده کیسه‌سنی بوشالتمق مجبوریتنده بولونیوردی. بوظلم هیچ بر ملتك تاریخنده کورولمه‌مشدی .

حرب عمومینك باشلانغیجی توران املری ایچون عادتا تطبیقات مبدائی یرینه کچدی. معارف نظارتی بو فکرلرك کوربرآلتی اولدی. برزمانلر منزین صحنه‌لرده «ای یشیل توران، سوکیلی اولکه، سکایول نره‌ده؟» دیه آغلایانلر و بایلانلر ایچون آرتق توران یولی آچیلمشدی. آناطولی‌یی، حقیقی تورکلك مرکزینی دوشونن بیله یوقدی. توراند‌ه یاشایانلر موسقوف صفلرنده حرب ایدیورلردی؛ حالبوکه وطن، آناطولیدن کلن آچ، پریشان، یالین آیاق، بدبخت بابایکیتلرك عریان سینه‌لریله محافظه ایدیلیوردی. توراند‌ه یاشایانلر روسلرك اك منتظم وسائطیله اعاشه اولونیورلردی؛ آناطولیده قالان طول قادینلر، اختیار آنالر طوپراق قوله‌لرده اوت یمکدن، قانلی کوز یاشلری دوکمکدن باشقه برشی یاپمیورلردی. توراند‌ه یاشایانلر موسقوفلرك عثمانلی اداره‌سندن یوزبیك کره منتظم و عادلانه اداره‌سی آلتنده ناموسلرینی، جانلرینی وماللرینی محافظه ایدیورلردی؛ آناطولیده یاشایان عثمانلی تورکلرینك ایسه آلتلرندن کلیملری آلینیور، بازارلرده ناحق یره یرتیلری صاتیلیوردی. آناطولی عرفانسزلقدن، مکتبسزلکدن، قانونسزلقدن، عدالتسزلکدن اولیوردی. هرشیدن اول بو آچ خلقی دویورمق، هرشیدن اول بو جاهل اکثریتی اوکرتمك، بو بیچاره قومی حیاتك، علمك، معرفتك، مدنیتك سعادتلرندن حصه‌مند ایتمك لازمدی.. تورك کنجلکنك غایه‌سی عثمانلی تورکلکی اولمق لازمدی. بوغایه تعقیب ایدلدیکی تقدیرده عثمانلی ارمنیسی، عثمانلی رومی ده کندی عرفانیله مشغول اولابیلیر، عثمانلیلق نامی آلتنده بوتون عنصرلر کندی تکامللرینه چالیشیرلردی. تورکلرك برلکده یاشادقلری عنصرلره حاکم اولابیلملری آنجق اونلردن عرفاناً، مدنیتاً یوکسك اولملریله قابل اولابیلیردی. یونانستانی ضبط ایدن روماللر، قلیجلریله حاکم اولدقلری ملتك عرفانه، بالضروره مغلوب اولمشلردی. خصوصیله، بو فکرك سیاسةً حصولنه جغرافی وضعیت، دولتك ضعف و تذبذبی ده مانعدی، بو فکر اولسه اولسه معنوی بر رابطه ایله قوه‌دن فعله کله‌بیلیردی.

عمومی تورکلك فکرینك انتشاری ایچون بر مرکزه ، بر محراقه احتیاج واردی . آلمانیا بوکا پارلاق بر مثالدی . بوتون آلمانلغك پروسیا اطرفنده طوپلانماسی ، هیچ شبهه‌سز پروسیانك یوکسك بر عرفانه ، ماهرانه بر سیاسته مالك اولماسنك نتیجه‌سیدی . کذا روس اداره‌سنده بولونان تورکلر عثمانلی تورکلرندن دها زیاده وحدت فکرینی آکلامشلردی . عثمانلی تورکلری ایسه اتحادجیلرك طرفکیرانه ، فرقه حسلرینه ، فرقه احتراصلرینه تابع اداره‌لریله اسکی مدنیتلرینی ، حیثیتلرینی ، وقارلرینی بیله غائب ایدییورلردی . خصوصیله یکرمنجی عصر حقیقی بر ملیت عصریدی . بو عصرده تمثیل دستورلرینك تطبیق امکان خارجنده ایدی . آوستریا ـ مجارستان بوکا الك یقین بر مثالدی . آوستریالیلرك مجارلره واسلاولره عرفانلرینی قبول ایتدیرملری امکان خارجنده ایدی . لسانی ، ادبیاتی ، تاریخی بیلن بر ملت ایچون ، باشقه بر ملتك عرفانی قبول ایتمك ، بر نوع انتحاردی . یکرمنجی عصرده بوکا هیچ بر ملتك سرفرو ایتمه‌جکی طبیعیدی . بوتون آوروپا ملیت هیجانلریله قاینashیوردی . خصوصیله بو عرفانی ، امحا ایله ، افنا ایله ادامه ایتمك ، آشکار بر جنایتدی . روماییلر قدر جسیم خطه‌لر فتحنه موفق اولان اسکی عثمانلیلر بو شدتلی تدبیره تنزل بیله ایتمه‌مشلردی . اولا اسلامیت بوکا شدتله مانعدی . ثانیاً اداره‌لرنده بولنان اقوامك کندیلرینه قارشی عصیانی تخطر بیله ایتمزلر ، قوتلرینه ونفسلرینه اعتماد ایدرلردی . قافقاس طاغلرینك شمال اتکلرینه قدر ایلریله‌ین عثمانلی پاشالری بو جسیم خطه‌ده ساکن ارمنیلردن هیچ بر فردك بورنونی قاناتمامشلر ، بالعکس رعایانك مساعیسندن و فعالیتندن اردونك مظفریتی ، ولایتك اعمارینی تأمین ایچون پك چوق استفاده ایتمشلردی . تورك ، ارمنی ، روم اکابری عثمانلی نامی آلتنده کبارانه ، نجیبانه بر حیات امرار ایدر ، هر عنصر استعدادینه وقابلیتنه کوره عثمانلی اداره‌سنك مختلف شعبه‌لرنده درایت کوستریردی .

یوقاری صنف بو وضعیتده اولدیغی کبی آناطولینك مختلف نقطه‌-

لرنده‌ده مسلم وغیرمسلم عنصرلری ، شکلاً شویله طورسون ، لسان اعتبارییله‌ده یربرندن فرق ایتمك غیر قابلدی . بوتون عنصرلرك ، یربرلرینه متقابل امنیتلری واردی . (وان) ك مجرا کوشه‌لرندن استانبوله کلن ارمنیلر، آیوازلق خدمتی ایچون کبار قوناقلرینه کیررلر، حرمك اعتمادینی قازانیرلر، عادتا عائله ارکانندن صاییلیرلردی . ارمنی صنعتکارلری عثمانلی صنعتنك اك نفیس بدیعه‌لرینی وجوده کتیررلر ، مشترك عرفانه خدمت ایدرلردی . بوحال ، عثمانلی وطننده یاشایان عنصرلر ملیت امللری بیشنده قوشونجیه قدر بوطرزده دوام ایتمشدی . فقط اوروپانك تورکیه ایشلرینه مداخله‌سی ، تورکیه‌دن منفعتلر وامتیازلر قوپارمق ایچون غیرمسلم عنصرلرك حامیسی صفتنی طاقینماسی، بووضعیتی صوك درجه سکته‌دار ایتدی . بوکا عثمانلی اداره‌سنك مذبذب ، پریشان برحالده دوام ایتمه‌سی‌ده اجرای تأثیردن خالی قالمادی . اصل اك برنجی سبب‌ده بوایدی . او زمانه قدر ذی تابی آلتنده رعیه‌لکی قبول‌ایدن عنصرلر، کندیلرینه خارجده برحامی کوردیلر، تاریخلرینی و عنعنه‌لرینی اوکرندیلر . عثمانلیلرك پارلاق دورلرنده اوروپا عرفانی اونلرجه مجهولدی . بوتون عنصرلر عثمانلیلقدن یوکسك بر عرفان بیلمیورلردی. شمدی، اوروپانك فکر جریانلری اونلری‌ده دیریلتدی. تنظیمات واصلاحات فرمانی خریستیانلرك‌ده حقوقنی تأمین ایتدی . او تاریخدن اعتباراً تورکلرك‌ده اوروپا مدنیتنی آکلامالری ، ملیت جریانلری ایچنده کندی موجودیتلرینی تأمینه ، عرفانلرینی یوکسلتمکه چالیشمالری لازمدی. بوکاموفق اولمق ایچون‌ده علم، حق، عدالت، قانون لازمدی . مع التأسف بو جهت اهمال ایدلدی . خصوصیله اتحادجیلر بوتاریخی حقیقتلره یونانیلرك و بولغارلرك عملی اصوللرینی ترجیح ایله‌دیلر. حرب عمومینك ظهوری بوامللرینی برقات دها قولایلاشدیردی. حربك ایلك زمانلرنده ارمنیلرك مخابراتی ، کیزلی فکرلرینی بوسبتون میدانه‌قویدی. اکثر مکتوبلرده‌تورکلرك آرتق بو حربده محواولاجقلری ، روسلره آلدن کلدیکی قدر یاردم ایدلمه‌سی توصیه ایدیلیوردی .

نهایت ارمنیلرك وان قتالی ، عسکری حرکتلره انکل تشکیل ایتمه‌لری اتحادجیلرك ملی غایه‌لری ایچون مهم بر فرصت وجوده کتیردی. عادل و قوتنه کووه‌نیر بر حکومتك بویله بر وضعیت قارشیسنده یاپاجغی شی، حکومت علیهنه عصیانلری تحقق ایده‌نلری تجزیه ایلمکدی؛ فقط اتحادجیلر ارمنیلری امحا ایتمك و بوصورتله ولایات سته مسئله‌سنی ده اورتادن قالدیرمق ایسته‌دیلر. اناطولینك شرق حدودنده ارمنیلرك آرتق یوم خلاص کلدی ظن ایده‌رك علی العجله قیامی قتاللره مبدأ تشکیل ایتدی. ارمنی، تورك، بیکارجه وطن اولادی قومیته‌لرك آیاقلری آلتنده چیکنه‌ندی. حربك بدایتنده آناطولی‌یه استانبولدن برچوق چته‌لر کوندرلمشدی. بوچته‌لر محبسدن چیقاریلان قاتللردن و خرسزلردن مرکبدی. بونلر حربیه نظارتی میدانده بر هفته تعلیم کوردلر، تشکیلات مخصوصه معرفتیله قافقاس حدودینه کوندریلیرلردی. ارمنی مظالمنده اك بیوك جنایتلری بوچته‌لر ایقاع ایتدیلر. مع مافیه شرقی آناطولیده عمومی بر هرج و مرج حکمفرما ایدی. بوراده چته‌لر وخلق بر برینی امحا ایدییور، قان کوکده‌یی کوتوردییوردی. ارمنیلر روسلره التحاق ایتمشلر، وان شهرینه هجوم ایدییورلردی. حتی ارمنیلرك بو حرکتلری روسلرك تقدیرینی جلب ایتمش، ساسانوف بومسئله‌یه دائر رسمی بیاناتنده (وان) ه تعرض ایدن ارمنیلرك غیرت و شجاعتلرینی تقدیر ایله‌مشدی. فقط اك معصوم، اك بی‌کناه، هیچ بر جرملری اولمادیغی حالده تهجیر فلاکتلریله تباه اولان ارمنیلر، بروسه، انقره، اسکیشهر و قونیه ولایتلرنده یاشایانلردی.

*
* *

اسکیشهرده کیمسه‌نك برشیدن خبری یوقدی. حرب فلاکتی خلقی فنا حالده صارصمشدی. قافله قافله، یالین آیاق، شالوارلری ومنتانلری پارچه پارچه، آرقه‌لرنده آلاجه انوابلر، عسکر قافله‌لری کچیوردی. آناطولی خلقی ایچون عسکرلك مقدر بر وظیفه ایدی. غریب آناطولینك تورکولرنده بیله عسکرلکك الیم آیریلقلری ترنم ایدیلیوردی. ترنلر طولوسی کچن عسکرك بعضاً اوزاقدن غریب

غریب تورکولری ایشیدیلیور ، بعضاً ترەندن کندیلرینی آتارق
قاچمق ایستەین نفرلرك پارچەلاندقلری خبر آلینیوردی . آناطولینك
کوزل وجاذب طبیعتی اورتاسنده اك ظریف واك باکر بدیعەلر :
درەلر، آغاجلر، چیچکلر، اووالر وطاغلردی ؛ انسانلر ، بوکوزل
منظرەلری سفالتلریله، پریشانلقلریله اخلال ایدییورلردی.

بوکوزل یوردلردە یاشایان کیمسەلر ، دنیانك اك طالعسز
مخلوقلریدی : بونلر عصرلردن بری بشریتك رفاهنی کورمەمش،
انسانلغنی ادراك ایدەمەمش ، جاهل برحکومت الندە بازیچە اولمش
مخلوقلردی. آرتق استانبول ارکانی کیمسە بکلەمیوردی . بوغازلردن
کچمە تهلکەسی قسماً برطرف اولمشدی. فقط استانبول مبعوثی الآن
اسکیشهردن آیریلامیوردی . بونکلە برابر وقتیدە بوش کچیرمك
ایستەمیور، اردە صرەدە قونفەرانسلر ویرەرك فضل وعرفانندن
آناطولی خلقنی مستفید ایتمکە چالیشیوردی. برآقشام یینە برقونفەرانس
اعلان ایدلدی . ایرتسی صباح ، کیدنلردن ایشیدلدی : ویریلن
قونفەرانس عناصر حقندە ایمش. محترم مبعوث خریستیان عنصرلری
تورکلر ارەسندە ییلانلرە و عقربلرە تشبیە ایتمش . اوکیجە پارە
ویرەرك قونفەرانس دیکلەمکە کلن خریستیانلر لعنتلر ایدەرك
قونفەرانس صالونندن چیقمشلر. ایرتسی صباح هرکس اتحاد وترقی
مبعوثنك سیاستی تقبیح ایدییوردی. بومتعصبانە ذهنیتی آناطولی خلقی
ییلەقبول ایتمیوردی. هرکس سنەلردن بری برلکدەیاشادیغی قومشولرندن
ممنوندی. اسکیشهردە غیر مسلم عنصرلرلە تورکلر بیننده هیچ بر
اختلاف یوقدی . بالعکس غیر مسلم عنصرلر شهرك عمرانندەدە
خدمت ایتمشلردی. اسکیشهرك اك کوزل سوقاقلری روملرك وارمنیلرك
اوطوردقلری جادەلردی.

برصباح ، اسکیشهر استاسیوننده مألوفك خارجی بر منظرە
کورولدی. او تاریخە قدر ترەنلردن، سقطوعلیل، یاناقلری چوکمش،
اتەاشلی، اولو بکزلی، آرقەلرندە ییرتیق برقاپوط، اللرندە بر پارچە

قورو اکمك، آناطولینك طالعسز چوجقلرندن باشـقه کیمسـه‌نك
چیقدیغنی کورولمزدی. شمدی چیقانلر ، چوجقلردن ، قادینلردن ،
اختیارلردن، کنج قیزلردن مرکب برقافله ایدی.

بو اوفاق قافله اوقدر حزین ، اوقدر الیم بر منظره ارائه
ایدییوردی که ، یوموق قوللریله آناسنك آرقه‌سنه صاریلان، حزیران
کونشـنك آتشـلری آلتنده، آچ وترلر ایچنده، بویونلرینی بوکه‌رك
اوبویان یاورولرك حالی یوره‌کلر پارچه‌لایاجق درجـه‌ده ایدی .
عجبا هپسی بوقدرمیدی ؟ — « قونیه‌یه کیده‌جکلر ! » دینیوردی ؛ فقط
جیبلرنده اون پاره شمندوفر نولی یوقدی . هپسی‌ده فقیر ، بدبخت
کویلولردی. استاسیونده، پارماقلغك‌اوکنده،اختیار برقادین،قوجاغنده
صاریشین ، ماوی کوزلی ، بش آلتی یاشـنده برقیز ، یاننده بر ارکك
چوجغی ، بویونلرینی بوکمش اوطوریبورلردی . صـوردم : عسکر
عائله‌سی ایمش ، بابالری عسـکره آلنمش . آنالری اولمش . بو ایکی
طالعسز اوکسوزی کندی بویوتیورمش ، قیزك آدینی صوردم .

— سیرانوش !

زواللی معصوم، النده برقورو اکمك ، صویه‌باتیرارق ییوردی .
سیرانوشه ییه‌جك بولدیردم ، سودم ، اوقشادم — او کوندن اعتباراً
اره‌مزده برصمیمیت حاصل اولدی. فقط سیرانوش هیچ کولمیوردی.
نظرلرنده، قاشلرنده ، سیماسنده برملال ، برتأثر واردی. بو تهجیردن
بوظلمدن ، بواعتسافکارانه حرکتدن روحی أزیلمش ، معصوم قلبی
قیریلمش ، منسوب اولدیغی ملته‌قارشی قلبنده درین برکین‌باغلامش کبی،
ویردیکم یمشلری کوردکجه طـاریلمش کبی ، هیـچ کولمه‌دن ، یوزیه
باقمادن آلیور، ضعیف پارماقلریله میفی میفی آغزینه کوتوریوردی .

اوکون استاسیونده، بوحزین منظره‌قارشیسنده هرکس متأثردی،
وهپسی‌ده بوقدر ظن ایدیلیوردی . کیجـه کلن ترن بو ظنی کاملاً
تکذیب ایتدی . خط بوینده آجی بر واویلا قوپدی ، اسـتاسیونك
اوواپه ناظر جبهه‌سنده، آغلامه‌لر وفریادلر ایشیدیلیوردی. قوشدم .

نه حزین منظره ایدی : فنار یوق ، ضیا یوق ، رهبر یوق ، هیچ بر شی یوقدی. قوجاغنده چوجقلری آغلایان قادینلر، پریشان صاقاللریله جبه لرینی طوپلایان ، یوکنی صیرتلرینه ووران باباسلر ، قان تر ایچنده اشیاسنی چیقارمایه اوغراشان، خسته لرنی ، قیزلرنی ، چوجقلرنی طاشیان آنالر ، فقیر ، زنکین ، آچ ، سفیل بیکلرجه عائله ، یوك واغونلرندن چیقمایه اوغراشیورلر، چوجقلرنی، آنالرنی، اشیالرنی غائب ایتمه مك ایچون کیجه نك قارانلقلری ایچنده چیرپینیورلردی . بو منظره یی کورمك قابل دکلدی ـ کوزلردن بلااختیار یاشلر دوکولیوردی ـ هیچ کیمسه یه یاردم ایتمك ممکن دکلدی ، هیچ کیمسه نك امدادینه یتیشمك قابل اولامیوردی . ذاتاً ایدلسه ده ، قبول ایدن یوقدی . بو حقسز ظلم قلبلرنده اوقدر درین بر مأیوسیت، اودرجه صارصیلماز بر عداوت حاصل ایتمشدی که ، اك عاجز ، اك بیچاره ، اك کیمسه سز بر قادینه بیله یاردیم ایتمك ایسته نیلسه ، قاشلرینی چاتیور ، کیندار نظرلرله یوزیکزه باقیور ، متین قلبی ، متأثر روحیله فلاکتسه ، آجلغه، اولومه طوغری بی پروا کیدییوردی.

ترنلر بربرینی ولی ایدییوردی. هر ترندن بیکلرجه عائله، بیکلرجه کوی خلقی چیقیوردی . اودرجه ده که ، کلنلرك اسکیشهردن سوقی ممکن دکلدی . کیتمکدن امیدلرینی کسنلر ، استاسیون باغچه سنده ، یول اوزرنده، یرله شیورلردی. برقاچ کون ایچنده اسکیشهر استاسیوننك جواری اون بیکدن ، یکرمی بیکدن زیاده عائله ایله طولمشدی. ترنله سوق ایدیله مین چولوق چوجق ، قادین ارکك، آیاقلری قانلر ایچنده، اطرافلرنده برقاچ فقیر ژاندارمه ، قره دن کلمشلردی . بو منظره یك فجیعدی . بو بدبخت عائله لر نره یه کیده جکلردی ؟ کیمسه نك بیلدیکی یوقدی . شمندوفر یادم بیلتله بیله طاشیمایه راضی اولمیوردی. آرتق هیچ بر امید قالمامشدی. برچوق عائله بابالری، اولادلرینی صوغوقدن محافظه ایچون چادیرلر یاپمایه باشلامشلردی. چارشیدن، طانیدقلرندن تخته لر و صیر بقلر کتیرییورلر، کلیملرینی، ویپر تیلرینی اوزرینه اورتیورلر،

ولرینی ، باغلرینی ، باغچه‌لرینی براقان زنکین عائله‌لر بیله کیجه‌یی طوپراقلر اوزرنده کچیرییورلردی. آرتق اسکیشهر جوارنده یکرمی بیک کشیدن مرکب بر اردوکاه حصوله کلمشدی. چادیرلر اره‌سنده سوقاقلر آچیلمش ، پازارلر قورولمشدی . کیجه طاغلر قارارییور ، پورصاق صویونک چاغیلتیسی مدید وحزین ، تپه‌لره عکس ایدییور ، بدبخت ارمنیلرک پریشان بر حالده یاتدقلری اووالرده‌کی ایشیقلرک سونوک لمعه‌لری کورولیوردی . بعضاً بوچادیرلر آلتنده بربرینه صاریلوب یاتان معصوملرک ، قلبی تأثر وهیجانلر ایچنده ، الک طاتلی امل وسعادتی محو اولمش کورن ، صاحبدن بری آغزینه برلقمه اکمک قویمادن چادیرک برکوشه‌سنده اوییان زواللی برقیزک صاریشین باشی ، ضعیف بر موم ایشیغی آلتنده پارلایوردی .

اسکیشهر ارمنیلری بومنظره‌دن دلخون اولیورلردی . فقط نه یاپابیلیرلردی ؟ الک زنکینلری برقاچ عائله‌نک نقلی ایچون اره‌لرنده پاره طوپلامشلر ، کندیلرینه کوره یاردیمدن کری طورمامشلردی . عجبا عین فلاکت کندیلرینک‌ده باشلرینه کله‌جکمیدی ؟ فقط اونلر براز امین کبی کورونیورلردی . آطه پازارندن و جوارندن کلن ارمنیلرله کوروشدکلری زمان ، خبر آلمشلردی : آطه پازارنده بر چوق سلاح بولنمشدی. فقط آطه‌لیلر بوسلاحلرک کندیلرینه اولجه ابراهیم بک طرفندن ویرلدیکنی ، کندیلرینک قطعیاً قباحتسز اولدقلرینی ادعا ایدییورلردی. مع مافیه هر نه صورتله اولورسه اولسون اورالرده سلاح چیقدیغی ایچون کندیلری تهجیر ایدلمشلر دیمکدی. اسکیشهرده ایسه ارمنی مسئله‌سیله علاقه‌دار اولانلر یوقدی . خلق تجارتیله ، زراعتیله مشغولدی . تفنک وبومبا اسکیشهر محیطنه اوغرامامشدی . پازارده ، چارشیده ، دره‌ده بر تفنک بولوندیغی سویله‌نیوردی. فقط اونک‌ده اسکیشهر مرکز مأمورینک معرفتی اولدیغنه هیچ شبهه یوقدی . بوحریف اسکیشهرک الک منحوس سیماسیدی. اتحاده انتساب ایله‌یه‌رک رزالتده‌وکلخان بکلکده تمیز ایدنلردن بریدی. اسکیشهر ارمنیلری ،

تهجیر ایدلمیه جکلرندن امین ، آره ده صره ده استاسیون جوارینه کلیورلر ، ملتداشلرینه یاردم ایدییورلردی .

آرتق بوتون ارمنیلر ، چادیرلر ایچنده ، اسکیشهره یرلشمشلردی . کندیلرینه هیچ تجاوز ایدن یوقدی ؛ اونلرك الك غدار دشمنلری مرکز مأموریدی . زمان اولیور ، آره لرندن ارککلرینی طوپلاتیور ، جیبلرندن پاره لرینی آلدیرییوردی . قادینلرك فریاد و اویلاسی اوزرینه استاسیون ضابطلری ارککلری قورتاریورلر ، مرکز مأمورینی تهدید ایده رك آلدقلری پاره لری صاحبلرینه اعاده ایتدیرییورلردی .

هفته لر کچدی . الآن ارمنیلرك نقل ایدلدیکی کورولمیوردی . برقسمی قره دن کوناهیه یه سوق ایدلمشدی ؛ فقط بونلر قصبه یه کیرمه مشلر ، (آلابوند) استاسیونده ایکنجی بر قرارکاه تأسیس ایتمشلردی . بو بیکلرجه عائله لر ایچنده آرتق آجلق ده باش کوسترمشدی . ییه جك ، ایچه جك ، پاره ، برشیلر یوقدی . نهایت اشیالرینی صاتمایه قرار ویردیلر ؛ بو قرار پك فجیعدی : اسکیشهر سوقاقلرنده ، استاسیون میدانلرنده ، کلینلك و کنج قیزلرك کوز نوری دوکه رك ، معصوم قلبلرنده طاتلی امللر بسلیه رك اوردکلری دانتلالرینی ، ایپکلی یاتاق چارشافلرینی ، اوزه نه بزه نه یایدقلری کلینلك اثوابلرینی قوللرینه آلمشلر ، قیرمزی چارشافلی قادینلره یوق بهاسنه صاتدقلری ، سوقاق سوقاق طولاشدیردقلری کورولیوردی . نه فجیع حالدی ! بو فلاکتدن جاهل خلق ، اسکیشهرك آلمانلری و روملری استفاده ایدییورلردی . صاتاجق اشیاسی اولمایانلر ایچون دیلنمکدن باشقه چاره یوقدی . اکثریا ، پریشان قیافتلی عائله لرك قاپی دیبلرنده اوطورده قلری ، بویونلرینی بوکه رك دیلندکلری کورولیوردی . آجلق کیتدکجه چوغالیوردی ، صوغوق کیتدکجه شدتنی آرتدیرییوردی . کندیلرینه چادیر یاپامیانلر ، استاسیون جوارنده کی اولرك دیواردیبلرینه یاتاقلرینی سرمشلر ، چولقلری چوجقلریله برابر کیجه یی سوقاقلرده کچیرییورلردی . استاسیون جوارنده ، سوقاقده یاتان عائله لر ایچنده خیرچین برقیز وارده م

هر صباح باشنی طاراتمازء آناسنه متصل اذیت ایدردی. بر صباح ، زواللی قادین، آج بی علاج، قیزینك باشنی طارامقله مشغولدی. فلاکت، قلبنده بویوك بر مأیوسیت حاصل ایتمشدی. چوجغك خیرچینلغی ایسه بوسبتون مأیوسیتنی آرتدیریوردی. قیز آغلایور، باغیریور، بیچاره قادینی بر درلو راحت طاراماییه براقمایوردی. نهایت اوقدر متأثر اولدی که، ألینه بر مقاص آلدی، قیزینك صاچلرینی کسمکه قرار ویردی، فقط تأثرندن اللری تیترەدی، مقاص خیرچین یاورونك دریسنی‌ده برابر کسدی، چوجغك باشندن چیقان قانلر بدبخت والدەنك کویا قلبنە دوکولدی، یاوروسنك باشنی اللری ایچنه آلدی، اوپدی، اوپدی، اوزرینه قاپانارق هیچقره هیچقره آغلامایه باشلادی...

بوکبی منظرەلر بر دکلدی. کوزلرنده ورم دوشکنده یاتان، احتضار حالنده بولونان خستەلر، علیل ومجنون، یاری بلندن آشاغیسی طوتمیان دیلنجیلر بیله چیقاریلمشدی. همان هر کون، اسکیشهر ارمنی مزارلغنه، اوکده پاپاس، آرقەده برقاچ فقیر عائله، یا چوجقلرندن برینی، یا آنالرینی، ویا اختیار بابالرینی کومیورلردی. فقط بو دفن، سسز وساده اولیوردی. نه بر چان صداسی دوستلرینی طوپلایور، نه بر الهی زمزمەسی روحلری خشوعه دعوت ایدییوردی. بو فلاکت قلبلری یارالایوردی. بر کون، قاری قوجه، ایکی ارمنی، قونوشارق کیدییورلردی. ایکیسی‌ده مأیوسدی. فقط ارککك مأیوسیتی دها زیاده ایدی. قادین زوجنی تسلیەیه چالیشدی.

— نەیاپەلم، الله بویوك. البته بزی کوزەتیر.

دیدی. ارکك بردنبره قیزدی، قادینه سرت بر نظرله باقدی:

— حالا اللەمی دییورسك؟ الله نرەده؟ الله وارمی؟ وارسه، بو حال نه؟

دییه باغیردی. درمیه طوغری ایلریلەیور، بیرتیق قولنك یکیله کوزلرینی سیلیوردی.

نهایت بر کون ، مشئوم بر امر کلدی : اسکیشهرده تخلیه ایدیله جکدی. مرکز مأموری ایچون کون طوغمشدی . او کیجه ، اسکیشهرده ماتمی بر سکون حاصل اولدی . سوقاغه کیمسه چیقامیه جقدی. اورته لق قارارددی. بر کیجه اول سکون وحضور ایچنده آیدینلانان اولرده براولو سکوتی حاصل اولدی . سوقاق باشلرنده نوبتجیلر بکله یور، اولرده چکیچ کورولتولری ایشیدیلیوردی. دیمك اونلرده کیده جکلردی؟ برزمانلر پنجره لرینك اوکنده، محجوب طورولری، ناموسکار سیمالری ، عفیف ادالریله دیکیشلرینی دیکن، ارککك سیماسی کورر کورمز باشلرینی ایچری چکن معصوم قادینلر ، کنج قیزلر، علیللر واختیارلر، بدبخت چوجقلر، دیمك اونلرده بو فلاکت واولوم سیلابنه قاریشاجقلردی ...

فی الحقیقه اویله اولدی. ایرتسی کون، اسکیشهرك بیچاره عائله لری، اللرنده بر سپت، قوللرنده یاطولری، حیوان واغونلرینه بیندیلر. کوزلری یاشلرله طولو، قلبلری متهیج، عصرلردن بری سودکلری، اوطوردقلری، یاشادقلری أولرینی، چیچکلی باغچه لرینی، معزز خاطره لرینی براقدیلر، اسکیشهرك کوزل افقلرینه ، قهرمان عثمانك عدالتنه معکس اولان تاریخی بلده یه وداع ایتدیلر ، قونیه اوواسنی قوشاتان طاغلره ، (یوزانطی) نك یالچین کچیدلرینه ، الجزیره نك آتشین چوللرینه ، آچلغه ، سفالته ، پریشانلغه ، اولومه طوغرو کیتدیلر ...

بو معصوم خلقی قورتارمق ایچون هیچ بر وسیله یوقمیدی ؟ اسکیشهرده کی آلمان راهبله کوروشدم . استانبوله بر تلغراف چکمه سنی، هیچ اولمازسه ، آوستریا سفیری واسطه سیله قاتولیك ارمنیلر ایچون اولسون مساعده آلماسنی سویله دم . قبول ایتدی . ایرتسی کون ، استانبولدن کلن بر امرده ، قاتولیك ارمنیلرك ، عسکر عائله لرینك ، شمندوفر قومپانیه سنده مستخدم اولانلرك قالابیله جکلری بیان ایدیلیوردی . بو امر برچوق عائله لری قورتاردی . کنج وکبار قیزلر، عادی زمانلرده کندیلرینه اوشاقلق بیله ایده مه ین آدملرله ، قومپانیه نك

قاردفره‌نلریله ازدواج ایتمکه باشلادیلر . بو ازدواج جانلرینی قورتارمق ایچوندی . ایچلرندن بر قسمی مسلمان اولمق ایسته‌یور ، حکومت قبول ایتمیوردی .

آرتق اسکیشهر ارمنیلری‌ده چیقاریلمشدی . قیمتدار خالیلری واشیالری کاملاً اولرنده ایدی . فقط حکومت بونلری‌ده محافظه‌دن عاجزدی . صاحبسز قالان اولر کویا پولیسلر طرفندن محافظه اولو-نیوردی . حال بوکه کیجه‌لین خالیلر وطاوارلر ، قیمتدار اشیا کاملاً چالینیوردی . عین حال ازمیدك ، آطه بازارك تخلیه‌سی اثناسنده‌ده وقوعه کلمش ، اشیالر چالندقدن صوکرا ایزی بللی ایدلمه‌مك ایچون اولره آتش‌ده ویرلمشدی . ارمنیلرك بو فلاکتندن الك زیاده ممنون اولان ، یهودیلردی . فوج فوج یهودی ازمیده ، آطه بازارینه کیدییور ، فلاکتزده ارمنیلرك اشیاسیله ثروت تأمینه چالیشیوردی . اسکیشهرده پك محدود بر مقدارده بولونان یهودیلردن بری بر کون یانمه کلدی ، ارمنیلر علیهنده بولنه‌رق کویا یاراتمق ایسته‌دی . نظرلرینی متجسسانه کوزلریمه دیکدی :

— بك افندی ، چوق یوزه‌ل اولدی . بیدییورلر دکلمی ؟ . اوغورلر اولسون . نه‌لر یاپامشلردی؟ بز تورکلره نه‌لر یاپامشلردی ؟ دییور ، وطنی‌سون برانسان اداسیله حسیاتنی دوکمکه چالیشیوردی .

اسکیشهرده بوکبی مرائیلر پك چوقدی . فقط خلقك اکثریتی بو جنایتلردن دلخونـدی . ارمنیلر تهجیر ایدیلیور ، دیکر طرفدن‌ده تورك عنصری قافله قافله آتشه کوتورولیوردی . آناطولینك واسع اووالرنده ، کنیش ومزروع تارلالرنده قیریق بر بویوندروق پارچه-سندن ، بوزاغی حالنه کلمش صیصقه بر چفت اوکوزی بی مجالانه اداره‌یه چالیشان ، یالین آیاق ، سفیل ، یوزلری کونشدن یانمش چوجقلردن باشقه ذیروح کورولمیوردی . کنیش اووالرك چیپلاقلغی اورتاسنده بو طالعسز چوجقلر ، عاجز بر مخلوق کبی قالیوردی . بر طرفدن ارمنیلر فلاکته سوق ایدیلیور ، دیکر طرفدن خلق آچلقدن

اولدیریلیوردی . قافله قافله کچن ترنلرده یوردلرینی ترك ایدن عسکرلرك مأیوس ومضطرب صدالری آجیقلی نغمه‌لر شکلنده عکس ایدییوردی. بعضاً ترن، آناطولی‌یه صوك وحزین بر وداع شکلنده آجی بر چیغلق قوپاریور، برقاچ دقیقه صوکرا :

کزی باغلرنده بر تك کلم وار
ای اللهدن قورقماز سکا بکا اولوم وار

نغمه‌لری ترنك تکرلك اوغولتولرینه قاریشیوردی . اوخ ...

بو ترانه‌لرله کیدنلر نه بدبخت انسانلردی! اونلرکده ارمنیلردن نه فرقلری واردی؟ ایکیسنك‌ده غایه‌لری بر دکلیدی؟ چونکه ایکیسنك‌ده غایه‌لری سفالتدی ، اولومدی. ایکیسی‌ده آناطولینك ایکی اوجنده عمرلرینه سعادتلرینه، طویغولرینه نهایت ویره‌جکلردی. برینك عمری چوله ، اوبرینك دکز کنارینه قدردی.

استانبولده بر صبرسزلق حاصل اولمشدی . آیلردن بری سوقاق اورتالرنده یاشایان ، یاشامق ایچون دیله‌نن ارمنیلرك سفیلانه بر حیاتی بیله چوق کوریورلردی. استاسیون جواری تخلیه ایدیله‌جکدی. برقاچ آیدن بری استاسیون باغچه‌لرینی اشغال ایدنلر آرتق قونیه‌یه، بوزانطی‌یه سوق ایدیله‌جکلردی . فقط کیمسه یرندن قیملدامق ایسته‌میوردی. هان هپسی‌ده قانعدیلرکه، بوزانطیده کندیلرینی بکله‌ین مدهش برقوت واردی : اولوم. طاغلرك اطرافی ، چاملقلر، اتحاد حکومتنك استانبولدن کوندردیکی چته‌لرله طولو ایدی. خلق اولمه‌مك ایچون اسکیشهرده قالمایه راضیدی. هم زواللیلرك نه قباحتلری واردی؟ عصیانی حاضرلایانلر، وقتیله اتحادجیلرله برله‌شه‌نلر، حریت وائتلاف فرقه‌سی اتحادجیلری سقوط ایتدیره‌جکی زمان اتحادجیلره ظهیر اولانلر، ولایات شرقیه‌ده روسلرله برلکده تورك عنصرینی امحایه چالیشانلر ، اتحادجیلرك قتالنه سببیت ویره‌نلر ، بیکلرجه معصوم ارمنینك قاننه کیره‌نلر ، قومیته‌لر دکلیدی ؟ بو زواللیلر ، کوبلرنده ، باغلرنده، باغچه‌لرنده سکون ورفاه ایچنده چالیشیورلر ، بولوندقلری

شهرلرك زراعتنه، تجارتنه، عمرانه خدمت ایدییورلردی . شمدی، برقاچ تورەدینك جهلنه، قاتل قومیتەلرك قانلی احتراصلرینه قربان اولاجقلردی. تورك كویلولر برلكدەیاشادقلری قومشولردن صوك درجه ممنونلردی. حق آطه یازاری ایله اسكیشهر ارەسندەارمنیلرله مسكون كویلرك برچوغنده، تورك اهالی حكومتەمراجعت ایتمشلر، مضبطەلر ویرمشلر، قومشولرینی قورتارمق ایچون چالیشمشلردی ؛ فقط ظالم برحكومتك قلبنده كندیلرینك هیچ برمرحمت، هیچ برشفقت حاصل ایدەمیەجكلرینی دوشونەمەمشلردی. رجالرینه ومضبطەلرینه هیچ كیمسه اهمیت ویرمەمشدی .

نهایت استانبولدن امر كلدی. اسكیشهره مهاجرین مأمورلری كوندرلمشدی. بوتون ارمنیلر قونیه‌یه ، بوزانطی‌یه ، حلب اووالرینه كیدەجكلردی .

سیرانوشی مراق ایتدم. مینی مینی یاوروبی كورمك ایستەدم.

بیكلرجه ارمنینك ایچنده،اوصاریشین، معصوم، اوكسوز یاوروبی آرادم. نهایت بولدم. بویوك آناسنه یالواردم :

— براق بوچوجقلری . بوفلاكت كچر . صوكره كل . بنی بورادە ینه بول . دیدم .

اختیار قادین یاشلرله طولو كوزلرینی سمایه دیكدی :

— خیر، دیدی . خیر ، افندی ، صاغ اول. بز هپ كیدەجكز، برابر اولەجكز، هم بن اونلری ناصل طاشیاجغم ؟ یاپاجغم شی پك سادە : یولدە اولا اونلری، صوكره كندیمی درەیه آتاجغم .

قلبم صیزلادی. اسكیشهر قافله قافله ، ترەن ترەن بوشالیوردی. بوترەنلر قاپالی یوك واغونلری بیله دكلدی، قفس شكلنده، هرطرفی آچیق حیوان واغونلریدی. مهاجرین ادارەسندن كلن مأموره :

— باری قپالی واغونلرله كوندرك. دیدم .

هیچ طورینی بوزمادی، لاقیدانه برسسله :

— دها ای‌یا . هوا آلیرلر .

جوابنی ویردی. بوزواللیلرك هوا آلمایه دکل ، آرتق یاشامایه بیله احتیاجلری قالمامشدی. برکون، ینه بر ترەن، فقط منتظم ومحتشم بر ترەن، بو سفالت قافلەسی ارەسندن کچدی . انورپاشا ، عائلەسیله، شوکت واحتشامیله، ازمیره کیدییوردی. صباحلكسیسلری آرەسندە، آج خلقی تیز برسس اویقودن اویاندیردی. بر قاچ دقیقه صوکرا ، اتحادجیلرك حریت قهرمانی ، اللری جیبنده ، باشی آچیق ، ترەنك اوك طرفنه چیقمش، کوزلری یوکسك افقلردە، ییلدیرم کبی کچوب کیتدی . یرلره سریلن ، آجلقـدن اولن بدبخت تبعەیه باشـنی بیله چویروب باقمایه تنزل ایتمەدی .

کیجه کوندوز استاسیونده مدهش برفعالیت واردی . بر آقشام ظریف برمادام ، بر پاشا ایله برابر ترەندن چیقدی . صالونه کیردی. بوفلاکت منظرەسی قلبندەدرین برتأثر حصوله کتیرمشدی. کوروشدم: مادموازل لیمان فون ساندەرس پاشا ایمش . جمال پاشـانك یانندن ، سوریەدن کلیورمش . تأثرمی اوده آکلادی ، درحال بومهـاجرت قربانلرینه نقل کلام ایتدی :

— آه نەقدر یازیق ! دیدی ، بویاوورولردن ، بومعصوملردن ، بوبیچاره قادینلردن بیلمم نەایستیورلر؟ کیملر جنایت یاپمشسه اونلری تجزیه ایتسینلر . کویا استانبولدەکیلر بونلردن دها آز مجرممی ؟ اصل قافالری کسیلەجکلر، اوطلعت ، او انور ، اوظالم قابینه. درەلر انسان کوکدەلری ، چوجق باشلری طاشیور. بومنظرەیورەکلر پارچەلایور. فقط برکون بونك حسابی صورولمایەجقمی ؟ آلمان ضـابطلری هپ بوکسیلن باشلرك ، بو پارچەلانان جسدلرك فوطوغرافیلرینی آلدیلر !

ذاتاً بوظلمی تقدیر ایتمـەمك ایچون چتەجی ذهنیتی ایله معلول اولمق لازمدی. آلمانلردن قلبلری انسانیت حسلریله مشحون اولانلرك بوجنایتلردن متنفر اولدقلرینه هیچ شبهه یوقدی . فقط رسمی آلمانیا ایستەسەایدی ، بوقتاله مانع اولوردی . سعید حلیم پاشا اتحادك کور بر آلتیدی ؛ انور وطلعت آلمانیانك سـوزندن بر آدیم طیشـاری

چیقامازلردی ، بو جنایتلری فوتلرینه کووه‌نرك اجرا ایته‌لری امکان خارجنده ایدی. هیچ شبه‌سز آلمانیانك ظفرینه کووه‌نیورلره بو معظم فاجعه‌یی آلمانیانك قوتیله ، بو معصوملر فریادینی آلمانلرك ظفر ترانه‌لریله باصدیرمق امیدنده بولنیورلردی . آلمانیا آناطولیده قازانه‌جنی منفعتلرله سرمست ، قرون وسطاده بیله کورولمه‌ین بو جنایتلره ، صامت ولاقید ، سیرجی وضعیتنی طاقینیوردی .

ارمنیلرك اك زیاده قورقدقلری ، بوزانطی ایدی . اوراده ، چته‌لرك هجومی قلبلرینی تتره‌تیوردی . بونلر هانکی چته‌لردی؟ اتحاد حکومتنك توران سیاستی ، اسلام اتحادی نامنه قافقاسیه‌یه کوندردیکی چته‌لردی . حتی بر زمانلر ، آلمانیا ایمپراطورینه عالم اسلام نامنه مراجعت ایله‌ین ، آغالر سلطنتنده اوجاق واعظلغیله تمیز ایدن زوربالر شیخی عبداه افندی ده ، بو چته‌لر کیدرکن ، افغان امیرینه کوندرلمه‌مشمیدی؟ بو تدبیرلر وظلملر ، هپ برر قومه‌دیا ، هپ جاهلانه برر فاجعه‌ایدی . آلمانلر ، انورك آلمانیاده بر یوزباشی قدر عسکری حرکاتی اداره ایده‌میه‌جکنه واقفلردی . فقط تورکیایی بر مستملکه کبی آلمان نفوذی آلتنه آلمق ایچون انوری آلقیشلامق ، عادی بر توره‌دی‌یه بویوك بر نفوذ ویرمك آلمان سطوتنی ادامه ایچون چوق برشیمیدی؟ فاس مسئله‌سنده :

— آلمانیا جهان سیاستنه کچ قاریشدی . مستملکه‌لر کاملاً پایلاشیلدی . آلمانیا ایچون آفریقاده یر قالمادی . آلمانیانك مستملکه اتخاذ ایده‌جکی یرلر ، آنجق انقراضه محکوم اسلام دولتلریدر. آلمانیا بورالری اقتصادی مستملکه‌لری حالنه قویاجقدر . بو غایه‌یه واصل اولمق ایچون فس کیمك‌ده لازم کلسه کیه‌جکم .

دیین ، قایزه‌ر ویلهلم ایدی . بناءً علیه انوره تلغراف چکمك ، طلعتی عثمانلی دیپلوماتی صفتیله سلاملامق ، منفعت تأمینی ایچون ذل عد اولونامازدی . سلطان سلیم ثالث دورنده ناپولئونك سفیری جنرال سه‌باستیانی‌ده قاباقجی مصطفایی عین املرله آلقیشلامامشمیدی؟

بر آقشام ، اسکیشهره جمال پاشادن بر تلغرافنامه کلدی . بو تلغرافنامه‌ده چرکس احمدك تره‌دن چیقار چیقماز توقیفی امر ایدیلیوردی . حیرت ! بونك هرحالده مهم بر سببی اولمق لازمدی . واقعا جمال پاشانك ارمنیلری حمایه ایتدیکی ، کندی منطقه‌سنه کیرن بیچاره خلقی محافظه ایلدیکی معلومدی . فقط چرکس احمدك توقیفی هرحالده مهم بر سببه مبنی اولمق لازمدی. چرکس احمد اتحاد حکومتنك کوزببکی ایدی . جاوید بکك شرفه‌ذکی بیی قتل ایدنلر ره‌سنده بولونان بو اتحاد فدائیسی ، شمدی نه‌دن توقیف ایدیلیوردی ؟ اتحادك سقوطی اوزرینه جنایتله محکوم ایدلدیکی حالده ١٠ کانون ثانی باب عالی قتالنی متعاقب عفو اولنان بو وطن مجاهدی ، اتحادك سلامتی ایچون هر فداکارلغی کوزه آلدیرمشدی . حق جهاد ارقداشی ناظمله برابر ، صوك حرب عمومیده‌ده اتحاد اسلام نامنه قافقاس جبهه‌لرینه قدر قطع مراحل ایتمه‌مشمیدی ؟ چرکس احمد حقیقی بر مجاهددی. معارف ناظری شکری بك یاقینده اونك نامیله‌ده بر سلطانی ویا ابتدائی مکتبی توسیم ایده‌جکدی . اوجاق شاعرلری ظفر و نصرتی ایچون شعرلر انشاد ایده‌جکلر ، اوجاق عالملری بو بویوك مجاهدك روحیاتی تدقیق ایلیه‌جکلردی . شمدی بو تضاد نره‌دن ایلری کلیوردی ؟

نهایت اوده آکلاشیلدی : چرکس احمد ارمنیلره قارشی ارقداشی ناظم و خلیل ایله برابر بر چوق فجاعتلر ایقاع ایلدکدن صوکرا ، جمال پاشانك منطقه‌سنه کیتمش ، اوراده ییغینلرله ارمنیلری کورونجه حیرت ایتمش . عسکرجه بر سلام ایفاسندن صوکرا :

— امر بویوروك . بر تشکیلات یاپالم . بونلری‌ده تمیزلیه‌لم .

دیمش . جمال پاشا راضی اولمامش . اوصره‌ده استانبول مبعوثی زهراب ، وارتاکس و دیکر رفیقلری‌ده استانبولدن سورولمشلر ، (حلب) . کلمشلر . آتشین ذکاسی ، فیاض دماغی ، حساس روحیله ملتنك سعادتی شخصی هوسلرینه فدا ایدن زهراب ، جمال پاشانك حضورینه چیقمش . کندیلرینك دیاربکر دیوان حربنه کوندریله‌جکلرینی

یانه یاقینلا ، آغلایه صیزلایه آنلاتمش . اوقدر آجی کوزیاشلری دوکمش که ، جمال پاشاده رقته کلمش . کندیلرینی محافظه ایده‌جکنی وعد ایتمش . استانبوله ، داخلیه ناظری طلعته بر تلغراف چکمش . بومسئله قاپانجیه قدر زهرابی وارقداشلرینی اورتادن غائب ایده‌جکنی، مسئله یاتیشنجه میدانه چیقاراجغنی سویله‌مش. طلعت راضی اولمامش. دیار بکره کیتمه‌لری ایچون اصرار ایتمش . نهایت جمال پاشا ، ارزوسنک حاصل اولمادیغنی کورونجه ، طلعتدن کلن تلغرافنامه‌یی مأمورلرینه براقمش ، « بونی بن حرکت ایتدکدن صوکره کندیلرینه کوسترك ! » دیمش ، وحرکت ایتمش . زهراب ورفیقلری ، متأثر ودلخون بر آرابه ایله دیار بکره طوغری یوله چیقمشلر . نهایت یولده چرکس احمدك چته‌سنه‌راست کلمشلر، چرکس احمد بوزوالیلر متفکرلری برر حمله‌ده پریشان ایتمش . جمال پاشا بونی خبر آلنجه ، فنا حالده قیزمش . چرکس احمدك توقیفنی امر ایتمش . مسئله بوندن عبارت ایمش .

چرکس احمدی کتیرن ترەن کلدیکی زمان ، هرطرف انضباط آلتنه آلنمشدی. احمد اساساً آفیون قره‌حصارنده توقیف ایدلمش ، اسکیشهره تحت‌الحفظ کلیوردی . ترەندن اوزون بویلی ، قالپاقلی ، اتحادجی‌مرخصلرك‌والیلرك‌سیاحت‌قیافتنده،پالابیقلی،ضعیف‌یوزلی‌بری چیقدی. آرقه‌سندن قدیفه‌پانطالونلی،اسمر،اورته‌بویلی‌بری‌دهاکلیوردی. اوزونی چرکس احمد ، اوته‌کی ملازم خلیلدی . بونلر تشکیلات مخصوصه معرفتیله کوندریلن چته رئیسلریدی . خصوصیله خلیلك غزاسی دها بیوکدی. بومجاهد مبعوث سودی بکك چته‌سی اردهانه کیردیکی صره‌ده اوده (آرتوین) ه کیتمش ، بوکوزل بلده‌ده یاشایان مسعود ارمنیلری پریشان ایله‌مشدی. بوفلاکتی دها (اولو قیشله)ده بولندیغم زمان ایشتمشدم . بر آلمان غزته‌سنك مخابری منفور چته‌لر جنایتلرندن نفرت ایدیوردی :

— کورسه‌کز، دیوردی ، نه‌ظالمانه حرکتلرده بولوندیلر !

لعنت اولسون، بردها بو آدملرله یوله چیقمایه! نه اسلام، نه خریستیان، هیچ برشی طانیمایورلر. شمدی اوراده اسلام اسلامله چاریشیور .

آلمان غزته‌سی مخابرینك بوسوزلری برر حقیقتدی. اوچ سنه صوکرا (آرتوین) ه کیتدیکم زمان، بونك نه درجه طوغرو اولدیغنی کوردم. زواللی ارمنی قادینلری ، تورك اونیفورمه‌سی کوردکلری زمان، آزیله بوزیله دیوار دیبلرینه صوقولیورلردی . جنتدن نمونه اولان، کللر، چیچکلر، میوه آغاجلریله روحه شوق وسرور ویرن کوزل بلده بوم بوشدی. خلیل وعونه‌سی (آرتوین) خلقنه اوقدر ظلم ایتمشلردی که، ارمنیلرك تشویقی اوزرینه روس حکومتی طرفندن سیریایه سورولن اسماعیل آغا، بوبدبخت خلقك چکدکلرینه دلخون اولمش، روس اردوسنك رجعتی متعاقب ارمنیلری تجاوزدن وقایه ایله مشدی...

چرکس احمد، ارمنی مظالمی ایچون مهم بر وثیقه ایدی. بوقانلی حادثه‌نك صفحاتنی بالذات فاعلندن دیکله‌مك ایسته‌دم. چرکس احمده ولایات شرقیه‌ده نه‌لر یاپدیغنی صوردم. چیزمه‌لی آیاقلرینی برینك اوستنه آتدی، جیغاره‌سنك دومانلرینی قارشیسنه طوغرو صاووردی:

— بك برادر، دیدی، شوحال ناموسمه طوقونیور. بن بووطنه خدمت ایتدم . کیدك ، کورك . وان وحوالیسنی کعبه طوپراغنه دوندیردم. بوکون اوراده تك برارمنی‌یه تصادف ایده‌مزسکز. وطنه بوقدر خدمت ایتدم؛ صوکرا او طلعت کبی هرکه‌لر استانبولده بوزلو بیرا ایچسینلر، بنی ده بویله تحت الحفظ کتیرتسینلر ، یوق ، بوحیثیتمه طوقونیور !

فقط اونك برارقداشی واردی، کندیسیله برابر ذکی بکی اولدیرمش ناظم! چرکس احمده ناظمی صوردم :

— صوص بك برادر. زواللی شهید اولدی.

دیدی. چرکس احمددن دها فضله معلومات آلمق ایسته‌یوردم :

— یکی ، بوزهراب فلان نه اولدیلر ؟

— آ دوءعادیکنزمی ؟ هپسنی کبرتدم .

جیغاره‌سنك دومانلرینی هوایه طوغرو صاووردی ، صول الیله بیغلرینی دوزمله‌یه‌رك سوزینه دوام ایتدی:

— حلبدن چیقمشلردی. یولده راست کلدك . درحال آرابه‌لرینی قوشاتدم . کیره‌جکلرینی آکلادیلر . وارتکس دیدی که: «یکی احمد بك. بزه بونی یاپیورسکز ، فقط عربلره نه‌یاپه‌جقسکز ؟ سزدن اونلرده ممنون دکللر » ، « اوسنك بیله‌جکك ایش دکل ، کراتا » دیدم ، برماوزر قورشونیله بینی پاطلاتدم . صوکرا زهرایی یاقالادم. آیاغمك آلتنه آلدم. قوجه برطاشله قفاسنی ازدم ، ازدم ، کبرنجه‌یه قدر ازدم .

چرکس احمد اوصباحکی ترنله استانبوله کیتمشدی . احمدك ورودی ، ارقداشلرینی پك متحیرایدییوردی. بوخبرمرکز قوماندانی جواد بکله برابر قوماندانلق اوطه‌سنده برشیلر معاینه‌ایدن بدرینك‌ده حیرتنی موجب اولمشدی . فقط بونده هرحالده بریاکلشلق واردی : چرکس احمد (حلب)ه کیده‌جکدی. ایکی‌سنه اول عزت‌واکرامله ، بویوك برمجاهد صفتیله چته ریاستنی درعهده ایدن چرکس احمد ، مرکز قوماندانلغنه ناصل اولورده موقوفاً کتیریله بیلیردی ؟ انضباط قوماندانی بونی خبر آلدیغی زمان حقیقةً شاشیردی ، مبهوت بر حالده :

— ایچری کلسین !

دیدی. چرکس احمد ، النده سیغاره ، وقور اندامیله قوللرینی صاللایه‌رق ایچری کیردی . اوزمان اوطه‌ده صمیمی بر معانقه باشلادی .

یوزباشی آیاغه قالقمش :

— وای قارده‌شم ، احمدجکم، نره‌دن بویله ؟

دیه قوجه قاتلی قوجاقلایور، چرکس احمد یلتك‌لسانیله :

— عزیزم بونده بریاکلشلق اولاجق ، فقط بواده‌بسزلك ...

دیوردی .

بر قاچ هفته صوكرا خبر آلندی : چرکس احمد شامه کوندرلمش ، « ازاله‌سی واجب اولمغله » جمال پاشا طرفندن قیدی کورولمشدی ...

*
* *

اسکیشهرده قاتولیکلردن و عسکر عائله‌لرندن باشقه ارمنی قالمامشدی . بر قسمی تره‌نلرله ، بر قسمی قافله‌لر حالنده ، قره‌دن کوندرلمشلردی . استاسیون جوارنده‌کی قرارکاهلرده ییرتیلردن ، پاچاوره‌لرن ، چادیر ایزلرندن باشقه برشی کورولمیوردی .

فقط استانبول بوش طورمیوردی . تره‌ن تره‌ن ارمنی متفکرلری و صنعتکارلری آناطولونك هجرا کویلرینه کوندریلیوردی . بر آقشام طولو بر تره‌ن کلدی ، استاسیوندن باقدم . بوتون طانیدیغم و بیلدیکم سیمالردی : دیران کلکیان ، پوزانت کچیان ، طورقومیان ...

متفکر ، وطنپرور ، نه‌قدر ارمنی وارسه قافله قافله سورولمشدی . حق استانبولدن بوتون ارمنیلرك چیقاریله‌جنی بیله سویله‌نیوردی . خائنا سورولمه‌دك ، آصیلمادق کیم قالمشدی ؟ عثمانلی تبعه‌سی کویا بو توره‌دیلره بابالرندن میراث قالمشدی . بو مظالمه قارشی هیچ کیمسه سسنی چیقارمیوردی . حلاجیان افندی ینه آطه‌ده ، مزین کوشکنده اتحادجیلره ضیافت کشیده ایدییور ، ارمنی مبعوثلری ینه مجلس مبعوثانده طلعتلره وعونه‌سنه طالقاووقلق ایتمکده دوام ایدییورلر ، روم ، ارمنی و یهودی تاجرلری احتکارده ینه تورکلره رقابت ایلیورلردی . استانبولده ، بو معظم جنایتی حقلی کوسترمك ایچون لازم کلن پروپاغاندالر تماماً حاضرلانمشدی : ارمنیلر دشمنله اتفاق ایتمشلر ، استانبولده عصیان چیقاره‌جقلر ، اتحاد رؤساسنی اولدیره‌جکلر ، بوغازی آچاجق موفق اوله‌جقلردی . بو عادی تزویرلر آنجق آچلغنی بیله ادراك ایده‌مه‌ین عوام قسمنی اقناع ایده‌بیلیرلردی . کاشکه ارمنیلر اتحاد رؤساسنی دویرمکه موفق اولسه‌لردی ، اوزمان تورکیه‌یی‌ده ، تورکلری‌ده توره‌دیلر تحکمندن خلاص ایتمش اولورلر ، تورکلرك

ابدی متندارلغی قازانیرلردی . ارمنیلرك استقلال وخلاص غایه‌لری دوشونوله‌جك اولورسه ، بویله بر حرکت اونلرك بوتون امللرینی زیروزبر ایده‌بیلیردی . چونکه اتحاد رؤساسنك سقوطی مملکتده ائتلاف وصلح طرفداری بر فرقه‌نك رأس کاره کچمه‌سنه سببیت ویرر ، اوزمان ، آلمان چنبرندن قورتولمق قابل اولورسه ، انکلیزلرله اوزلاشیلیر ، تورکیه دها موافق بر وضعیت اکتساب ایدردی . آلمان چنبرندن قورتولمق قابل اولمادیغی تقدیرده ، حربه دوام ایدیلیر ، فقط هیچ اولمازسه اتحاد توره‌دیلرینك ظلملرینه نهایت ویرلمش اولوردی . بناءً علیه ارمنیلره اسناد ایدیلن بو تشبثده هیچ بر منطق تصور ایتمك قابل دکلدی . حالبوکه تهجیر مسئله‌سی ، حقیقتده ، ولایات شرقیه‌ده‌کی ارمنیلرك قوپاردقلری عصیان وقتالك فجیع وصوك بر مقابله‌سیدی ، وبونی تشجیع ایدن‌ده ، آلمانلرك مسلسل ظفرلریدی .

تهجیر مظالمنه اسکیشهرده خلقدن اشتراك ایدنلر یوقدی ، ارمنیلرك اك چوق ظلم کوردکلری ، بعض مأمورلر ، ژاندارمه‌لر وپولیسلردی . پك چوق یرلرده ، موظف اردو ضابطانی بو قانلی اجراآته اللرینی بولاشدیرمامشدی . اهالی متأثردی . خصوصیله غربی آناطولی ولایتلرنده یاپیلان اجراآت ، او ولایتلرده‌کی والیلرك قابلیتلرینه ، جنائی استعدادلرینه کوره ایدی . اسکیشهرده اولنلر ، طلعتك ظالمانه اجراآتنه تهجیر بلیه‌سیله قربان اولانلردی ؛ بوراده ، اهالیدن ، ژاندارمه‌دن ، حتی پولیسدن هیچ بر کیمسه انسان اولدیرمه‌مشدی . اك الیم فاجعه‌لرك بروسه‌ده وبالخاصه انقره‌ده ایقاع ایدلدیکی سویله‌نیوردی . آنقره‌دن کلنلر متأثرانه برلسانله آکلاتیورلردی : اولر آبلوقه ایدلمش ، یوزلرجه ارمنی عائله‌سی آرابه‌لره طولدیریلارق دره‌لره دوکولمشدی . برچوق قادینلر بوفجیع جنایتلر قارشیسنده تجنن ایتمشلردی . ارمنی زنکینلرینك اولری صاتین آلنمش ، تقریر ویریلیر ویرلمز پاره‌لر زورله ظلم ایله استرداد اولنمشدی .

بوفجاعتلری طویوبده متأثر اولمامق قابل دکلدی . بونك بر کون حسابی

صورولاجنی محققدی. بو حرکت، بشریت نامنه بر جنایتدی. هیچ بر حکومت ، هیچ بر دورده ، بو درجه غدارانه بر جنایت ایقاع ایتمه‌مشدی. ارمنیلرك قانلی بر صورتده تهجیری مملکتی مهم بر عضودن محروم ایلمکدی. حتی بو الیم اجرا آتی متعاقب اسکیشهرده دکرمنلر طورمش ، خلق اکمکسز قالمق تهلکه‌سنه اوغرامشدی . چونکه مملکتده هر صنعت ، عنصرلرك قابلیتلرینه واستعدادلرینه کوره انقسام ایتمشدی .

استاسیون جوارینه ، پورصاق ساحللرینه کیتدم . حزین بر صوك بهار یاپراقلری دوکیور، چیچکلری صولدیرییوردی . چارشی بوینده قاپلیجه‌لرك طاش بنالری ، قهرمان عثمانك ، کنج اورخانك عدالتنه وشفقتنه شاهد ، ایکی تاریخی آبده کبی یوکسه‌لیوردی . نه فجیع تضاددی! برزمانلر عثمان غازی بوراده، ینه بوپازار یرنده، بیله‌جکلی بر خریستیانك حقنی غصبه چالیشان کرمیانلی بر تورکی تأدیب ایتمش، عدالته وحقه قارشی محبتنی اثبات ایله‌مشدی . شمدی عین شهرده ، اولر ویوردلر غصب ایدیلیور ، چولقلر وچوجقلر طاغ باشلرینه آتیلیوردی .

اسکیشهرك فعال ، ناموسکار ، وقور خلقی ایشلریله مشغولدی . بو ظالم حکومتك قهرینه بر زمانلر اونلرده اوغرامشلر ، ایچلرندن فداکار سیالر عمرلرینی سینوب زندانلرنده چوروتمشلردی . قلبلری حریت عشقیله چارپان ، اتحادك ظلمنه قارشی وجدانا عصیان ایدن اسکیشهر اولادلری بوفضیلتلریله افتخار ایده‌بیلیرلردی.

کوزلرم ، بی اختیار شمندوفر یولنه ، مور طاغلرله نهایتله‌نن ، آغاجلری صارارمش قیرلرده انعطاف ایتدی . بر زمانلر بوراده ، صوغوقده ، کیجه‌نك قارانلقلری ایچنده یاتان ، اویویان ، آغلایان ، قورقونج رؤیالر کورن عائله‌لری دوشوندم . شیمدی کیم بیلیر ، نره‌لرده ، هانکی طاغده ، هانکی چته‌نك غدار پنچه‌لرنده قربان اولمشلردی ؟ زواللی سیرانوش، کوزل معصوم ، سن نره‌لرده‌سك ؟

ارضروم ، ٦ مایس ٣٣٤ .

یانغین یرنده‌یم . تورکلرک بو تاریخی و فداکار بلده‌سی عادتا بر خرابه حالنده . سوقاقلر وبنالر ، جامعلر ومدرسه‌لر کاملاً خراب. اُولو انسان نعشلریله طولو ، یانمش ویيقلمش اولرک انقاضی آیاقله دورتولدیکی زمان ، سیم سیاه کسیلمش ، دیشلری صیریتمش انسان قافالرینه، چوجق باشلرینه ، قول وباجاق ، کوکده و آیاق پارچه‌لرینه تصادف اولونیور .

زواللی ارضروم خلقی! عصرلردن بری عثمانلی سرحدلرینی بکلر، جسور پادشاهلریمزه بوتون موجودیتلریله « قوللق » ایدرلرکن شمدی ارمنی چته‌لرینک ظلملرینه اوغرامشلر، چولقلری چوجقلری، چیپلاق وپریشان عائله‌لریله اولرینک ، سونن اوجاقلرینک انقاضی آلتنده مورارمش، تفسخ ایتمش نعشلر حالنده یاتیورلر ... نه مناره‌لرنده، بر زمانلر حزین وغریب (پالان دوکن) طاغنک قارلی تپه‌لرینه عکس ایدن اذان سسلری ایشیدیلیور ، نه سوقاقلرنده ، وقور ومغرور خلقک ملیتنه صاحب غلبه‌لنی کوریلیور. ظریف بنالر، محتشم خانلر، تاریخی تربه‌لرله مزین، درت عصرلق عثمانلی قهرمانلغنه شاهد اولان شهرک اوزرندن مدهش وظالم برقان وآتش طوفانی کچمش. قارغه‌لر یوکسک قاواقلر اوزرنده ماتملی صدالرله اوچوشیور ، یالین آیاق چوجقلر ، اختیار وعلیل انسانلر، اولاد آجیسیله بللری بوکولمش بدبخت آنالر، صاحبسز، کیمسه‌سز، یانمش، ییقیلمش وسونمش اوجاقلرینک جوارنده کوزلرنده یاشلر تیتره‌یه‌رک، آغر وبی مجال آدیملرله طولاشیورلر...

ارضروم ، هیچ بر زمان بویله بویوک بر آجی کورمه‌مشدی .

حرب عمومینك ایلك سنه‌سی ارضروم صلح وسکون ایچنده ایدی . فقط روس اردوسنك تجاوزی شرقی آناطولینك بوتون سکوتنی اخلال ایتدی . تورك وارمنی ، عصرلردنبری برلکده یاشایان ایکی ملت ، آرتق دوستلقلرینه نهایت ویره‌جکلردی . عثمانلی اداره‌سنك بوزوقلغی ایکی ملت آره‌سنده کنیش بر اوچوروم آچمشدی . خلق اوزرنده ظالمانه و غدارانه بر نفوذ اجرا ایدن حکومت تورکلری بیزار ایتدیکی کبی ، ارمنیلرده‌ده حریت واستخلاص ارزولری اویاندیرمشدی . بوارزویی اك زیاده تقویه ایدن، ارمنی قومیته‌لریدی . قومیته‌لر ، ارمنیلرك سعادتنی بومبادن وقتالدن زیاده سلاحده تأمین ایده‌بیلیرلردی؛ فقط اونلر حرصلرینك تطمینی ایچون ، خلقك قاتنی کندیلرینه مباح کوریورلردی . تورك بومبایی بیلمزدی ، تورکیایه بومبایی صوقان ، حتی پادشاهلرینك وجودینی وسرایی بومبا ایله اورتادن قالدیرمایه چالیشان ، ارمنی قومیته‌لریدی . بیلدیز بومباسی پاطلادیغی زمان ، نه‌قدر تورك اولمشدی ! مدهش بر انفلاق اورتالغی صارصمش ، هوایه آتدن، باجاقدن ، قولدن مرکب بر قاصیرغه پیدا ایتمشدی . بیلدیز سراینك یاننده ، جکرلری پارچه‌لانمش چوجقلر، آرسلان کبی بابایکیتلر ، باشلری قوپمش ، قوللری اوچمش جسدلر ، یارکیر نعشلری آره‌سنده قارمه قاریشیق ، یرلره سریلمشلردی . پارمقلقلرده قیمه حالنده یاپیشمش انسان‌اتلری کوریلیوردی. بواولن انسانلر ، بو پارچه‌لانان جسدلر ، هپ زواللی تورکلردی . شمدی بو بومبالر آناطولیده پاطلایه‌جق ، آچ وطالعسز خلق ، ظالم بر حکومتك تسیبی یوزندن ارمنی چته‌لرینك قان‌طوفانه بوغولاجقدی .

تورکلرك حرب عمومی‌یه کیرمه‌سی ارمنیلر ایچون خلاص واستقلال مبدائیدی . ارمنیلر تماماً قانع اولمشلردی که، حرب عمومی‌یه کیرمك تورکلر ایچون بویوك برفلاکتدی . بالقان حربنده آجی بر مغلوبیته اوغرایان تورکلرك جهان حربنده هیچ بر موفقیت قازانه‌میه‌جقلری، حتی مضمحل وپریشان اولاجقلری محققدی .

ارمنی استقلالی ایچون بوندن مهم فرصت اولامازدی. ارمنیلرك معقول ومنطق دوشونەنلری ارمنی استقلالنك قانله، شدتله قازانیلماسنه قطعیاً راضی دکللردی؛ محترص وقاتل قومیتەلر اونلرك‌ده منفورلریدی. اساساً تورکیه حربی قازاندیغی تقدیرده ارمنیلر ایچون قانلی اجرآتله هیچ برموفقیت حاصل اولەمازدی. غائب ایتدکلری تقدیرده ایسه، طبیعتیله تورکیه انقسامه اوغرایەجق، ولایات شرقیه مسئلەسی خریستیان ارمنیلری اوتەدن بری حمایه ایدن اوروپا طرفندن یکیدن میدانه چیقاریلەجقدی. ایکی صورتده‌ده عصیان چیقارمق، قانلی واسطەلره تشبث ایتمك ارمنی ملتنی بیهوده یره مقتله سوق ایلمکدی. ارمنیلر روسلره یاردم ایتدکلری ویا عصیان چیقاردقلری تقدیرده، اتحاد قومیتەسنك‌ده عین واسطەلرله، بلکه دها شدتلی بر صورتده، مقابله ایدەجکی طبیعی ایدی.

ارمنی قومیتەلری بو ملاحظەلری قطعیاً نظر اعتباره آلمادیلر. دها زیاده، سنەلردن بری قلبلرینی کمیرن احتراصلرك منفور تأثیرلرینه تابع اولدیلر. تورك وارمنی، برمدت بتلیس ووان حوالیسنده قان وآتش ایچنده بوغوشدیلر؛ اوصورتله‌که، بوغوشدقلری بلدەلری، چارپیشدقلری قصبەلری یانغین یرلرینه چویردیلر. وان، بومصادمەلره ألیم برصحنه تشکیل ایتدی. روس اردوسی ایلریلەدکجه ارمنیلرك شدت وجسارتلری‌ده آرتیوردی. بعض نقطەلرده ارمنیلر متجاوز، تورکلر مدافع وضعیتده قالدیلر. تهجیرلر وتقتیللر بربرینی ولی ایتمکه باشلادی. آناطولی‌یه کیرن روس اردوسنك یکانه معاونلری، ارمنیلردی. انتقام، استقلال، احتراص امللری ارمنی چتەلرینی غلیانه کتیرمشدی. روس وارمنیدن مرکب فرقەلر، تورك وارمنی جسدلرینی چیکنیەرك ارضرومه طوغرو ایلریلیورلردی. ارضروم تخلیه ایدلدیکی زمان، روسلرك ایلك اجرآتی، ارمنی طابورلرینی شهره صوقمامق اولدی. روسلر بك‌ایی بیلیورلردی‌که، ارمنیلر ارضرومه کیردکلری تقدیرده تورکلری فجیع بر صورتده پارچەلایاجقلردی. روس اردوسنك

حمایه‌سی آلتنده یاپیلاجق بو جنایتلر تورکلری روسلردن کلیا تنفیر
ایده‌بیلیردی . حال بوکه روسلرک غایه‌سی تورکلرک سکونندن استفاده
ایده‌رك ارزنجانه ، سیواسه ، طربزونه قدر ایلریله‌مکدی . روسلر
بو مقصدلرینه نائل اولدیلر . صاری قامشدن ارضرومه قدر
شمندوفرلر دوشه‌یه‌رك ، (زیغانه) نك قورقونج یوللرینی منتظم
بر حاله افراغ ایده‌رك ، طاغلرك یوکسك تپه‌لرندن تلغراف تللری
آشیره‌رق ، ده‌قوویللر دوشه‌یه‌رك ، کوپریلر یاپارق طربزونه قدر
ایلریله‌دیلر . روسلر ایلریله‌دکجه ، ارمنیلرك تجاوزندن قورقان اهالی
أولرینی بارقلرینی براقیور ، آچ و پریشان ایچریلره التجا ایدییوردی .
قالانلردن بعضلری ، روملرك وارمنیلرك جاسوسلقلری یوزندن دار
آغاجلرنده جان ویرییوردی . بعض شهرلرده تورکلر ، روسلردن ،
روملردن وارمنیلردن متوالی ظلملر کورییورلردی . طربزونده
مسلمانلرك قابیلری تکمه‌له‌نیور ، قادینلرینه تجاوز ایدیلیوردی .
نهایت روس اداره‌سی تأسس ایتدکجه بو تجاوزلره ده بر درجه‌یه قدر
نهایت ویرلدی . خلق مستریحدی . چونکه آچ دکلدی ؛ عائله‌لری
سفیلانه سوروندیرلمیوردی . مملکتده حقسزلق قالدیرلمشدی . چالیشیورلر ،
پاره قازانیورلر ، حقلرینی ضایع ایتمیورلردی .

روس حیاتی پك آز زمانده ، صاری قامیشدن طربزونه قدر
تمامیله تأسس ایتمشدی . چارشیلر ودکانلر نفیس روس امتعه‌سیله
طولمشدی . اتحاد حکومتی بوتون غزته‌لرده روسلرك آچلقلرینی
اعلان ایدر ، استانبول خلقنی آچلقدن اولدیررکن ، ارضرومك قارلی
طاغلرنده ، زیغانه‌نك چاملی اوچورروملرینك کنارلرنده ، یول یاپمقله مشغول
عمله‌لر تازه اکمکنی ییور ، بول شکرلی چاینی ایچییور ، درت بش
مانات کونده‌لك آلیوردی . تورك ایشجیلر ، آرابه‌جیلر وصنعتکارلر
بو حالدن هپ ممنونلردی . وقتیله تورك مأمورلردن بخشش یرینه
توقات ییرلرکن ، شیمدی رس ضابطلرندن ومادامه‌لرندن بول بول
پاره آلیورلردی .

اتحاد حکومتنك ظالمانه ادارەسندن صوکرا ، روسلرك دشمن
ادارەسی بیله عصرلردن بری سعادت ، امنیت ، عدالت یوزی کورمەین
خلق ایچون عادتا رفاه دوری یرینه کچمشدی . اونلرك جاهل دماغلری
بیله روس ادارەسنك انتظامنی تقدیر ایدییوردی . برزمانلر سفیل و علیل
عسکر قافلەلرینك آجلقدن اولدکلری قورقونچ یوللرده شیمدی ظریف
مادامالر ، پارلاق اونیفورمەلی روس ضابطلری اوتوموبیللرله کچیورلر
ایدی . شهرلرده تیاترولر ، سینەمالر ، شنلکلر هرشی موجوددی .

تورکلری الك زیاده دغدار ایدن برشی وارسه ، اوده جامعلرینك
آخورلره تحویل ایدلمەسیدی . مع مافیه روسلرله انسیت پیدا ایتمکه
باشلامشلر ، ایچلرندن پك چوقلری روسجه بیله اوکرنمشلردی .

بو سکون اوزون مدت دوام ایتمدی . بالشەویکلکك ظهوری
روس استیلاسی آلتنده یاشایان تورکلرك فلاکتلرینی موجب اولدی .
روسلر انبارلرینی یغما ایدەرك ، آتلرینی صاتەرق ، ضابطلرینی اولدیرەرك
قاچیورلردی .

تورکلرك ، بوفرصتدن استفاده ایدەرك ، استیلا ایدیلن وطنلرینی
قورتارمایه چالیشەجقلری طبیعیدی . فقط ارمنیلر اونلرك بوتشبثلرینی
عقیم براقمایه چالیشدیلر . روسلر مملکتلرینه صاووشدقجه ، ادارەیی ،
ضابطەیی ، حکومتی اللرینه آلدیلر . برزمان کلدی که ، ائتلافجیلرك
صادق متفقلری ، ارمنی حکومتی شکلندە ، اشغال آلتنده بولنان یرلری
کاملاً محافظه ایتمکه موفق اولدیلر . اوتاریخدن اعتباراً تورکلر ،
کندی وطنلرنده ، ارمنی تبعەسی اولارق یاشایاجقلردی . اساساً
سلاحلری اللرندن آلنمشدی . باشلرنده ، کندیلرینه ادارەیی درعهده
ایدن ملت ، موجودیتلرینی بیله امحایه ساعی ، باریشمق بیلمز بر
دشمندی . اونلر ایچون بوکوزل مملکتلرده اولوم ، سفالت هرزمان
حاضردی . تورکلر نظرنده ارمنی حکومتی ، تپەلرینه آصیلمش بر
بومبا دیمکدی . بو بومبانك قانه بویانماسی ایچون هیچ برسببه ، حق
هیچ بر جرمەده لزوم یوقدی . تورك قانی ارمنی ایچون مباحدی .

ارمنی قومیته‌لری آنجق تورك جسدینه باصه‌رق یوکسلمه‌یی دوشونورلر
ایدی . بونکله برابر بو یکی ، حریص ، انتقامجی حکومتك هیچ بر
تشکیلاتی یولنده دکلدی . ارمنیلرك مقصدلری روسلرك رجعتی اوزرینه
وطنلرینی استرداد ایده‌جك اولان تورك اردولرینه مقابله ایتمکدی .
بونك ایچون روسلرك براقدقلری اسلحه و مهماتی صاقلایورلر ،
روسلردن یوکسك معاشلرله طوبجی و پیاده ضابطلری آلیقویورلر
ایدی . زراعتدن ، تجارتدن ، صنعتدن باشقه شیلرله اشتغال ایتمه‌ین
ارمنیلر ، روس اردوسنك اقسامندن ضابطلری معرفتیله استفاده‌یه
چالیشیورلردی .

بالخاصه ارزنجانده ، ارضرومده حکومت ارمنیلرك اللرنده ایدی .
تورکلر بو قورقونج اداره آلتنده سلاحدن ، مدافعه‌دن ، حمایه‌دن ،
هر شیدن محروم ، بیکس بر تبعه حکمنده ایدی . همان هر لحظه
دوشوندکلری تهلکه ، ارمنیلرك فجیع انتقاملریدی . ارمنیلرك دوشونجه‌لری ،
تورکلرك قورقولرینی حقلی کوستره‌جك ماهیتده ایدی . فی الحقیقه
بونلرده وان و بتلیس قتاللرینك ، آناطولی تهجیرلرینك انتقامنی آلمایه
فرصت کوزه‌تیورلردی . ارمنیلر استانبولك فتحنی متعاقب تورکلرك
ایلك تبعه‌لری اولدقلری زمان ، فاتح سلطان محمد ارمنیلرك رفاهنی ،
پطریقخانه‌لرینك تأسیسنی دوشونمشدی ؛ شمدی ارمنیلر ، ایلك
تبعه‌لری اولان تورکلردن انتقام آلمایه چالیشیورلر ، منفرد جنایتلرله
حرصلرینی تسکین ایدیورلردی . بعضاً سوقاقلردن طوپلادقلری
مظلوم تورکلری عمله قوللرینه کوتوریورلر ، طاقم طاقم بوغازلایه‌رق
خندقلره آتیورلردی . ارضروم ، ارزنجان ، طربزون و جوارنده مدهش
بر ارمنی ظلمی حکم سوریوردی . ارمنیلرك مقصدی ، اداره‌لرنده
قالان تورکلری تجریم ایده‌رك ، اصول دائره‌سنده ، تدریجی بر صورتده
امحا ایتمکدی . الك زیاده اولدیردکلری ارککلردی ؛ قادینلره اوقدر
تجاوز ایدن یوقدی .

استیلا ایدیلن شهرلرده تورکلرك بر قسمی مهاجرت ایتمش ،

قالانلرده روسلرك تخلیه‌سی اثناسنده پارچه‌لانمشدی . اوزمانه قدر توركلری حمایه ایدن روس اداره‌سیدی . روس اردوسی چكیلمه‌یه باشلادیغی، بالخاصه‌ویكلر وطنلرینه قوشدقلری زمان، ارمنیلرك توركلری امحایه چالیشه‌جقلرینی اونلرده بیلیورلردی ، حتی ارزنجانك تخلیه‌سی اثناسنده بو فلاكت ظن ایتدكلری كبی وقوعه كلمشدی . روس ضابطلری اوقدر اوغراشمشلر، ارمنیلرك تجاوزلرینه مانع اولامامشلر ایدی : بر روس ضابطی آمرینه یوللادیغی راپورده تخلیه حركتنی خبر ویركن شوسطرلری یازیبوردی: « قتل عامه مانع اولمق ایچون نه‌قدر اوغراشدمسه موفق اولامادم. ارمنیلر سكز یوز كشی تلف ایتدی. شهر تخلیه اولوندی. الله بویوك ».

فقط اصل قتل عام ، دها صوكرا ، عثمانلی اردوسنك ارزنجان اوكلرنده ، طربزون جوارنده ، ارضروم اووالرنده كوروندیكی زمان باشلایاجقدی. فی‌الحقیقه بوقتال جداً مدهش اولدی: عثمانلی اردوسنك بطئی حركتلری توركلرك فلاكتلرینه سببیت ویردی . ارمنیلر شهر خارجنده عثمانلی اردوسنه جبهه‌حالنده قارشی قویورلر، داخلده خلقی قیشله‌لره طولدیرارق ، اولره قاپاتارق اولدیریورلردی . بعضاً قافالرینی اودونلر اوزرنده كسیورلر، نعشلرینی قویولره طولدیریورلر ایدی . عثمانلی اردوسنك ایلریله‌مه‌سی ارمنیلرك امیدسزلكلرینی ، ظلملرینك شدتنی برقاتدها آرتدیریوردی. بوامید بوسبتون قیریلدیغی زمان، ارمنی چته‌لری ، عقور برر جاناوار حالنه كلمشلردی . اولری ییقیورلر، بنالری یاقیورلر، تپه‌لری پارچالایورلر، توركلری قورشونله، سونكو ایله آل قانلر ایچنده یرلره سریبورلردی . ارضروم، بوقانلی وحشتك اك فجیع صحنه‌سیدی. حكومت قوناغی ،حتی اخشاب بنالرك بك چوغی یاقیلمشدی . ارضروم اوواسنك، (پالان‌دوكن) تپه‌لرینك، اكرلی طاغك سماره یوكسه‌لن بیاضلقلری اورتاسنده ، ارضروم، فریاد وفغانی سیاه دومانلر شكلنده، آله‌ولر ایچنده ، آفاقه یوكسه‌لرك یانیور، جامعلر ومدرسه‌لر، اسكی عثمانلی قلعه‌لری، بوسیاه یانغین دومانلری

ایچنده زمان زمان بیاض بنالریله میدانه چیقیوردی. ارضروم جهنمی بر فجاعت ایچنده ایدی. بوعقور آله‌ولر آلتنده، قادنلر اوزرنده، قارنلری یارلمش، جکرلری قوپارلمش معصوملر، قانلر ایچنده یاتیورلردی. ارمنی قومیته‌لری اك اینجه صنعتلرینی بوترتیباتده کوسترمشلر، بوفجیع صحنه‌لری اردونك بکه‌جکی یوللر کنارنده حاضرلامشلردی. ارمنیلرك ارضرومی تخلیه‌لری اوقدر فجیع اولمشدی که، یوزلرجه ارککی اولره طولدیرمشلر، اوزلرینه بنزین دوکه‌رك دیری دیری یاقمشلردی. آلولر ایچنده، یانلرنده‌کی اولردن آلدقلری بالطه ایله دیوارلره اوفاق بردلیك آچاوق قاچمایه موفق اولانلری، عثمانلی اردوسی یتیشنجه‌یه‌قدر آچ وسفیل، یانغین خرابه‌لری اورتاسنده یاشامشلردی. استانبولده کیمسه‌نك برشیدن خبری یوقدی. انور پاشانك مدهش سانسوری، کویا ویریلن طوپراقلر استرداد ایدیله‌جکمش کبی، خلقدن بوتون فلاکتلری صاقلامایه عزم ایتمشدی. بعضاً دشمن طیاره‌لری آطنه‌یی بومبالرله خراب ایدییور، بدبخت اهالی آنی بر اولومله پنچه‌له‌شیوردی. حکومت ایسه رسمی تبلیغنده، یابردوه‌نك اولدیغنی و یاخود بومبانك ائتلاف تبعه‌سندن برینه تصادف ایتدیکنی حکایه ایدییوردی. انکلیز اردوسی حلبه یاقلاشدیغی حالده ملی اغفال ایدن قرارکاه الآن سینا جهه‌سندن بحث ایدییوردی. اك غریبی، استانبولده، خلقك کوزی اوکنده‌کچن فجاعتلرك بیله یاکلش بر صورتده اعلانیدی. آرتق بك واضح کوریلیوردی که، حکومت و قرارکاه کندی غفلتنی بیله ادراك ایده‌میه‌جك درجه‌ده شریر ویالانجیدی. اساساً طوغریسنی اعلان ایتسه‌لر، کندیلرینی مسئول ایده‌جك، علیهلرینه غلیان ایلیه‌جك هانکی قوت واردی؟ انور پاشا صاری قامشده یوز اللی بیك تورکی جهالتنه قوربان ایتدیکی زمان، کیم سسنی چیقارمشدی؟ تورکیه‌ده هانکی جنایتك، هانکی فجاعتك مسئولی آرانمشدی؟ اتحادجی ذهنیق، اوجاق غیرتی، ذاتاً بوتون جنایتلری عفوایتمیورمیدی؟ اونلرك نظرنده جنایت، عزم ومتانتی کوستره‌جك اك پارلاق فضیلت

دکلیدی ؟ نظارت موقعنی اشغال ایدنلر آره‌سنده بیله قاتللر واردی. ذاتاً خلق بواداره آلتنده یاشامایه آلیشمشدی . سلانیکدن استانبوله حریت کتیرن قهرمانلر هپ سلاحلی، قابادایی کنجلردی. چیقاردقلری غزته‌لرك بیله آدلری (سلاح) ، (طوپ) و (خنجر) دی . حتی غزته‌لرینك باشـلرینه (خنجر) دیه یازدیریورلر ، کنارینه‌ده شو تهدیدی علاوه ایدییورلردی : (مستحق اولانلره) . اونلرك فکرنجه بومستحق اولانلر ، علمله ، عرفانله تنور ایدن ، اوروپا سیاسنی تقدیر ایده‌رك وطنك اوغرادیغی تهلکه‌لری بی‌پروا سویله‌ین ، عثمانلی وطننك بالدیری چیپلاقلر الندە رذیل اولماسنی تجویز ایتمه‌ینلردی . حال بوکه طوپلر بینلرنده پاطلایاجق ، خنجرلر سینه‌لرینه صاپلاناجق شریرلر ، کندیلریدی . خلقك ناموسکار صنفی بویله‌وکلا اداره‌سنده یاشامایی عثمانلیلق نامنه ذل عد ایدییوردی. آرتق حریت ، عدالت ، وطن ، اتحاد ، ترقی ، مشروطیت کلمه‌لرندن نفرت ایدیلیوردی . ۱۰ تموزك غلیانلی و هیجانلی کونلرینی خاطرلاتان شرقیلر بیله قلبده درین بر الم اویاندیردی . بعضاً عثمانلی روحنه آغیر و وقور الهی نغمه‌لری شکلنده عکس ایدن راست ترانه‌لرندن صوکرا :

اردوسن ایتدی یمین

شرقیسی کویا ملی حسیاته ، ملی حیاته ترجمان اولیورمش کبی ریاکار برشوق وسرور ایله سویلندیکی زمان ، انسانك کوزلری اوکنه اتحادجی تورکلردن ، آرناوودلردن ، چنکانه‌لردن ، بولغارلردن ، روملردن مرکب برحرکت اردوسی کلیور ، طوپ سسلری ، میترالیوز کورولتولری ، ۳۱ مارتده هیچ بر دخلی، هیچ برجرمی اولمادیغی حالده خلع ایدیلن ، سرایی رسنه قهرمانلری طرفندن یغما وتاراج اولونان سلطان عبدالحمیدك الیم وضعیتی ، دها صوکرا بایزید میدانندە ، آیاصوفیه اوکنده ، نیسان کونشنك سحری یالدیزلریله پارلایان کستانه آغاجلرینك مبارك یشیللکلری آره‌سنده ، یکی سهپالر اوزرنده ، بیاض البسه‌لری ، چیپلاق آیاقلری ، کوکسلرنده

یافته‌لر، قاش قاتی کسیلمش ، صارارمش ضابط نعشلرینک ماتم‌انکیز وقورقونج برشکلده صالالاندقلری تخطر ایدیلیوردی. اوح .. نه فجیع نه قانلی ، نه خشیتلی کونلردی ! اردومز کاشکه بمین ایتمسه ایدی ، کاشکه وطن اومنحوس بمین یوزندن آلتی یوزسنه‌لك شرف وناموسنی غائب ایتمسه ایدی ، کاشکه دولت اوچ بچق توره‌دینك ظلم وشقاوتی سائقه‌سیله معزز اولکه‌لرینی ، مقدس طوپراقلرینی الدن چیقارمسه ایدی ! حال بوکه اردویی پریشان برحاله قویان اتحادجیلردی . اون سنه‌در عثمانلی اردوسنك چکدیکی فلاکتلری ، کوردیکی فجاعتلری دنیانك هیچ براردوسی کورمه‌مشدی. یمنده، کرکده، آرناوودلقده، بالقانلرده قان وآتش ایچنده سنه‌لرجه چارپیشان، عثمانلی اردوسیدی. اتحادجیلر عثمانلی سلطنتنی غصب ایده‌لی اردو هیچ برسنه راحت یوزی کورمه‌مشدی . طلعتك امیانه دیپلوماسیسی آرناوودلقده اصلاحات یاپمق ایسته‌یور ، اردو قوشدیریلیوردی . انورك حریص دوشونجه‌لری اردویی کنجلشدیرمك ارزو ایدییور ، ینه اردو ارکانی پریشان ایدیلیوردی . کنج پاشالردن بعضیلری تجربه‌سزلکلری وبجریکسز- لکلریله دشمنك اك فائق قوتلرینه صالدیرییورلر ، ضررینی ینه اردو کورییوردی . بوتون بوفجاعتلر یاپیلمقله برابر مسئول اولان، تجزیه ایدیلن ، هیچ برپاشاده یوقدی . شهرلر تسلیم ایدنلر ، مغلوبیت یورغونلقلرینی مستشارلق صندالیه‌سنده چیقارییورلر ، اردونك سلامتنی دوشونه‌رك یاپیلاجق حرکاتك تهلکه‌سنی آکلاتانلر تقاعده سوق اولونیولردی . بوتون بویولسزلقلرك مسببی ، انور پاشانك اهمالیدی .

انورك بودرجه ضلالته دوچاراولمسی شایان حیرتدی . ١٠ تموز حادثه‌سنك ناموسکار قهرمانی کندیسندن قطعیاً مأمول ایدلمیه‌جك برکریوه‌یه دوشمشدی . آرتق بوضلالتدن چیقمق اونك ایچون محالدی . یاپدیغی ایشلری ، دوشوندیکی امللری ، هیچ شبهه‌سز ، وطنی فلاکته سوق ایتمك ایچون یاپییوردی ؛ فقط دوشونجه‌سنك

علمی اساسلره مستند اولمامسی ، املرینك واهی واشتهار حرصنه مبتنی اولماسی اونی هرلحظه خطا وفجاعت اوچوروملرینه آتیوردی.
انور عثمانلی خاندانه انتساب ایتدکدن صوکرا بوسبتون تبدیل فکر ایتمشدی . کندینی خاندانی قورتاراجق ، شرفنی اعلا ایده‌جك بر موقعده صانیوردی . تاریخی عنعنه‌لری احیا ایتمك یگانه اندیشه‌سیدی.
اطرافنده‌کی اختیار ، عنعنه پرست ، هراداره‌ده موقعلرینی محافظه‌یه چالیشان کیمسه‌لرك‌ده بوکا تأثیری اولیوردی . گاه خزینهٔ همایوندن یاوز سلطان سلیمك خنجرینی چیقارتیور ، ضابطانك عین موده‌ده خنجرلرله مجهز اولمالرینی امر ایدییوردی . برسنه قلیج طاشیان ضابطان ، ایرتسی سنه هیچ ، اوبرسنه قیصه برقاما ، اوبرسنه خنجر طاشیورلردی . بو تبدل ، اردوده تجهیزاتك یکنسقلغنی بوزییوردی.
انور یالکز وظیفه‌سیله‌ده مشغول اولمازدی ، لسان وسیاست‌ده باشلیجه مشغله‌لریدی . حربیه نظارتنده تطبیق ایتدیردیکی منفصل الفبا ، برقاچ سنه‌لر بیچاره مأمورلری کنفرلره سوقارق وظیفه ایفاسنه مجبور ایله‌مشدی . بونکله برابر حربیه نظارتنده جدی بر انتظامده واردی. انورك نظارتندن اول شعبه‌لری طولدیران پاشالر ومیرالایلر قالدیرلمشدی . آلمان موفقیتی انورك حرصنی آرتدیرییور ، فقط اخلاقنی بوزییوردی . انور ، خاندان دامادلری ایچنده مهم بر رکندی. عائله‌سی آرتق خاندانه انتساب ایتمش دیمکدی . بر زمانلر پاشالغك ورتبه‌نك علیهنده بولونان حریت قهرمانی ، باباسنی‌ده ، عموجه‌سنی‌ده پاشالغه نائل ایدییور ، سرنجه بك یوقوشنك اووقنده ، ابوالهدانك قوناقلرینه ، بلند وشدادی نظیره‌لر وجوده کتیرییوردی.
باباسی بیله قارتنده رتبه ومأموریت یرینه ، غریب برنام طاشیوردی:
انور پاشا باباسی !

برزمانلر مکتب حربیه‌ده محجوب برادا ایله طولاشان ، مناستر شیوه‌سنی الآن ترك ایده‌مه‌ین انور بك ، شمدی سلطان محمد خامسك سلطنتنه شریك اولمشدی . مع مافیه انور ، سرایجه صمیمی بر سیما

دکلـدی . انور کندینه اویله بر پایه ویریپوردی که ، عثمانلی خاندانی
کویا عظمت وشوکتنی ادامه ایچون بو کنج پاشایه محتاج ایش‌ده ،
شمدی اونك مظفریتی ، اونك غیرتی سـایه‌سنده عثمانلی ممالکنی
تهلکه‌دن قورتاریپور ، عثمانلی تختنی دشـمن تجاوزلرندن وقایه‌یه
چالیشیپوردی . انور نفوذندن استفاده ایدیپور ، چفتلکلر آلیور ،
عرصه‌لر غصب ایدیپور ، ثروت صاحبی اولمایه چالیشیپوردی . مع‌مافیه
یاپدیغی حرکتلرك عاقبتنی‌ده دوشونمیوردکلدی . بر کون ، بو بریکدیریلن
ثروتلرك الندن آلیناجغنه ، بو غصب ایدیلن عرصه‌لرك استرداد اولوناجغنه
اوده قانعدی ؛ بونك ایچون بوتون املاکنی زوجه‌سنك ، ناجیه سلطانك
اوزرینه یاپدیریپوردی . دامادلر ایچنده انور درجه‌سنده نفوذ صاحبی
اولان یوقدی . سرایی وکلانك ، بندکانك ، اسکی قاتل آرقداشلرینك
تجمیعدی . استانبول خلقی آجلقدن اولورکن ، اوراده ساوزروا کلنجه‌لرله
اتحاد ارکانـه و آلمانلره ضیافتلر چکیلیردی . سراینك یالکز یمك
مصرفی آیده بیکلرجه لیرایی تجاوز ایدردی . انورك آلمانلره صوك درجه
اعتمادی واردی . بو اعتماد ، اونی ، هیچ لزومی اولمادن تورکیه‌یی فلاکته
سوروکلمکه سوق ایتمشدی . بو اجتهادی بلکه طوغرو اولابیلیردی ؛
فقط بدبخت وآچ ملتی قان وآتش طوفانـه صـوقدقدن صوکرا ،
کریده قالان اولادلرینی وعائله‌لرینی آچلقدن اولدیرتمه‌سی ، اردوده
ومعیتده یاپیلان سوء استعمالاره کوز یومماسی ، خرسزلری ومحتکرلری
حمایه ایتمسی ، اردونك توانا وکنج قهرمانلرینی جهالتی وتجربه‌سزلکی
یوزندن مقتله آتماسی عفو اولونماز بر جنایتدی . انور ، عین جنایتی
بالقان حربی اثناسنده کلیبولی شبه جزیره‌سنده‌ده ارتکاب ایتمش ؛
بیکلرجه وطن اولادینی شـارکویده بولغار سـونکولری آلتنده
پارچه‌لاتمشدی . خلق دها بونی بیله خبر آلمامشدی . ملت ، دها بو
جنایتك بیله حسابنی کورمه‌مشدی . فقط او ، اولدیردیکی بیکلرجه
انسانلرك قانندن ، اولادلری سونکو آلتنده جان ویرن فقیر وبیکس
عائله‌لرك ، بویونلری بوکولمش ، صاحبی یتیمه‌دك یتیملرك فریادندن دوه

قدر وجدان عذابی طویمایوردی. تورکیه‌نك، تورك عرقنك اك بیوك قاتلی اعیانده چیزمه‌لرینی شیقیرداته‌رق، جنایتلرینی ظفر شکلنده آکلاتیور، قابی عدالت وانسانیت حسیله چارپارق قارشیسنه چیقان، یابدیغی جنایتلرك حسابنی وقورصداسیله صوران تك براعتراضه قارشی بیله تهدیدکار ومغرور نظرلر فیرلاتیوردی.

انورك اداره‌سنی احتکارله ، خرسزلقله تلویث ایدن اك بیوك محتکر ، طوپال اسماعیل حقی پاشا ایدی . محمود شوکت پاشانك بو مشئوم یادکاری استانبول خلقنی آچلقدن اولدیرن اك بویوك محتکردی. لوازم دائره‌سی طوپال اسماعیل حقینك زماننده رسمی بر احتکار مرکزیدی . اوطه‌سنك اوکی همان هرکون حربیه‌دن مطرود کلخان بکلری، ضابطلکدن مستعفی اتحاد فدائیلری ، مبعوثلر ، یهودیلر ، روملرله طولو ایدی . اك اوجوز فیئاتله آلنان امتعه، اشیا وارزاق، بوراده اك محتکرانه فیئاتلرله مناقصه‌یه قونور ، استانبول خلقنی آچلقدن اولدیرن ظالمانه معامله‌لر بوراده قرارلاشدیریلیردی. بولغور پالاسلرك ، بر چوق پازاولرك سرمایه‌سی هپ بو منبعدندی . طوپال اسماعیل حقی اك فقیر تاجرلری بیله ثروت ویسار صاحبی ایده‌جك بر قدرته مالکدی. کندیسیله مناقصه‌یه کیریشن، حقی دوستلق ایدن تاجرلر برطرف، اداره‌سنده‌کی ضابطلر بیله اردونك اك بختیار قوللریدی : اوستلری تمیز ، اتکلری خاص، ارزاقلری بول، پاره‌لری مبذولدی. لوازمده ضابط نامزدلری واردی که ، اشقیا تعقیبنده ، آناطولینك یالچین طاغلرنده سنه‌لرجه صاچی صاقالی آغارتان بیکباشیلر ، حتی میرآلایلر ، اونلر درجه‌سنده ارزاق آلامازلردی . قائمقاملر واردی که، ایسته‌دکلرینه تنکه‌لرله یاغ، اوقه‌لرله پرنج احسان بیوررلر، عاجز ومحتاج ضابطلری قاپیلرینه دیکدکلری نفرلره آلچاقجه‌سنه قوغدیرلردی. اردونك اعاشه‌سنده بیله مدهش بر مساواتسزلق واردی. خرسزلق علنیدی . برزمانلر اون پاره‌سز وپریشان قیافتله کزن بعض اخذ عسکر شعبه رئیسلری و خط قومیسرلری واردی که، شیمدی شهزادکانك

کزدکلری آرابه‌لرله کزییورلر ، بیکلرجه لیرالق کوشکلر صاتین آلییورلردی . یهودیلرک ، روملرک ، ارمنیلرک بر چوقلری بونلر طرفندن عادتا خراجه باغلانمشدی . استانبول سوقاقلری اسنان داخلنده کنج بکلرله ، یهودی ، روم وارمنی کنجلریله طولو ایدی. فقیر اولادلری عمله قوللرنده ، صوغوق جبه‌لرده فداکارانه دشمن قورشونلرینه کوکس کررلرکن ، اونلر پاره قوتیله جانلرینی قورتاریرلردی. انور بوتون بوسوء استعماللره کوز یومیوردی .

احتکارک عسکری قسمی بو صورتله دوام ایتدیکی کبی ، قطاریه شرکتی ده اتحادجیلره یکی بر تجارت منبعی تشکیل ایله‌مشدی . ملتی صویمق ، خلقی آچ براقمق ایچون هر درلو تشکیلات یاپیلمشدی . خصوصیله ملی تجارت ، عادتا ملی بر جنایتدی . بو جنایته اشتراك ایچون ناظرلر ، دفتردارلر ، والیلر ومتصرفلر مأموریتلرندن استعفا ایدییورلر ، آل برلکیله بد بخت خلقی اولدیرمکه چالیشیورلردی . فقط بوجنایتده الزیاده اشتراکی اولانلر ، تجارتله مشغول مبعوثلردی. اتحادك تاجر ومحتکر مبعوثلری ملتك الك محقر صنفنی تشکیل ایدییورلردی . اتحادك جنایتلرینی تصدیق ایچون بوذاتلرك آغزلرینه طوپال اسماعیل حقی چواللرله شکر آتیور ، طلعت دسته دسته امتیاز براتلری طیقیوردی .

حرب عمومی مبعوثلری ، ایچلرنده بش اون ذات مستثنی اولمق اوزره ، متباقیسی احتکاری شریعته ترجیح ایدن خواجه‌لردن ، زوربالردن ومحتکرلردن مرکب بر مجلسدی . حتی مجلس‌ده دکل ، عادتا براصناف لونجه‌سیدی . برزمانلر خلقك حرمتله تلقی ایتدیکی مبعوثلرك ، شمدی عبدالحمیدك خفیه‌لری درجه‌سنده خلق نظرنده قیمتلری قالمامشدی . خلقك الك جاهل طبقه‌سی بیله اونلره حسیاتنه ترجمان اوله‌جق اسملر بولمشدی . کیمی مجلس منسوبان ، کیمی مجلس منحوسان دییوردی . فقط اونلر بوتحقیرلره ، بونفرتلره کلیاً لاقید، تجارتلریله ، اکلنجه‌لریله ، سفاهتلریله مشغول اولیورلردی . ایچلرنده

اوپله‌لری واردی‌که، مترسلرینك یاتاقلرینی بش لیرالق بانقنوطلرله دوشه‌یورلر، قارانلقده سیغاره‌لرینی آرامق ایچون بانقنوط یاقیورلردی. صو امتیازلری پیشنده قوشان بو پاشالر، توتون بالیه‌لری اورته‌سنده وذیل اولان بو حیثیتسز آدملرده شرف ووقار آرامق بیهوده ایدی .

مؤکللری بولوندقلری ملت ، هرکون آجلقدن اولیوردی . فقط اونلرجه بوده کافی دکلدی . جبهه‌ده دشمن قورشونلریله تلف اولان ضابطلرك بدبخت عائله‌لرینی‌ده اولدیرمك لازمدی . حتی محتکر مبعوثلرك ظلمی یاننده ، دشمنك حرکاتی دها انسانیدی . سپر محاربه‌لری ، میدان محاربه‌لری کبی ، جسیم انسان کتله‌لرینك تعرضنه ، بویوك مقدارده تلفاته سببیت ویره‌مزدی ؛ بعضاً هجوملر کونلرجه وحتی هفته‌لرجه فاصله‌لرله اجرا ایدیلیردی . حالبوکه تاجر مبعوثلرك خلقه، فداکار ضابطلرك بیکس عائله‌لرینه، ممه‌ده‌کی چوجقلرینه، اختیارلره وعلیللره ، ورم دوشکنده یاتان خسته‌لره قارشی تعرضلری دائمیدی . خلق، اکمك یرینه صمانله ، مصر اونیله قاریشیق چاموردن بدتر بر مخلوط ییوردی . بعضاً بوا کمکی صاتانلر ، اللرینه کچن درت بش غروشله کومور آلمایه چالیشیورلر، آچ وضعیف ، برایکی کونلك حرارتك تأثیریله حیاتلرینی قورتارمایه چابالایورلردی . لکه‌لی حما ایله قوله‌راده تاجر مبعوثلر ومحتکرلرله تشریك مساعی ایلمشدی . زواللی خلق ، طیشاریدن دشمن قورشونلریله ، ایچریدن تاجرلری ومبعوثلری واسطه‌سیله اولدیریلیوردی . ملت ، ایکی غدار آتش ایچنده قالمشدی . استانبولده اولولری صاراجق کفن بیله یوقدی . هرکون قافله قافله فقیر جنازه‌لری کفنسز ، حتی اك زنکینلری بیله یاتاق چارشافنه صاریله‌رق، کومولیوردی . فقیر خلق صوك مسکنته بیله عریان وپریشان کیدرکن ، اتحاد مبعوثلرینك ، محتکر تاجرلرك قاپاتمالری ایپکلر والماسلر ایچنده، مسیره‌لرده وسینه‌مالرده، اسویچره‌ده وقارلسباده‌ده عمر سوریورلردی . اسویچره ، اتحاد قاتللرینك زوجه‌لرینه عادتا تفرجگاه اولمشدی .

استانبول خلقی قاتللر الندە صویولیوردی . قادین ، چولق چوجق ، اوموزلرندە کلینلك انوابلری ، قوجاقلرندە ماکنەلری ، چارشیلرە دوکولمشلردی . بعض خانملر حجابلرندن بجەلرینی صیم صیق اورتمشلر ، چارشافلرینك آلتندە بر بوغچە چماشیر ، نفقەلرینی تدارك ایچون چارشی‌یە قوشویورلردی . بو آچ ، محتاج ، بیکس غلبەلك اورتاسندە ، الندە عسکرە کیدن اوغلنك فسی ، دکان دکان طولاشان اوسق باشی تمیز خانملر ، شهید اولادینك انوابلرینی صاتارق بر کونلك نفقەسنی تأمینە چالیشان آنالردە واردی . بعضاً تخلیه پیاسەسی یوکسەلیور ، خلق اویندەکی خالیلری صاتیوردی . مع مافیه بو فلاکت وسفالتە حصەدار اولانلر آرەسندە اتحادجیلردە واردی . بونلر ، جهالت وغفلتلە اتحادە انتساب ایدن بیچارەکان کروهیدی . همان هر کون ، کوشە باشلرندە ، کوپری اوزرندە ، آجلقدن ترك حیات ایتمش ، یوزلری اهمالکارانە بر مندیل ایلە اورتولمش اولولر ، بعضاً ، الندە عائلەسنك نفقەسی ، یولە کیدرکن اوتوموبیلە چارپەرق پارچەلانمش انسان جسدلری کورولیوردی . آجلق ، اولوم ، احتکار استانبول خلقنك اك بویوك دشمنلریدی . — بعضاً بو آجلق اورتاسندە ، اوغلنك شهادتنی خبر آلان بدبخت بر آنانك آجی چیغلقلری ایشیدیلیور ، خرستیان محلەلرندە چان صدالری ماتم انکیز ، حزین ، فاصلەدار طنینلرلە روحلری اورپرتیوردی . هر یردە ماتم ، کوز یاشی ، فریاد ، تأثر ، فغاندن باشقە برشی کورولمیوردی . خلقك بو فلاکتە قارشی نظارتدن تجارتە نقل ایدنلر ، محتکرلر ، موسویلر ، تاجرلر پاکت پاکت بانقنوط طوپلایورلر ، تورك حکومتنك اعتبارندن نومید ، اللرینە کچن پارەیی آپارتمانلر ، چفتلکلر صاتین آلارق تأمینە چالیشیورلردی . مبعوثلر ومحتکرلر استانبول خلقنی اولدیرمك ایچون اودرجە چالیشمشلر واودرجە یورولمشلردی کە ، ایچلرندن برچوقلری یورغونلقلرینی کچیرمك ایچون بویوك آلمانیایی انتخاب ایتمشلردی .

بویوك آطه ، تورك ، موسوی ، روم وارمنی تاجرلرك وحرب زنکینلرینك صیفیه‌سی اولمشدی . بوراده ، تاجر ناظرلر ، محتکر دفتردارلر ، واغون تعبیه‌سنده ماهر ، عسکری دمیریوللره منسوب ارکان حربلر ، حسن پاشانك خفیه‌لکندن مخرج حرب زنکینلری ، ارمنیلری پارچه‌لایان قاتللر ، هپ برغروپ تشکیل ایتمشلردی . عشرت ، سفاهت ، قمار ، آهنك بربرینی قوولی ایدییوردی . آطه واپوری همان هرهفته قولتوقلرنده عودلر ، کمانچه‌لر ، طنبورلر ، کریزجی آلایلرینی طاشیمقله مشغولدی . الك زیاده پیانو صداسنه آلیشقین اولان آطه‌نك منور سماسی حربك صوك سنه‌لرنده زورناسسلریله‌ده اینکله‌مکه باشلامشدی . سماعی قهوه‌سندن یتیشن حرب زنکینلری یوزلرجه لیرالر ویره‌رك کوشکلر طوتمشلر ، خلقك جیبندن آلدقلری پاره‌لرله‌ا کلنیورلر ، صباحلره قدر ذوق وصفا ایدییورلردی . دکز آبدال محله‌سنده ، آیاقلرنده طاقونیه ، قومشوقومشو طولاشان خانملر ، شمدی محتشم آرابه‌لرك آتلرینی قوللانیورلر ، بعضاً آتلری ضبط ایده‌میه‌رك فریاد وفغان ایچنده نظام جاده‌سنك غلبه‌لکنه رفیل اولیورلردی . آطه ، باشقه بر شکله ، باشقه بر رنکه کیرمشدی . اسپلاندید پالاس اوکنده یوسکولی یاننده ، سیاه فسلی بیچقینلرك راقی ایچدکلری کورولیوردی . بونلر ملی تاجرلر ، حرب زنکینلریدی . خلقك بوغازندن آلنان ، احتکارلرو حیله‌لرله بریکدیریلن ثروتلرك مهم برقسمی آطه‌ده صرف اولونیوردی . بایرام زاده آطه‌ده کوشك طوتمق ایسته‌یور ، یاننده برایکی أفه ، یوزلرجه لیرا ویره‌رك سیر سفائنك قوجه‌برواپوریله آطه‌یی تشریف بویوردییوردی . کومورسزلکك بوتون فجاعتیله حکم سوردیکی زمانلرده بیله اتحاد وکلاسی آطه‌یه استمبوطلر ، خصوصی یاطلرله کلیورلر ، خلقه تماس ایتمکه تنزل بویورمیورلردی . آطه‌نك همان هرکوشه‌سنده آهنك بر دوامدی . حبسخانه‌لرده طیرناق سوکنلر ، طلعتك حمایه‌سیله واغون صاتانلر ، خلقك آچلق وسفالتی اووتاسنده صباحلره قدر آهنکلر ، ضیافتلر ، عیش وعشرتلرله صفاسوردییورلردی .

بعضاً جاوید بك افندی یالدیزلی و محتشم کوشکنده همشهریلرینه الکتریق ضیالری آلتنده پارلاق ضیافتلر ویریور ، کیجه یاریسی استمبوطلرله طوقاتلیاندن دوندیرمه کتیرتیوردی . اتحاد توره‌دیلری ایچون زمان و مکان اهمیتسزدی . فقیر خلقك کیسه‌سندن چالدقلری پاره‌لر اونلرك نظرنده مشروع بر حقدی . آلتی یوز سنه‌لك دولتی دوچار ایتدکلری اضمحلاله مکافاتاً اك فاحش اسرافلرله یاشامقدن، سلطنت سورمکدن حیا ایتمیورلردی . طلعت وجمال هکبه‌لی آطه‌ده روملردن غصب ایدیلن مکتبی زیارته کلیورلر ، قوجه توره‌دیلرك اسکله‌دن تپه‌یه‌قدر قیصه برمسافه‌یی قطع ایتمه‌لری ایچون استانبولدن طونلرله کومور صرف ایدیله‌رك زحمتلر و مشقتلرله هکبه‌لی آطه‌یه اوتوموبیل کتیریوردی . قوجه زوربالر ، برقاچ سنه اول سلانیك ریختمنده طابان تپه‌رك ، قهوه قهوه طولاشیرلرکن ، شمدی شرف وحیثیتی لکه‌دار ایلدکلری بدبخت ملتك سفالتی بهاسنه مصرفلر ایدیورلر ، اوفاق بر یوقوشه بیله اوطوموبیلسز چیقامیورلردی . بو محتشم تفرجی بیکلرجه لیرا صرف ایدیله‌رك ، بوزلو شامپانیالر ، نفیس دوندیرمه‌لر ، مکلف یمکلرله‌پارلاق ضیافتلر تعقیب ایدییوردی . تورك وروم ، صمانله قاریشیق (بوبوتا) یین بوتون خلق ، بکزلری صاپ صاری ، یاناقلری چوکمش ، کوزلرینك اطرافی مورارمش ، آرقه‌لرنده ماتم اثوابلری ، بوغاصبلر ضیافتنك قارشیسنده ، مبهوت ومتأثر، لعنتلر ایتمکدن کری طورمیورلردی .

آرتق بوظالم حکومته محبت باغلامق ناصل قابل اولابیلیردی ؟ عبدالحمیدك ظلملری بو اجلاف اداره‌سی یاننده پك مشروع وپك ناموسکارانه ایدی . قره مراد آغالر ، بکتاش آغالر ، دلی برادرلر ، طلعتلرك، انورلرك وجماللرك یاننده اك فضیلتلی انسانلردی. لاله‌دورینك اسرافلری ، بو شقاوت دورینك قصدی اهانتلری یاننده هیچدی . اوزمانلر خلق ، ملتك فکری تربیه‌سنه مصروف اولان بو حیاتی بیله چوق کورمش ، لاله دوری رجالنی آل قانلره بویامشدی .

شمدی ، بو غاصبانه اداره‌یه قارشی نه عصیان ایدن ، نه‌سس چیقاران ، نه‌ده اعتراض ایله‌ین واردی . اسکی عثمانلیلرك حق و حیثیت نامنه غلیان ایدن قانلری بوتون طامارلرده قورومشدی . مع‌مافیه هرکس سلطان عبدالحمید دورینی آرایور و تقدیر ایدییوردی . ۱۰ تموز عصیاننك ایلك کونلرنده عبدالحمید دورینك ظلملرندن شکایت ایدنلر ، بو استبداد زمانلرینی برکون کلوبده سعادت دوری تلقی ایده‌جکلرینی بر درلو دوشونه‌مه‌مشلردی . وطن پریشاندی . عثمانلی خاندانننك ایکی یوز سنه‌ده قانلر دوکه‌رك ، مشقتلر چکه‌رك فتح ایلدکلری معظم بلده‌لری ، اتحاد توره‌دیلری اون سنه ایچنده جاهلانه بر سیاست یوزندن دشمن آیاقلری آلتنده چیکنه‌تمشلردی . بو امیانه سیاست یوزندن ناموسلر هدر اولمش ، عرضلر پایمال ایدلمشدی .

انور تورك عسکرلرینی تجربه‌سزلکنه قربان ایدر ، طلعت استانبول خلقنی احتکار ظلملریله آچلقدن اولدیریرکن ، جمال پاشاده سوریه‌ده عربلری نفی ایدییور ، اك فاضل و محترم سیمالری دار آغاجلرینه چکیوردی . سوریه‌ده ذوق وصفا ایله عمر سوره‌ن مصر سرداری سفرلرده دوچار اولدیغی موفقیتسزلکلری اهل اسلام آصمقله قاپاتمایه چالیشیوردی . جمالك بو حرکتی ، تورك اداره‌سنك عربلر اوزرنده صوك وقطعی بر حاکمیتی تلقی ایدیلیوردی . تورك ، عرب ، روم ، ارمنی ، هرکس بو منحوس اداره‌نك زوالنه منتظردی . نه سلطان محمد خامسدن ، نه هر آی آووجلر طولوسی پاره آلدقلری حالده ، انورك مهموز شاقیردیلرینه قارشی هیچ سس چیقارمایان اعیاندن ، نه محتکرلر لونجه‌سندن ، هیچ بر شیدن خیر یوقدی . بدبخت ملت هر شیدن نومید ، ذلیل و حقیر ، یاشامیور ، عادتا سورونیوردی . سلطان عبدالحمیدك ارتحال ایلدیکی کون خلقك روحاً عصیانی ضمناً تظاهر ایتمش کیبیدی . جنازه‌نك کچه‌جکی یوللر ، بیکلرجه اهالی ایله طولو ایدی . عبدالحمیدك جنازه‌سی تکبیر و تهلیللرله کوتورولورکن شهید آنالری ، طول زوجه‌لر ، اولادلرینی توره‌دیلر جهالتنه قربان

ویرن بابالر متأثرانه آغلایورلر ، برچوق قادینلر ، کوزلرندن یاشلر دوکرك ، اللرینی سمایه قالدیرمشلر :

— باشنی قالدیرده باق . بزی کیملره براقیورسك ؟

دیه باغیریورلردی . بو فریاد پك حقلیدی . برزمانلر سلطان عبدالحمیدك مستبدانه اداره‌سنی معتدلانه تنقید ایدنلر بیله ، جنازه نمازی قیلنه‌جنی زمان :

قدرینی سنك مصلاده بیلوب ای باقی
طوروب ال باغلایالر قارشیکه یاران صف صف

بیتنی تکراردن نفسلرینی منع ایده‌مه‌مشلردی . مع مافیه خلق ، حقنی مدافعه‌یه عازم ، حقنی غصب ایدن قوتلری قیرمایه مهیا اولمادقچه ، استبداددن وظلمدن هیچ برزمان قورتولامیه‌جنی آشکاردی . تورکیه ، قومیته اداره‌سیله ، جته جیلکله ، یکرمنجی عصرك مدنی دولتلری آره‌سنده یاشایامازدی . بو ، عادتا صاف وسالم بر وجود اوزرنده قانغره‌نه اولمق استعدادینی کوسترن بریاره کبیدی . بویاره‌نك کاملاً شفابولماسی ایچون ، اوروپانك بنیه‌سیله عین قانی ، عین عضویتی حائز اولماسی لازمدی . بوتکامل ایسه آنجق علمله ، معرفتله ، عدالتله ، حقیقی بوتون چیپلاقلغیله قبول ایتمك ، حتی ظاهراً دکل ، اصل فکراً اوروپالیلاشمق سایه‌سنده ممکن اولابیلیردی .

ملی تجارت تورك ملتنی پریشان ایتمشدی . دکانلرده قرمزی یافته‌لر اوزرنده کورولن توران بربرلری ، قیزیل الما لوقانطه‌لری ده کوستریوردی که ، ملی تجارتله ملی حرث اوموزاوموزه کیدیوردی .

آلمان نفوذی ، خلقك بوقلا کتلرینه بیکانه ، یوردی وامتعه‌سیله صوقولمایه چالیشیوردی . موسویلر ، آلمان نفوذینی استقباله حاضر ، متمادیاً آلمانجه اوکره‌نیورلردی . روم وارمنی دکانلرینك اوزرینه آلمانجه یازیلر یازیلمشدی . خانملر بیله آلمانجه‌یه چالیشیورلر ، بولغورجیلر آره‌سنده کندیلرینه زوج انتخابنی سعادت بیلیورلردی . مع مافیه اتحادجیلرك مملکت ایچون فائده‌لی اجرا آتی ده یوق دکلدی ؛ فقط

عمومی فنالقلری اوقدر چوق واودرجه جاهلانه‌ایدی که، بوفناقلری کورمك وتقدیر ایتمك قابل دکلدی . ایچلرنده ناموسکار ، ارتکابه تنزل ایتمز آدملرده واردی ؛ فقط اونلرك فردی فضیلتلری ، ایچنده یاشادقلری متفسخ کتله‌نك احتکارلری ، ارتکابلری وجهالتلری آره‌سنده غائب اولیور، وهیچ برتأثیر اجرا ایده‌میوردی. بو ، اویله برفساد اخلاق، یغما، احتکار ، ظلم واعتساف سیلابیدی که، اوکنه طورمق ایچون علم وعرفانله مجهز ، وطن ومدنیت حسلرینی هردرلو شخصی منفعتلرك فوقنده طوتان، منور ، عزمکار ، انسانیت حسلریله مشحون، قوتلی برفرقه‌نك قانون قوتیله ، قاهرانه عزمیله ممکن اولابیلیردی . کنجلك ، بویله برفرقه تشکیل ایده‌میه‌جك درجه‌ده ضعیف ، عزمدن ، متانتدن ، فکری سرمایه‌دن محرومدی. اختیار نسل ایسه ، اعیان صره‌لرنده بیله ، وقتلرینی خوش کچیرمك، کیمسه ایله کوتو کیشی اولمامق اندیشه‌سیله معلولدی . سیاسی اخلاق کبی ، اجتماعی اخلاق‌ده سقوط ایتمشدی . مملکتده علمه ، عرفانه ، جدیته رغبت یوقدی . اتحاد حکومتی عبدالحمیدك جاسوسلق سیاستندن دها زیاده آجلقله ، استبدادله ، اوجاق حمایه‌سیله اهالینك اخلاقنی بوزمشدی . خفیه‌لك سلطان عبدالحمید دورنده کندن دها زیاده ایدی . باب عالی جوارنده همان هرکوشه‌ده ، سویل قیافتنده خفیه‌لر بکلیورلر ، باب عالی بناسی آلتنده ژاندارمه‌لر متمادیاً ماوزه‌ر تفنکلرینی طولدیروب بوشالتمقله مشغول اولیورلردی . اردومزك هرمغلوبیتی ، سوقاقلرده دوریه قوللرینك آرتماسنه سبب اولیوردی . فقط آرتق اوروله‌جق ، اولدیریله‌جك ، آیاقلانه‌جق کیمسه قالمشمیدی ؟ خلق آجلقدن ذاتاً بی مجالدی ؛ جبهه‌لر ، تورك نفوسنی کافی درجه‌ده بیتیرمیورمیدی ؟

خلقك سفالتنه طلعت و عونه‌سی کلیاً بیکانه ایدی . متره‌سلرینه بیله واغون هدیه ایدن توره‌دیلر ، خلقك بو احتیاجی اوکنده اوتوموبیللرله ضیافتدن ضیافته قوشیورلردی. استانبولك فقیر وعاجز

خلق ، آجلقدن بی مجال ، اولاد آجیسیله دلخون ، آجی کوزیاشلری دوکرکن طلعت ، انور ، جمال و یارانی کاغدخانه‌ده سلحدار آغا کوشکنده ، خلیجده ترسانه باغچه‌سنده عیش و صفا ایله وقت کچیریورلر ، طالعسز سلیم ثالثک معزز روحنی بیله رنجیده ایتمکدن حیا ایتمیورلردی .

ویانه ایله برلین عثمانلی سفارتخانه‌لری ایکی مهم احتکار مرکزیدی؛ بو ایکی سفارتخانه‌ده آتاشه میلیترندن سفیرینه‌قدر هرکس تجارتله اشتغال ایدییوردی .

ارمنی تهجیری آرتق اونوتولمشدی . ارزنجانده ، ارضرومده ارمنی چته‌لرینک قانلی خنجرلریله تلف اولان ، آجلقدن اولن بدبخت تورکلری دوشونن بیله یوقدی . جاوید بک ، شوخ ومتبسم ، قاضی کوینده چیچک بایراملری اداره ایدییوردی . استانبولک ظریف خانملری ، تنلرینک طراوتنی کوسترن اینجه‌ایپک چورابلری ، شاقاقلرینه دوکولن صاریشین وسیاه صاچلری ، ایپکلر ، پرلانطه‌لر و الماسلر ایچنده ، بو وطنپرورانه شنلکلره عشوه‌کارانه قوشیورلردی . مملکتک الک مقتدر ذوقپرستلرندن مرکب هیئتلر معرفتیله ترتیب ایدیلن بو اکلنجه‌لر ، اونلر ایچون مهم فرصتلردی . تورکیه‌نک بویوک خطبی ، ساخته انقلابک مغرور نه‌کری بوتون بو شنلکلرک قطبنی تشکیل ایدییوردی .

استانبولی آجلقدن اولدیرن ، عثمانلی سلطنتنی جاهلانه سیاستلریله انقراضه سوروکله‌ین بو ذاتلر ، ذوقلری و اکلنجه‌لریله مشغول ، کیجه‌لرینی قمار ماصه‌لرنده کچیررلرکن ، ارضرومک تبریز قاپیسنده ، ارزنجانک طار قویولرنده ، خندقلر ایچنده ، بی روح جسدلر ، قوللری یانلرینه طوغرو آچیلمش ، آغزلری معنوی قاتللرینه انکسار ایدر وضعیتده سمایه متوجه ، چولق ، چوجق قادین ، ارکک ، قانلر ایچنده ، قارلر اوزرنده یاتیورلردی .

خرابه‌لر اورتاسنده‌یم . اطرافمده ، تربه‌لر ییقیلمش ، جامعلرك چینیلرینه وارنجه‌یه قدر سوکولمش . اولرك یانمش دیوارلرندن الا آن بوغوجی بر دومان چیقیور . اللریمی سوردیکم طوزجواللری بیله حالا صیجاق . استانبولده اتحاد ارکانی ، شامپانیا نشئه‌لریله ساز وآهنك دیکارلرکن ، بوراده بترین آلولری ایچنده ، بوغوجی دومانلر ، قیزغین آتشلر آره‌سنده فریادلری عیوقه چیقارق جان‌ویرن تورکلر ، ارمنی ظلمیله پریشان اولمشلر ، یانیق دیره‌کلر آلتنده یاتیوردلر . طربزوندن ارضرومه قدر خرابه‌دن باشقه برشی کورولمیور . هیچ بر کویده ، هیچ بر قولوبه‌ده ذی‌روح بر مخلوقه تصادف ایدلمیور . ارمنی ظلمنی شمدی آجلق تعقیب ایتمش . اردو بیله وطنداشلرینه دشمن . ارضرومك یمکلك ذخیره‌سی قوماندانلق طرفندن ضبط ایدلمش . ارضروم خلقی بر زمانلر ارمنی اداره‌سنك اولوم تهلکه‌سندن قورتولمش ، شمدی تورك اداره‌سنك آجلق واستبداد بلیه‌لریله بیتاب . محتکرلر ، استانبولی صویدقلری یتیشمیورمش کبی ، شمدی ارضروم اولولرینك کفنلرندن‌ده تجارت ایتمکی دوشونمشلر . روسلردن خلقك اون ایکی غروشه آلدقلری مانانلری اوچر غروشه طوپلامشلر . بوپاره‌ایله روسیه‌یه امتعه آلمایه کیتمشلر ، کویا حقدن وعدالتدن آکلار بر حکومت ایمش کبی ارضرومك بیچاره تاجرلرینه فضله اوله‌رق برده نرخ قویمشلر . فقط ظلملرنده بیله مساوات یوق . ارزنجانده چایك اوقه‌سی طقوز یوز غروشه صاتیلدیغی حالده ، ارضرومده ایکی یوز غروش نرخ قونلمش .

بو ظلم خلقی آرتق جاندن بزدیرمشدی . عثمانلی اداره‌سنك عودتندن صفوت وصمیمیتله ممنون اولان یوق کبیدی . ارمنی ظلمی تعقیب ایتمسه ایدی ، روس اداره‌سی هر درلو یابانجیلغی وحقسزلقلریله برابر اهالی ایچون اك عادلانه اداره ایدی . بر قاچ آی اول اولوم تهلکه‌سی آلتنده تتره‌ین ، ارمنی ظلمیله یوره‌کلری اوینایان خلق ، شمدی‌ده آجلق تهلکه‌سنه معروض قالمشدی .

بو تهلکه دها طربزوندن باشلایوردی . طربزونك اورته حاللی قادینلری، یانلرنده پژمرده قیافتلی چوجقلری الّلرنده بیچاقلری، نفقه‌لرینی تأمین ایچون قرارکاهك دیوار کنارلرنده اوت طوپلایورلردی . خمسی کوینه قدر بوتون یوللرده آچ وسفیل انسانلردن باشقه کیمسه یوقدی . جویزلکده، برصباح، اوفاق، صاریشین ، الا کوزلی برقیز ، قارشیمه کلدی . اکمك ایسته‌یوردی . نه‌قدر یازیقدی ! کیرلی برینی آلتنده بوتون جاذبه‌سیله کورونن سیماسی ، ییرتیق اثوابلری ، کونشدن قیزارمش باجاقلری ، بوینده کیسه‌سی ، الده دکنکیله عادتا صحنه‌ده دیلنجی روله چیقمش ظریف ومستثنی برمادموازلی آکدیریبوردی. اون اون ایکی یاشنده ایدی . کیم بیلیر قاچ آی اکمك یوزی کورمه‌مشدی . قیزه بر اکمك ویردم ، تشکره بیله لزوم کورمدی . آنی برسوینج اونی کندندن کچیردی . چلغین ، متبسم ، برنشئه آدیملرله کویا برجیلان کبی اوچدی . ناصیرلی آیاقلری برآن توزلر ایچنه قاریشدی . ایلریده، بیتاب آدیملریله یوروین آناسنه باباسنه، مرکبلردن وانسانلردن مرکب مهاجرلر قافله‌سنه طوغرو قوشیور ، قولنی اوزاتمش ، اکمکنی کوستریور ، سوینه سوینه باغیریوردی :

— اکمك ، اکمك !

آناطولی محو اولمشدی . آجلق ، اوکسوزلك ، کیمسه‌سزلك ، پریشانلق همان عمومیدی . طاغلرك چاملی یوللرنده، کویلرینی وآنالرینی آرامق ایچون طولاشان غریب ، آیاقلری چاریقلی ، صارارمش ، طالعسز چوجقلر ، اختیار قوجه‌لرینی مرکبلره بیندیرمش ، صرپ یوللری طیرمانان ، آجلقدن یول کنارینه‌یاتارق ترلالر ایچنده بر لقمه اکمك دیله‌نن قادینلر کورولیوردی . (آرداسه)ده ، برآقشام، دکانلرك اوکنده طولاشیوردم . دکانلرك اوکی آرابه‌لرله طولو ایدی . آرابه‌لرك برنده برانسان کله‌سی ، صیریتمش دیشلریله ، آناطولینك بو فجاعتنه کولیور کبیدی . بردنبره قارشیمه بر چوجق چیقدی. هنوز سکز یاشنده ایدی . باشنده بیاض ، اسکی برکچه کلاه ، آرقه‌سنده مائی ،

یامالی بر منتان ، آیاغنده کیرلی بر شالوار ، اسکیمش بر چاریق ، صاریشین ، طوبوز ، مائی کوزلی بر اوغلاندی . یانمه یاقلاشدی ، کوزلرینی محجوبانه اکدی ، پارماغنی آغزینه کوتوردی . معصوم واوکسوز بر صدا ایله صوردی :

— بورده ماجرلره اکمك ویرییورلرمش .

بردنبره آکلامادم . تکرار صوردم . قائممامبك ، بر آزاوته‌ده آچ وبدبخت مهاجرلری تنظیم ایله مشغولدی . بونلر روس استیلاسی ، ارمنی مظالمی اوزرینه وطنلرینی ترك ایدن ، بر قاچ سنه آناطولینك مجرا کوشه‌لرنده سفیلانه بر عمر سوردکدن صوکرا ، وطنلرینه دونن تورکلردی . چوجغی قائممقام بکك یانه کوتوردم . صوردی . بر دقیقه ایچنده اطرافمز کویلولرله طولمشدی . چوجقله قونوشدیغمزی کورن کویلولر قهوه خانه‌دن برر برر چیقیورلر ، غریب ومتجسس طورلریله‌بزی دیکله‌یورلردی . ایچلرندن بری درحال سوزه قاریشدی . چوجغه‌صوردی :

— اوغلان ، سن هانکی کویدنسك ؟ آدك نه ؟

چوجق ، متصل چاریغی ایله‌طوپراغی قازییور ، پارماغی آغزنده ، اوکه طوغرو اکیلن کوزلرینی یوقاری قالدیرمش ، قورقه قورقه جواب ویرییوردی :

— آدمی ؟ عثمان . خاشیلیادنم .

ایچلرندن بری چوجغی طانیدی :

— طونیه‌لی احمدك اوغلی ...

دیدی . چوجق اوکنه باقیور ، غلبه‌لکدن عادتا اورکیوردی . کوزلرینی یره دیکمش ، صورولان سؤاللره ساکن ومحترز بر سسله جواب ویرییوردی . زواللی چوجق ، ایکی سنه‌در آناسنی باباسنی کورمه‌مشدی . ایکی سنه‌در ، اوکسوز ، کیمسه‌سز ، اوفاجق بویی ، معصوم قلبیله کیره‌سونده ، قهوه کوشه‌لرنده یاتمش ، آچ قالمش ، تحمل ایتمش ، مرحمت کورمش ، یاشامشدی . آرتق او ، آناسنی باباسنی اولمش ،

کندیسنی کیمسه‌سز بیلیوردی . کوینک یانی باشنه کلمش ده خبری یوقدی .
قارنی آجدی . برلقمه اکمك بولمق ایسته‌مشدی . مهاجرلره اکمك
ویرلدیکنی کیمدنسه ، طویمش ، هیچ طانیمادیغی ، بیلمدیکی بنی
بولمش ، بوکوك بوینیله اکمك ایسته‌مکه کلمشدی .

کویلولردن بری ایلریله‌دی :

— اوغلان ، سنك آناك باباك صاغ ...

دیدی . الله ... عثمانك کیرلی یوزی قیپ قیرمزی کسیلدی .
طوپراقلره باقان مائی کوزلری بردنبره قارادی . کوچوك ، کیرلی
ایچنده اللری عصبی بر هیجانله کوزلرینه یاپیشدی . اوزون ، قلبك اك
درین کوشه‌لرندن کلن بر آغلایش ، بر ایکلتی باشلادی . زواللی
عثمان ، هنچقره هنچقره آغلایوردی . کوزلرندن دوکولن ، کوچوك
پارماقلرینك آره‌سندن صیزان یاشلر ، کیرلی یوزنده بیاض اززلر
یاپارق آقیوردی .

طاغلر قاراریوردی . بن وبش کویلو ، بریانغین خرابه‌سی
اورتاسنده ، آناسنه باباسنه قاووشمش برمعصومك آجی کوز یاشلری
قارشیسنده دلخون اولیوردق .

(آرداسه) دن ارزنجانه قدر بوتون یول ، پك نادر تصادف
ایدیلن ، آچ وپریشان تورکلرله طولو ایدی . بر زمانلر قصبه‌لری
وکویلری طولدیران تورك خلقی عادتا کوکندن دینه‌جك درجه‌ده
اورته‌دن قالقمشدی . مهاجرت و اولوم ، آناطولینك چاملق تپه‌لرنده ،
یشیل اووالرنده توتن اوجاقلری سوندیرمش ، محو ایتمشدی .
موسقوفلرك کری چکیلملری اوزرینه ارمنیلر قصبه‌لرده وکویلرده
اودرجه تخریبات یاپمشلردی که ، طربزوندن قارصه قدر ، هیچ بر
کویده ، یاشایان بر جان قویمامشلر ، ذاتا طوپراق بنالردن عبارت
کویلری یاقمشلر ، ییقمشلر ، کریلرنده خرابه‌لردن باشقه برشی
براقمامشلردی . شمدی ، وطنلرینه دونن تك توك بیچاره‌لردن ،
اوکیکلری اتحاد حکومتنك جهالته ، ارمنیلرك ظلمنه قربان اولان

قادینلر ، قیزلر وچوجقلردن مرکب ، بو بوش صحرالرده ، بو قارلی یوللرده ، بو صوغوق اووالرده ، وطنلرینه قاوشمق ایچون آج وسفیل طولاشیورلر ، یوللردن پك نادر کچن قارنی طوق یوجیلردن برلقمه اکمك دیله‌نیورلردی. فقط بوسعادته نائلیت‌ده اونلر ایچون محال کیدی . بعضیلری فرات کنارلرنده براز اوت بولا بیلیورلر ، نفقه‌لرنی پریشان یوردلرینك فیضندن تدارك ایدییورلردی . یوللرده روسلرك براقدقلری ارزاق‌ده‌بولوی پکسمادلر ، صوجوقلر ، بالقلرله طولو ایدی . صوغوق اووالرده آجلقدن أولن‌بوخلقه برلقمه اکمك ویرن یوقدی .

(کوسه‌لر) ده کوردیکم منظره جداً الیمدی . بوراسی خراب ، چیلاق ، قسوتلی برکویدی . طوپراق أولر آره‌سندن کچن‌چامورلی سوقاقلرنده کومه‌لرله سرچه‌لر اوچوشیور ، ایری‌ایری کوپکلر دیوار دیبلرنده اویویوردی. اووادن اسن‌سرت برروزکار دره‌نك کوپوکلی صولری اوزرندن عادتا هرشیئی طوندیرارق کچیور، سرچه کومه‌لری شدتلی برروزکارله صاورولارق کویا آغاجلرك داللرینه یاپیشیوردی. بوراده ، ییه‌جك ، معده‌نك فعالیتنه یاردیم‌ایده‌جك اوت‌بیله یوقدی. چولق چوجقدن ، اختیار قادینلردن مرکب برقافله بو آجلق چولنك اورتاسنده ، اللری‌قویونلرنده،روز کارك اوکنه‌دوشمشلر،اوچیورلر، تتره‌یه تتره‌یه ، یالین آیاق ، پاچاورالر ایچنده قوشیورلر ، کندیلرندن قاچان أولومك پیشنی قووالیورلردی . نه‌قدر پریشاندیلر ! أولوم قارشیسنده بیله ، حجابدن وعفتدن محروم طورمق ایسته‌میورلردی. بوپریشان پاچاورالر آره‌سنده مائی ، آلا ، سیاه قادین کوزلری ، کیرلی برباش اورتونك کنارندن کورولیوردی . برزمانلر ، بونلرده کویلرنده مسعود یاشایورلر، سوییورلر ، قلبلرینك عشق‌هیجانلری آلتنده‌چاربدیغنی طویورلردی . عسکرلکك آیریلقلرینه ، فجاعتلرك الك قانلی تهاجملرینه هدف اولان ، قوجه‌لری أولن ، اولادلری قورشونلرله تلف‌اولان ، هپ بوبدبخت آنالر ، بوطالعسز زوجه‌لر

دكلیدی؟ ظالم وغاصب برحكومتك اداره‌سنده انسانلقلرینی ادراك ایده‌مه‌ین بوبیچاره‌لر روحلرینك تأثرلری آلتنده‌زبون یاشامشلردی. تودكولرنده بیله كوكللرینك اینجه‌لكی حس ایدیلیوردی :

درسمك اوكی كلك

خربوطه كیده‌جك كلك

آغام یانده اولسون

طوربا طاخاق دیه‌جك

فی‌الحقیقه اونلر هپسنه راضیدیلر . آغالری یانلرنده اولسون ، استانبولك كلیخان بكلر سلطنتنك كیفی امرلرندن قورتولسونلر ، طوربا طاقوب دیلنمكه بیله راضیدیلر . آغالرینه مجلوبیت ، اونلرك نظرنده اك بویوك سعادتدی . ذاتاً آغاسنی ، اوغلنی برقاچ سنه‌یانده كوره‌ن ، سودیكی و سوه سوه بویوتدیكی یاوروسیله مسعود ومرفه یاشایان قاچ عورت ، قاچ آنا واردی ؟ بوتون آناطولی ، استانبولی صوییان ، سلطان محمد خامسك سلطنتنه اشتراك ایدن برقاچ قاتلك امرینه منقاد ، هرج ومرج ایچنده یاشامیورمیدی ؟ كیم بیلیر ، هپسنكده آغالری، هانكی جبهه‌ده، هانكی كنج‌پاشانك جهلی یوزندن تلف اولمشدی ؟ برزمانلر قصبه‌لرینه كیرن اشقیانك قانلی پچاقلرندن یوره‌كلری اوینایان ، اوآجی كونلرك خاطره‌لرینی :

آغامه بیلمم نه‌اولدی ؟

صاواردی بكزی صولدی .

ترانه‌لریله روحلرنده‌صاقلایان كیمسه‌سز قادینلر،شمدی آغالرندن، اوغوللرندن، یاردیمدن، هرشیدن محروم ،مجهول افقلره، قارلی طاغلره طوغروقوشوب كیدییورلردی.

اطرافده اوشوشدیلر . بوروشمش،قانیلاشمش ، طوپراقلاشمش اللر ، یامالرینك ایپلكلری روزكارله اوچوشان پاچاورالر آره‌سندن اوزانیور ، هرآغزدن محجوب ومتأثر برسس ایشیدیلیوردی :

— اوغول ، برلقمه اكمك،آیاغك اوپه‌یم ، كوله‌ك اولام .

ایچلرندن اڭ یاشلیسی ، ماوی کوزلرینی مستمندانه قالدیردی :

— بر درلو اولمیرز اوغل ، الله‌ده بوجانی آلمیرکه ، دیدی .

نه آجیقلی برلوحه‌یدی ! بوبدبخت خلق عصرلردنبری اولمك ایسته‌یوردی . ذاتاً بویله برحکومت ، بویله براداره آلتنده سوروئمکدنسه ، اولمك مرجح دکلمیدی ؟

آجلق واولوم هرطرفده حکم سوریوردی . که‌فراتڭ چاغلایان وآغلایان ساحللرنده ، قورقونج قیالر آره‌سنده ، آچ بر کوپکڭ ارمنیلر طرفندن اولدیرلمش ، یولڭ کناریته اهمالکارانه براقیلمش بر تورك نعشنی پارچه‌لایه پارچه‌لایه ییدیکی کورولیور ، که کویلرڭ اوکنده ، دیشلری صیریتمش چوجق کله‌لرینه تصادف ایدیلیوردی .

ارزنجان عادتا تورك مقتلیدی . محله‌لر همان کاملاً دینه‌جك درجه‌ده خرابدی . اولرڭ پریشان ویقیق دیوارلری کوستریوردی که ، ارمنی ایله تورك آره‌سنده اڭ مدهش مجادله‌لر بورالرده اولمشدی . تورك اولری‌ده ، ارمنی اولری‌ده خرابدی . تورك مزارلری‌ده ، ارمنی مزارلری‌ده وپریشاندی . فقط سوقاقلرده ، قویولرده یاتان قانلری قورومامش تازه جسدلر ، ارمنیلر طرفندن اولدیریلن زواللی تورکلردی . ارمنی اولرینڭ مزین طاشلقلری ، آغاجلری هنوز چیچکلنن باغچه‌لری ، کنیش قان لکه‌لریله ملوندی . طار قویولرینه باقیلدیغی زمان ، کریه برقوقو ، باش دوندیریجی برتأثیرله قلبه بایغینلق ویریور ، قویونڭ طاشلرینه یاپشمش بدبخت تورکلرڭ صاچلری والبسه پارچه‌لری کورولیوردی .

ویرانه‌لر ، یانغین یرلری ، دیوار دیبلری هپ تورك اولولری ، قول پارچه‌لری ، قافا طاسلری ، یاغلی باجاق کمیکلری ، هنوز چورومه‌مش انسان کوکده‌لریله طولو ایدی . خلق متأثر وپریشاندی . چارشیده طولاشانلر ، یالین آیاق ، یوزلری یانمش ، اثوابلری لیمه‌لیمه ، آجلقدن انسانلغی غائب ایتمش زواللیلردی . دکانلرڭ چوغی قاپالیدی . دکانلرده خلقڭ اعاشه‌سنی تأمین ایچون اوت صاتیلیوردی . قوماندانلقدن

باشقه یرده بغدایدن اثر یوقدی . قوماندان بکك لعلی اولماسه ،
متصرفك بیله آجلقدن اوله‌جکی شبهه‌سزدی .

مزارلغه طوغرو کیتدم . برقاچ کشی قبر قازییورلردی . یانلرنده‌کی
چوالده برشی واردی . باقدم ، کنج بر آدم اولوسی ! أزیلمش ، سیم
سیاه کسیلمش . البسه‌سی پارچه‌لانمش ، آیاقلری یاریسنه‌قدر چورومش .
اوتوز درت یاشنده برتاجر ایمش . اقرباسی قویودن چیقارمشلر .
ارمنیلر ، بو طالعسز آدمی صویدقدن صکره بیچاقله پارچه‌لامشلر ،
أولوسنی قویویه آتمشلر . درت چوجغی وارمش . بو فاجعه‌یی هم
آغلانیورلر ، هم‌ده‌پیرتیق قوللرینك یکیله کوزیاشلرینی سیلیورلردی .

استانبول بوفلاکتلردن بی خبردی . باطوم اشغال‌اولونمشدی .
استانبول پاشالری ایچون برغنیمت ، برسفاهت منبعی الده ایدلمشدی .
درت سنه‌در آناطولیده آرتق صویولاجق ، صوغانه دوندوریله‌جك
بر قالمامشدی . شمدی باطومده هر حالده تجارت ایچون ، اکلنجه
ایچون برشی بولونا بیلیردی . انور پاشا ، پاسته ، یمك ، مشروبات ،
ضیافت مصارفی اولمق اوزره ملتك خزینه‌سندن بیکلرجه لیرا صرف
ایده‌رك باطومه‌قوشمش ، باطوم قادینلرینك ظرافتی ، باطوم غازلرینك
مبذولیتنی طویان جمال پاشاده محتشم بر قافله ایله باطومه کلمشدی .
باطوم قلوبنده قونسرلر ویریلیرکن ، ارزنجانده بابالرینك اولولرینی
ارمنی اولرینك قویولرندن چیقارانلر ، قلبلری ازیله‌رك ، آچ و پریشان ،
کوز یاشلری دوکیورلردی . قصبه‌نك هر طرفی ماتم ایچنده ایدی .
اوته‌ده ، بابالری قاچان بش اون ارمنی چوجغی ، قیرمزی یاناقلری ،
معصوم سیالریله تکرار أولرینه دونمشلر ، دیواردیبلرنده بوبونلری بوکوك ،
طوپراقلر اوزرنده اوطوریورلر ، بریده برقاچ تورك ، اوموزلرنده
چواللر ، چوجقلرینك ویا بابالرینك نعشلرینی طاشیورلردی . انسانلغه‌قارشو
یاپیلان بو فجیع جنایت قارشیسنده ، تورك وارمنی ، بوتون مسببلرینه
لعنت ایتمه‌مك غیر قابلدی . ارزنجان نه قدر پریشاندی ! تورکلر
وارمنیلر عصرلرجه‌دوستاق وصمیمیتله یاشادقدن صوکره ، قان و آتش

ایچنده بربرندن آیرلمشلردی. شمدی بو گوزل یرلرده ماتم صداسندن، گوزیاشلری ارەسندە روحی ازەن انینلردن باشقه بر شی ایشیدلمیوردی. هر طرفده قان ، ماتم ، اولوم ، آچلق ، باشقه هیچ بر شی یوقدی .

آناطولی سفالت ایچنده ایدی . (بیجان) ده چوجوق باشلری گورولیور ، (ماما خاتون) پارچەلانمش اولادلرینی سینەسنه گوممش ، خراب جامعلری ، ییقلمش أولریله عادتا آغلایوردی . ارمنیلر آق قویونلیلردن قالمه جامعی بر هوا ایتمشلر ، اهالیدن پك چوق نفوس قتل ایتمشلردی . آشاغیده ، دره کنـارنده ، گنیش بر چوقور یوزلرجه تورك أولولریله طولو ایدی. قوقمش انسان نعشلری انوابلریله، جاریقلریله بربرینه قاریشمشدی. بو جسدلر أرین یاغلری ، أزیلمش باشلری، قوپمش قوللری و آیاقلریله ییغینلر تشکیل ایدییوردی. صیغیرجق گومەلری بو طالعسز نعشلرك اطرافنده ، صـوغوقدن قاباران سیاه تویلریله اوتوشیور واوچوشیورلردی .

آناطولی آجلقـدن تلف اولیوردی. یکی گوی خلقی ، خرابەلر اورتاسنده اوت یمكله مشغوللردی . آرابەمزه اوگوزلرینی قوشان یمشلك اختیـاره درحال اکمك ویردم . بو، اونك ایچون الك بویوك هدیه اولدی . زواللی آدم ، اکمکه همان بوتون وجودیله صارلدی، برالی بویوندروقده، اوکزده، قارانلقلر ایچنده دوشەقالقه ایلریلیور، نفس نفسه ، گسیك برصدا ایله :

— قوربان ! صاغ اول . اوچ آی وارکه اکمك نەدر گورمەدك؛ اوت ییورز .

دییور ، درین بر اشتها ایله اکمکی ایصیرییوردی . یوللرده گوی خرابەلرندن باشقه بر شی یوقدی . هیچ بر گویده تك بر انسـان گورولمیوردی . یول کنارلرنده انسانه متعلق تصادف ایدیلن شیلر، قول ، آیاق ، أل ، کله پارچـەلریدی . قوجه (ایلیجه) همان بوم بوشدی . بو گوزل موقعی صیغیرجق گومەلرندن باشـقه هیچ برشی

شنلندیرمیوردی . ایلیجه خلقی ارمنیلر طرفندن همان کاملاً دینه‌جك درجه‌ده قانه بوغولمشدی .

ارمنیلرك ظلمنه اك زیاده هدف اولان تورك شهرلرندن بری ده ارضرومدی . ارضروم سوقاقلرنده بیكلرجه تورك نعشی طوپلانمشدی . اسلام محله‌سنده ایکی بویوك أو واردی كه ، بو والری حقیقی مقتللردی . بو أولردن بری مرسل افندینك ، اوبری ازمیركلی حاجی عثمانك اوی ایدی . بو ایکی قوناق ، برجاده اوزرنده ، قارشی قارشی‌یه‌در . بو قوشدن چیقیلیركن ، صاغده‌كی اوك اوست قسمی یانمش ، آلت قسمی خراب برحالده . ایچری‌یه كیردیكی زمان ، دیوارده قوجه بر دلیك كورونیور . ارمنیلر یوزلرجه توركی بو أوه طولدیرارق بنزینله یاقمشلر . ایچلرندن بر قاچ كیشی دیوارده آچیلان دلیكدن قاچمایه موفق اولمشلر . دیوارلرك انقاضی آلتنده تورك نعشلرندن باشقه برشی یوق . طوپراق براز اشیلدیكی زمان بر انسان قولی چیقیور ، آچیلدقجه ، باشی ، كوكده‌سی ، بوتون فجاعتیله كورولیوردی . جسدلر اودرجه تفسخ ایتمش كه ، باشلرینه دوقونور دوقونماز بینلری آقیور ، صیریتمش چكه‌لری پارچالانیور ، یاغلی ، ملوث ، سیاه ، یانمش وأزلمش انسان كوكسلری طوپراقلره بولانمش اثوابلر ایچنده عریان وپریشان میدانه چیقیوردی .

قارشیده‌كی أوده‌ده عین جنایت منظره‌سندن باشقه برشی یوقدی . زوالّی خلق بومدهش مقتللر اطرافنده آنالرینی ، بابالرینی آرامقله مشغوللردی . ارضروم عادتا بر یانغین یرینه بكزه‌ییوردی . ارمنیلر ارضرومی مدافعه ایچون روس طوپچی ضابطلری آلیقویمشلر ، بونلر عائله‌لریله برلكده اسیر ایدلمشلر ، ارضرومده اوطوریورلردی . بر آقشام زیارتلرینه كیتدك . ضرورت و اسارت ایچنده بیله ملی حیاتلرینی محافظه ایدییورلردی . اطرافلری روسجه غزته‌لر و مجموعه‌لرله طولو ایدی . اك بویوك رتبه‌لی قوماندانلری بریوزباشیدی . یوزباشیله كوروشدم . ارمنی مظالمندن بحث ایتدم ، و صوردم :

— بوقتاللری هپ روس ضابطلری اداره ایتمش ؛ دییورلر .

یوزباشی قیپ قیرمزی کسیلدی . اردوسنه جانیلك لکه‌سی سوردیرمك ایسته‌مین مدنی برانسان طوریله آلنی صالللادی :

— نه‌ت ! بز هیچ قاریشمادق . هپ ارمنیلر یاپدی . حتی مانع اولمق ایسته‌دك . بزم قائممقام بونلرك هپسنی یازدی . اونك خاطراتی اوقوییکز ، دیدی .

— پکی ؛ اردوکز ضابطلری کیتدکلری حالده سز نیچون قالدیکز ؟

— امر آلمادن استحکاملری براقامازدق .

یوزباشینك بومطالعه‌سی طوغری دکلدی؛ بونلر ارمنیلره برلکده ارضروم استحکاملرینی مدافعه ایچون قالمشلردی . اردونك کلمسی اوزرینه قاچامامشلر ؛ ارضرومده اسیر اولمشلردی . مع مافیه روس ضابطلرندن بك چوغی ارمنیلرك قتال ترتیباتی خبرآلیر آلمازتورکلره یاردیم ایتمشلردی. ارضروم اهالیسی روسلره قارشی بویوك برعداوت حس ایتمیورلردی . تورکلرکده ، روسلرکده اك زیاده خصومت ونفرت ایتدکلری ؛ ارمنی چته‌لریدی. انسانیت ومرحمت حسلرندن کلیاً تجرد ایدن بوچته‌لر، امللرینك حصوله کلمه‌سندن کلیاً نومید، راست کلدکلری کویلری ییقیورلر ، سلاحسز تورکلری فجیع بر صورتده اولدیرییورلر ، کویلرنده قاندن وخرابه‌دن باشقه بر شی براقمایارق قارص اوزرینه چکیلیورلردی . حربك ایلك سنه‌لرنده استقلال امیدلری ، تورکلردن ابدیاً خلاص امللریله آیاقلانان ، ارمنیلری‌ده ، تورکلری‌ده یوقدن یره فلاکتلره اوغراتان بوچته‌لر، شمدی ، هر درلو امللردن محروم ، قانلی اللری ، مأیوس و انتقام آرایان قلبلریله قاچیورلر، تورك اردوسنك تعقیب حرکتلری قارشیسنده کویلری صویارق ، أولری ییقارق روسیه ایچلرینه طوغری صاوو-شیورلردی .

ارمنی وتورك مجادله‌سی یالکز بونکله بیتمه‌مشدی . طربزونده

باشلایان بو مصارعه، کری‌یه قدر دوام ایتمشدی. قارصده چارشیلرینی، ارزاق ده‌پولرینی یاقارق قاچان ارمنیلر، (کری) ده‌ده شهرك تسلیم اولاجغنی آکلار آکلاماز، تورکلری بوغازلامایه باشلامشلردی. آرتق (کری) ارمنی تورك قتالنك صوك مرحله‌سیدی. قانلی جنایتلرك صوك صدمه‌لری بوراده ختام بولیوردی. طربزوندن کری‌یه، بتلیس ووان حوالیسنه‌قدر دنیانك الك کوزل صحرالری قانله لکه‌لنمش، انسان نامنه همان هیچ بر نفوس قالمامشدی.

تورکدن‌ده، ارمنیدن‌ده بو فجیع مقاتله‌لرده جانلرینی فدا ایدنلر هپ معصوملر، هیچ برشیدن علاقه‌دار اولمایان زواللی کویلولردی. بو فجیع ومعظم جنایتی ایقاع ایدن اتحاد وارمنی جته‌لری یکرمنجی عصرك مدنی ناصیه‌سنه سیلنمز بر قان لکه‌سی صیچراتمشلردی.

عقلله، عرفانله علاقه‌لری اولمایان قومیته‌لر، قانلی اللرینی بشریتك الك طالعسز خلقنه اوزاتمشلر، اونلرك جکرلرینی قوپارمشلر، ذاتاً باچاوره‌لر ایچنده انسانلغك ذوقندن وسعادتندن حصه‌مند اولامیه‌رق یاشایان یوز بیکلرجه مخلوقی قان وآتش ایچنده بوغمشلردی.

*
* *

بوتون بو خرابه‌لر ایچنده، طربزون کری یولی اوزرنده قتاله وخرابی‌یه الك زیاده معروض اولان، ارضرومدی. طاش خانلرك جبهه‌لرنده مرمی یاره‌لری کورولیوردی.

سوقاقلرده پریشان قیافتلی اختیارلردن، اوکسوز وبیچاره چوجقلردن باشقه کیمسه کورولمیوردی. طاغلر ایصسز ومخوف، کنیش اووانك کنارنده اوزانیور، یوکسك قاواقلر اوزرنده ملول صدالریله قارغه کومه‌لری اوچوشیوردی. اختیار بر ارضروملی، خراب بر چشمه‌نك کنارینه اوطورمش، اوکسوز قلبنك درین کوشه‌لرندن قوپان ملی بر نغمه ایله، آغلار کبی، اینکلر کبی، غریب وبیکس بر سسله اوقویوردی:

آغلار یعقوب آغلر یوسفم دیو
کیتدی‌ده کلمه‌دی واه اوغلم دیو

آه .. ارضرومده یوسفی ایچون آغلایان ، ارمنی خنجرلری آلتنده شهید اولان ، قفالری کوتوکلر اوزرنده کسیلن ، قانلی جسدلری خرابه‌لرده یاتان نه قدر یعقوب واردی !

ارضروم وارزنجان ، غریب نغمه‌لریله بوتون عثمانلی وطننده ابدی عکسلر براقشلردی . بر زمانلر ارضروم ، بو حسینی نغمه‌لرله الك شوخ تورکولری سویلردی . شمدی بو طالعسز شهرده فریاددن ، ماتم صداسندن باشقه بر سس ایشیدیلیوردی . بر زمانلر بو کنیش صحرالر اوچ طوغلو پاشالرك چادرلریله ، آتلولریله طولار ، ایچ قلعه‌ده‌کی سرایلرده طبل و کوس آوازه‌سی افقلری چینلاتیردی . شمدی اوولر بوش ، قلعه‌لر خراب ، اوجاقلر سونمش ، بویونلر بوکولمشدی . ارمنی ظلمی ارضرومده فجیع وقانلی بر یانغین خرابه‌سی براقمشدی . روس استیلاسی ارمنی فجایعی یاننده هیچدی . یانمه طوغرو بر ضابط ایلریله‌دی . متأثر بر صدا ایله آکلاندی :

— عزیزم . بو کوردیککز ، شهرك الك عمیز حالیدر . بو سوقاقلر هپ قادین ، چولوق چوجق اولولریله طولوایدی . قادینلرك ممه‌لری ، حتی الك نا محرم عضولری دیوارلره چاقیلمشدی . شو تلغراف تللرینه هپ چوجق جکرلری آصیلمشدی . قارینلری دشیلمش ، چیرچیپلاق قادین نعشلری ، کچه‌جکمز یولك ایکی طرفنه دیزیلمشدی . طالعسز ملتمزك بو حالنی کوردیکمز زمان ، عادتا تجنن ایده‌جك بر حاله کلمشدك . ارمنیلری تهجیر ایدنلری هیچ شبهه‌سز ، بز یاپماسه‌ق بیله ، آوروپا تجزیه ایده‌جکدر . فقط باقالم ، مدنی آوروپا بو معظم جنایتك‌ده فاعللرینی آرایه‌جقمی ؟ تاریخ بویله بر وحشت قید ایتمه‌مشدر . هله بوفلاکتدن قورتولان ارضروملیلرله بر کوروشکز ، ایشیده‌جککز جنایتلر توپلریکزی اوربرتیر . ارمنیلر اویله محترم شیخلری یاقالامشلردرکه ، قورشونلر وخنجرلرله تهدید ایدرك کندی کوزلری اوکنده باکره قیزلرینه جبرا فعل شنیع اجرا ایتدیرمشلردر . اویله معصوم قیزجغزلر طوتمشلردرکه ، جانوارلر کبی اوزرلرینه هجوم ایدرك الك حیوانی

انتقاملرینی بی کناه وجودلرنده آلمشلر، صوکنده بر سونکو ضربه‌سیله قادنلرینی ده‌شه‌رك یانغین یرلرینه آتمشلردر. بز هان هفته‌لرجه بونعشلری طوپلامق ، فوطوغرافیلرینی آلمق و کومکله مشغول اولدق . شهره کیردکن یول کنارلرینی بر کورسه ایدیکز ! ایکی طرفه هپ قادین نعشلری دیزیلمشدی. قادینلرك نامحرم یرلری پارچه‌لانمش، اوزرلرینه ارکك عضولری صوقولمشدی .

لالا مصطفی پاشا جامعنه کیتدم. شادروانلرندن طاتلی زمزمه‌لرله صولر آقیوردی . شوکت وعظمت دوریمزك بو نفیس آبده‌سی ، اوغرادیغی تجاوزلرله مجروح ، دلیك دشیك دیوارلری، چینیلری سوکولمش پنجره‌لریله قلبه حزن ویرییوردی .

اطراف کاملاً خرابدی . یانغین یرلرنده سیاه دیوارلر، قارارمش پنجره بوشلقلری کورولیوردی. بر زمانلر، بو تاریخی بلده‌ده عثمانلیلغك سطوتیله افتخار ایدن براریکیتلرك صوك نسللری، شمدی موسقوفك چیزمه‌سی ، ارمنینك بالطه‌سیله تلف ایدلمشلر، کیمی خندقلرده، کیمی انقاض آلتنده یاره‌لی کوکسلریله یاتیورلردی .

جامعك قاپیسنه طوغرو باقدم . صاغ طرفده کوزل بر نسخله یازیلان کتابه‌نك صوکلرینه طوغرو شو سطرلر اوقونیوردی :

« اولاد واجدادمزدن وزراء عظام ووکلاء کرامدن هر کیم دولت عثمانیه‌ده بو ظلم و بدعتلره رضا ورر ایسه فعلیهم لعنة‌الله والملائکة والناس اجمعین»

سلطان محمد رابع ، ارضروم خلقنی بو فرمانله بدعتلردن عفو ایدییور ، سرحد دیارینك قهرمان اهالیسنی ممتاز بر موقعده بولوندیرییوردی . شمدی سلطان محمد خامس دورینك زوربالری ، خلقی بدعتلردن قورتارمق شویله طورسون ، جهللری وغفلتلریله دشمن آیاقلری آلتنده چیکنه‌تمشلر ،ظالمانه اداره‌لریله اونلره دشمندن زیاده فنالق ایتمشلردی. بو تاریخی شهرك یانیق دیوارلری آره‌سنده یوکسه‌لن جامعلره ، بو طوپراقلر آلتنده یاتان طالعسزلره ، بو سوقاقلرده ،

یوکولمش بللری، قیریلمش املاریله طولاشان خلقه‌باقدم. کوزلرمدن،
بی‌اختیار ، یاشلر دوکولیور ، قلبمک اك درین بر نقطه‌سندن آجی بر
انکسار ایشیدییوردم :

عليهم لعنة الله والملائكة والناس اجمعين

قیئاتی ۱۵ غروشدر

احمد رفیق بکك عین کتبخانه‌ده صاتیلان سائر اثرلری :

تاریخی سیالر (ایکنجی طبع)

قاپانجی مصطفی (اوچنجی طبع)

لاله دوری (دردنجی طبع)

کوپریلیلر : محمد پاشا (اوچنجی طبع)

کوپریلیلر : احمد پاشا (اوچنجی طبع)

تصاویر رجال (اوچنجی طبع)

فلاکت سنه‌لری (اوچنجی طبع)

قادینلر سلطنتی ، برنجی جلد (اوچنجی طبع)

قادینلر سلطنتی ، ایکنجی جلد (اوچنجی طبع)

نشر ایدیلمه‌مش اثرلری :

قادینلر سلطنتی (اوچنجی ، دردنجی وبشنجی جلد)

فاطمه سلطان

عالملر ، صنعتکارلر

اوجاق آغالری

اون برنجی عصر هجری

اون ایکنجی عصر هجری

خط همایونلر : حمید اول ، سلیم ثالث

طبع ایدیلیور :

قافقاس یولنده (خاطره‌لر ومشاهده‌لر)

